

دانشگاه شهید مطهری
واحد خاوران تهران

بسم الله الرحمن الرحيم

مجموعه مقالات

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

۴ مردادماه ۱۴۰۱

با همکاری سازمان نظام روانشناسی و مشاوره ایران

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

فهرست

ردیف	عنوان مقاله	شماره صفحه
۱	تکالیف شرعی بانوان در خانواده و مقایسه با انتظارات آقایان از خانم‌ها دکتر اکرم صغیری	۵
۲	تعارض کار خانواده؛ چالش‌ها و الزامات سیاستی دکتر رسول صادقی	۷
۳	تحلیل روان‌شناختی تعارض‌های شغلی، تحصیلی و خانوادگی دکتر سیده فاطمه حسینی حسین‌آباد	۸
۴	زنان شاغل یا مادران تحصیل کرده دکتر سیدرضا قائمی	۱۰
۵	الگوی مطلوب بانوی ایرانی دکتر امامی	۱۲
۶	الزامات محیطی و حکمرانی در الگو سازی از زن تراز انقلاب اسلامی دکتر ناهید سلیمی	۱۳
۷	نقش عفت جنسی در تربیت نوجوانان با رویکرد الگوی مطلوب بانوی مسلمان ایرانی دکتر سعیده صفایی	۱۵
۸	تجلی روانشناختی تحصیل و اشتغال بانوان در خانواده دکتر علی‌اصغر احمدی	۱۷
۹	احساس پوچی و بی‌معنایی در دانشجویان دکتر مهنسا شهابی	۱۹

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲۱	دانشگاه و حمایت از خانواده: سیاست‌های اکنون و مسأله‌های آینده دکتر راحله کاردوانی	۱۰
۲۵	ازدواج آسان: مخاطرات و راهبردها زهرا قوامی‌راد	۱۱
۳۴	پیش‌بینی عملکرد تحصیلی براساس حمایت خانواده، دوستان و دیگران: نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی مریم صفائی و همکاران	۱۲
۴۰	مشکلات و اختلالات روانی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی و دینی ناشی از تعارض‌های شغلی، تحصیلی و خانوادگی سبا ناطقی	۱۳
۴۲	عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی: مقایسه ای بین دانشجویان فنی و مهندسی با سایر دانشجویان نظام آموزش عالی ایران مریم حسینی لرگانی	۱۴
۴۷	رابطه بین سبک زندگی و تاخیر سن ازدواج در دانشجویان مهرانگیز شعاع‌کازمی، فرح فرازنده پور	۱۵
۵۱	رابطه رضایت از رشته تحصیلی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک زهرا عنبری و همکاران	۱۶
۵۵	مطالعه جامعۀ شناختی تجردگزینی جوانان (مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات) بهنام بشیری خطیبی و همکاران	۱۷
۶۱	تعارض کار و مادری: تجربه گذار به مادری زنان شاغل در شهر تهران دکتر رسول صادقی؛ زهرا شهبابی	۱۸

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۶۶	مقایسه سلامت روانی بین دانشجویان رشته‌های تحصیلی مختلف دکتر حامد برماس، سحرانه جوادی آسایش	۱۹
۶۹	نقش حمایت خانواده و دانشگاه در خلاقیت و ریسک‌پذیری دانشجویان ارشد و دکتری دانشگاه بیرجند با میانجیگری امید ریحانه ابراهیم‌آبادی و همکاران	۲۰
۷۴	واکاوی کیفی چالش‌های ایفای همزمان نقش‌های دانشجویی و خانوادگی اسماعیل بلالی و همکاران	۲۱
۷۸	نقش رعایت حریم‌های ارتباطی در محیط شغلی بر کیفیت روابط بین همسری زنان شاغل مژگان کارشناس و همکاران	۲۲
۷۹	دانشجو بودن و مادری کردن؛ شرح حالی از مادران مشغول به تحصیل ریحانه خیلدار	۲۳

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱- تکالیف شرعی بانوان در خانواده و مقایسه با انتظارات آقایان از خانم‌ها

اکرم صغیری

مدیر گروه فقه و حقوق اسلامی دانشگاه شهید مطهری واحد خاوران تهران

خانواده همیشه نهادی مقدس دانسته شده که انسان‌ها در آن هستی یافته و رشد و تعالی می‌یابند. اعضای تشکیل دهنده این نهاد دیر پا برای دست یافتن به اهدافی که در هیچ قالب دیگری حاصل نمیشود و به امید نیل به این اهداف به تشکیل خانواده مبادرت می‌نمایند.

خانواده چون بنیان جامعه نیز محسوب میشود و به قول ارسطو هر شهری از خانواده‌ها فراهم می‌آید، ارزشمندی و والایی اش و استحکام و محافظت از جایگاهش را بی‌بدیل می‌نماید.

زن و مرد علاوه بر آوردن اغراض و تمایلات طبیعی (جنسی)، با تشکیل خانواده در صدد بهره‌مندی از موهبت الهی فرزند داشتن و سهیم بودن در آفرینش انسانها و بقاء نسل می‌باشند.

همچنین با تشکیل خانواده و یافتن همسری هم کفو به دنبال محیطی امن، آرام، سرشار از مودلّت، عطفوت، مهربانی، صداقت و صمیمیت هستند تا تمامی لحظات عمرشان را در کنار فردی همدل و همراه سپری کنند، هم دوران جوانی هم میانسالی هم کهنسالی تنها نباشند و با داشتن یار و یاور خوش اخلاق، اهل تغافل و مدارا، وفادار، با حیا و ادب بر سختی، ناخوشی‌ها و ناامیلات زندگی غلبه پیدا کنند و هیچ یک قصد سوءاستفاده و طمع نداشته باشند.

خانواده یک نهاد حقوقی صرف محسوب نمی‌شود؛ هرچند دارای چهارچوب قانونی و مقرراتی است که همسران را مکلف به رعایت آنها می‌نماید و برای هر یک حق و تکلیف تعیین می‌نماید، خانواده یک شرکت مدنی یا تجاری نیست که طرفین تشکیل دهنده آن به دنبال جلب سود و منافع شخصی خود و دفع ضرر و زیان از شخص خود باشند هر دو باید در جلب منافع نه فقط مادی؛ بلکه معنوی و دفع ضرر و زیان نه فقط مادی؛ بلکه معنوی خانواده تلاش کنند.

لذا قانون‌گذار هم در بیان تکالیف این نهاد والا زن و شوهر را مکلف میکند:

به حسن معاشرت بایکدیگر (ماده ۱۱۰۳) و به معاضدت یکدیگر در تشیید مبانی خانواده و تربیت اولاد (ماده ۱۱۰۴)

حسن معاشرت مجموعه‌ای از رفتارها و فضیلت‌های اخلاقی است که هم زن هم شوهر هر دو مکلف به آنها می‌باشند، امام صادق (ع) تعبیر به مباشرت جمیله فرمودند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

حتی حقوقدانان نیز در این قسمت از حقوق و قوانین با وجود اینکه اذعان دارند قوانین باید دقیق صریح و روشن باشند در تحلیل حسن معاشرت معتقدند لوازم و حدود و مصادیق حسن معاشرت را نمیتوان معین کرد، زیرا عادات و رسوم اجتماعی و درجه‌ی تمدن و اخلاق مذهبی در میان هر قوم، مفهوم خاصی از حسن معاشرت را به وجود می‌آورد و به اجمال تمام اموری که از نظر اجتماعی توهین محسوب می‌شود، مثل ناسزاگویی، ایراد ضرب و جرح و مشاجره و تحقیر و اموری که با عشق به کانون خانواده و اقتضای محبت بین دو همسر منافات دارد، مانند ترک خانواده، بی‌اعتنایی به همسر و خواسته‌های او و اعتیاد‌های مضر مصداق سوء معاشرت هستند. (کاتوزیان ج ۱ ص ۲۱۹ سال ۱۳۸۲)

اهمیت خانواده و ارزشمندی جایگاه آن:

در زندگی مشترک واقعیت اساسی، صنعت و سیاست نیست؛ بلکه مناسبات انسانی و همکاری افراد خانه است، لذا در حکمت عملی نیز تدبیر منزل را بر سیاست مدن مقدم داشته؛ البته تهذیب اخلاق بر تدبیر منزل مقدم است.

در حکمت عملی، ابتدا فردی مهذب می‌سازد تا خانواده‌ای بنا کند و خانواده‌های تدبیر یافته و سامان گرفته، جامعه‌های زنده و سالم بسازد.

از ویژگی‌های انسان تمایل و نیاز او به معاشرت و از معاشرت جز محبت دیدن و محبت ورزیدن انتظار ندارد.

حتی قبل از اسلام نیز در ایران نوشته‌هایی تحت عنوان اندرزنامه به همین نکات پرداخته شده است. (دایره المعارف بزرگ اسلامی، موضوع تدبیر منزل، ۱۳۹۸، حمیده نورانی نژاد)

پس نباید خانواده را با قوانین و قالب‌های حقوقی خشک و بدون انعطاف، آسیب پذیر ساخت و به دنبال حق و تکلیف قانونی و حقوقی صرف بود و هر یک از اعضای آن به دنبال سود و زیان خود باشند؛ در اینصورت می‌توانستند به تشکیل یک شرکت تجاری یا مدنی مبادرت ورزند. هرچند نباید هیچ یک از طرفین به دنبال آسیب زدن به دیگری و سوء استفاده از این شراکت اخلاقی معنوی باشند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲- تعارض کار - خانواده؛ چالش‌ها و الزامات سیاستی

رسول صادقی

دانشیار جمعیت‌شناسی دانشگاه تهران

چکیده

مهمترین تحول جمعیتی ایران معاصر کاهش سریع باروری از حدود ۷.۱ فرزند در سال ۱۳۶۰ به ۱.۷ فرزند در سال ۱۴۰۰ بوده است. در نتیجه، باروری پایین به مسئله و چالشی اجتماعی- جمعیتی، و سیاستی تبدیل شده است. باروری پایین در ایران عمدتاً واکنشی است به محدودیت‌هایی که زوجین به ویژه زنان در تحقق ایده‌آل‌های باروری خود با آن‌ها روبرو هستند. شکاف بین تمایلات باروری و باروری تحقق‌یافته برای زنان شاغل بیشتر است که بیانگر آنست بسیاری از آنها در تحقق بخشیدن به نیات و برنامه‌های باروری خود با موانع جدی روبرو هستند. نتایج پژوهش گذار به مادری زنان شاغل در شهر تهران نشان داد که مهم‌ترین مانع فرزندآوری زنان شاغل، تعارض کار- خانواده است. انتظارات شغلی یکسان از مردان و زنان در محیط‌های کاری و انجام بیشتر کارهای امور خانه و مراقبت از کودکان توسط مادران، منجر به مسئولیت‌پذیری نامتوازن و خستگی متعاقب آن و فشار نقشی مضاعف برای مادران شاغل شده است. به بیان دیگر، برابری جنسیتی در محیط‌های کاری و نابرابری جنسیتی موجود در محیط خانگی، تلفیق بین کار و فرزندآوری را برای مادران شاغل دشوار کرده است. از اینرو، با وجود شرایط کاری و وظایف شغلی سخت، از یکسو و حمایت اندک همسران آن‌ها در خانه از سوی دیگر، مادران شاغل در ترکیب امور شغلی طاقت‌فرسا و فرزندآوری با مسائل و چالش‌های جدی مواجه هستند. اجرای سیاست‌های دوستدار خانواده در محیط‌های کاری (نظیر مرخصی‌های والدینی چندگزینه‌ای و انعطاف‌پذیر، گسترش مشاغل کار پاره‌وقت با کیفیت و تمهیدات کاری انعطاف‌پذیر، دسترسی آسان و کم هزینه به خدمات مراقبت از کودکان) از یک سو، و مشارکت بیشتر مردان در محیط خانگی از سوی دیگر، می‌تواند منجر به تقویت خانواده و کاهش تعارض کار- مادری شود.

واژگان کلیدی: باروری پایین، تعارض کار- خانواده، مادران شاغل، سیاست‌های دوستدار خانواده.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۳- تحلیل روان‌شناختی تعارض‌های شغلی، تحصیلی و خانوادگی

سیده فاطمه حسینی حسین آباد

دکتری روانشناسی عمومی، مدرس دانشگاه علامه طباطبایی

چکیده

با توجه به دگرگونی‌های ارزشی و ساختاری دهه‌های اخیر از جمله افزایش سطح تحصیلات دختران و نیز افزایش سهم پذیرفته‌شدگان دختر در دانشگاه، افزایش میانگین سن ازدواج، دگرگونی ساختار خانواده از نوع گسترده به هسته‌ای، کاهش بعد خانوار و کاهش قدرت خرید سرپرست خانوار، افزایش سریع میزان مشارکت زنان در سال‌های آتی قطعی است. زندگی شغلی و خانوادگی دو جزء لاینفک زندگی اکثر افراد جامعه به شمار می‌آید. چنانچه فرد در مسیر زندگی شغلی یا خانوادگی خود دچار تعارض شود عوارض آن‌ها نه تنها گریبانگیر خود فرد شده، بلکه سازمان‌ها و در سطح کلان جامعه را نیز در بر می‌گیرد.

در سطح خرد، تعارض نقش، فرد را به تنش روانی و اختلال و ناتوانی در برقراری ارتباط اجتماعی مؤثر با سایر کنش‌گران در یک نظام کنش دچار می‌کند و در نتیجه این احتمال وجود دارد که فرد هم در کار و هم در خانواده دچار دلزدگی از نقش، فشار نقش و نهایتاً شکست در نقش شود. در سطح متوسط، هم خانواده و هم سازمان‌ها دچار نوعی کژکارکرد و نابسامانی می‌شوند که نتیجه مستقیم فشار روانی و اجتماعی است که بر فرد وارد می‌شود، مصداق عمده این وضع در خانواده‌ها، تشدید ناسازگاری و تعارض زوجین، والدین و فرزندان و کاهش رضایت از ازدواج و احساس تعهد به خانواده است. در سطح کلان، در طولانی مدت و پس از طی یک فرآیند بطئی، نتیجه تعارض نقش‌های شغلی و خانوادگی تضعیف انسجام و نظم اجتماعی است که نتیجه طبیعی و مورد انتظار پیامدهای این مسئله در دو سطح خرد و متوسط است.

پژوهش حاضر بر این هدف است تا تعارضات شغلی، تحصیلی و خانوادگی و تاثیر آن بر افراد را از منظر روان‌شناختی بررسی نماید. روش پژوهش کتابخانه‌ای و مبتنی بر پژوهش‌های انجام شده در حوزه تعارضات نقش‌های شغلی می‌باشد.

نتیجه: تعارض‌های شغلی، تحصیلی و خانوادگی می‌توانند پیامدهای ناخواسته‌ای بر انسجام اجتماعی و کارکردهای خانواده و نیز عملکرد کاری فرد و بیگانگی از کار داشته باشد. از آنجا که حل تعارض نیاز به بکارگیری راهکارهایی جهت کاهش آثار آن می‌باشد لذا می‌توان با استفاده از جلب حمایت اجتماعی، انعطاف‌پذیری تقسیم کار در انجام کارهای منزل، تاب‌آوری و مقابله همسران بعنوان یکی از روشهای کاهش استرس، تبعات تعارضات شغلی تحصیلی خانوادگی را کاهش داد.

واژگان کلیدی: تعارض شغلی، تحصیل، خانواده.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۴- زنان شاغل یا مادران تحصیل کرده

سیدرضا قائمی

عضو هیئت علمی دانشگاه شهید مطهری

چکیده

شاید یک از بحث‌های پر بسامد در میان خانواده‌های ایرانی در زمینه تحصیل دختران بی شک صحبت و اظهار نظر پس از اتمام تحصیل ایشان است. جایی که افراد انتظار دارند هر دختری پس از گذراندن تحصیلات عالی، در اداره و شرکت و ... مشغول به کار شده باشد و تحصیل را بدون چنین نتیجه‌ای، امری بیحاصل می‌دانند. حتی بسیاری از دختران نیز بعد از اتمام تحصیلات خود به دنبال کار - بخوانید هر کاری - می‌گردند و گمان عمومی بر این است که درس خوانده می‌شود تا مقدمه بدست آوردن شغل حاصل شده باشد. بسیاری از خواهران بدلیل همین طرز تفکر به سمت دانشگاه فرهنگیان کشیده شده‌اند و دانشگاه فرهنگیان در اقبال رتبه‌های برتر، حتی از دانشگاه شهید بهشتی هم گذر کرده است. در این میان بنظر می‌رسد که وظیفه اصلی دختران یعنی مادری و تربیت نسل بعدی کشور مغفول مانده و حتی ناچیز دانسته می‌شود، در حالیکه بی شک مهمترین وظیفه اجتماعی یک انسان در حیات دنیایی است و طبیعت و خداوند متعال قسمت اعظم آن را بر عهده زنان قرار داده است.

صحبت من در اینجا طرفداری از اشتغال و یا عدم اشتغال زنان نیست که در جای خود و توسط کارشناسان خبره این موضوع مورد بررسی قرار خواهد گرفت؛ بلکه صحبت من در اینجا راهنمایی خواهران گرامی برای ادامه تحصیل و استفاده مناسب از عمر است. مادرانی تحصیل کرده که به دلیل بالا رفتن میزان آگاهی و اشراف پیدا کردن نسبت به جامعه اطراف خود، بسیار بهتر می‌توانند، نسلی پویا و رو به جلو را تربیت نمایند.

حال اگر مبنا را بر وظیفه اصلی دختران یعنی مادر بودن قرار دهیم و مادر تحصیل کرده بودن را یک فضیلت به حساب آوریم، تحصیل در چه رشته‌هایی می‌تواند به انجام هر چه بیشتر این وظیفه خطیر کمک کند؟

بنظر می‌رسد اگر یک مادر بر تربیت دینی فرزند خود تاکید داشته باشد، آشنایی با دین و نیز علوم مرتبط با تربیت، می‌تواند بهترین یاری دهنده او باشد. به عبارت دیگر تربیت دینی جز با تبیین حکیمانه و درست دین برای کودکان و پاسخ به پرسش‌های فراوان آنها حاصل نخواهد شد. به جرأت می‌توان گفت یکی از رشته‌هایی که هم به فرد تبیین و بحث حکیمانه را آموزش

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

می دهد و هم درست و صحیح فکر کردن را و نیز موجب تسلط نسبی بر اعتقادات و مبانی نظری دین می شود، رشته فلسفه و کلام اسلامی است. مشخص است که صرف حضور در این رشته و برخورد شب امتحانی و ضعیف استاد و دانشجو با آن، فایده چندانی برای افراد ندارد. اما مراجعه و خواندن متون اصلی فلسفه و کلام و منطق، راه را برای چنین مادرانی در فهم دقیق از تعالیم نظری دین و نیز صحیح اندیشیدن و پرهیز از به غلط افتادن، هموار می کند. دانشگاه شهید مطهری این افتخار را دارد که این رشته را در بالاترین سطح آموزشی و تحصیلی اجرا می کند و همواره فارغ التحصیلان این رشته در مقاطع تحصیلی بالاتر حائز بهترین رتبه در آزمون ورودی کارشناسی ارشد و دکتری بوده اند. این اختلاف سطح میان دانشجویان دانشگاه شهید مطهری و دیگر دانشگاهها در این رشته به اندازه ایست که حتی برخی از دانشجویانی که به زعم اساتید از قوت کافی برخوردار نیستند، برای ادامه تحصیل در برترین دانشگاههای کشور پذیرش می شوند.

واژگان کلیدی:

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۵- الگوی مطلوب بانوی ایرانی

سعیده امامی

عضو هیئت علمی گروه روانشناسی دانشگاه شهید مطهری

چکیده

انسان فطرتاً موجودی کمال طلب می باشد و نیاز دارد که جهت نیل به هدف غایی زندگی خود که همان رسیدن به کمالات انسانی و خودشکوفایی می باشد، نمونه هایی را در پیش چشم آینده خود نصب کند و آن را مرکز همت و تلاش خود قرار دهد. تبیین الگوهای رفتاری مناسب برای فعالیت های اجتماعی، فرهنگی و ... اساسی ترین نیاز در جامعه ما به شمار می رود. آنچه در الگوسازی و معرفی آن به جامعه و به خصوص در حوزه مسائل زنان مهم می نماید این است که شخصیت های برجسته ای به عنوان الگوهای جامع و الهی معرفی شوند. زنان به عنوان نیمی از پیکره جامعه نقش بسیار مهمی در ایجاد و گسترش عفت، پاک دامنی و اخلاق در بین جوامع بشری دارند. هنگامی که انسان به مادیات و لذت های حاصل از آن مشغول باشد و همواره در جهت ثروت اندوزی و جاه طلبی و بی بندوباری گام بردارد به تدریج خدارا که مبداء آفرینش موجودات است فراموش کرده و این امر منجر به فراموشی خود واقعی می شود. شتاخت خود واقعی باعث آرامش و سعادت فرد می شود. سعادت در هر فرهنگ و تمدنی واژه ای زرین و زیباست. رسیدن به سعادت و خوشبختی در گرو تربیت صحیح است و با توجه به اینکه خانواده اولین عامل موثر بر تربیت است، مادر به عنوان الگوی عملی و تاثیر گذار نقش خاصی را در این زمینه دارد. مادران و دختران جامعه که مادران فردای کشور هستند می بایست به منظور توانایی غلبه بر استرس ها و اضطراب های خود و مشکلات جامعه به مهارت های مقابله ای کارآمد مجهز باشند، ارتقای مهارت های زندگی و متعاقب آن استفاده درست از سبک های مقابله ای، در نهایت افزایش سلامت روانی جامعه است. همه اینها در مجموع فردی کامل می سازد که در سبک زندگی و روش بانوان توحیدی جمع این فضایل در همه ابعاد زندگی شان به چشم می خورد.

واژگان کلیدی: الگو، بانو، بانوی مطلوب.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۶- الزامات محیطی و حکمرانی در الگوسازی از زن تراز انقلاب اسلامی

ناهید سلیمی

دکترای مطالعات زنان از دانشگاه تربیت مدرس

در موضوع تدوین الزامات و الگوی زن تراز انقلاب اسلامی، الگوهای ارائه شده، مداماً در جهت بازتولید سوژه ابرزن و ابرخانواده هستند که بدون توجه به الزامات محیطی انتظار دارند زن در سیستم ناهماهنگ با نیازهای به روز او و سیستم معیوب محیطی، مجبور به سازگاری و اعتلا باشد. در این رویکرد حاکمیتی، بسترها و تخصیص منابع هیچکدام در جهت ایجاد تسهیلات بیرونی برای رشد زن با خصایص جنسی و جنسیتی خاص خود نبوده و انتظارات به سمت سازگاری زن با نواقص محیطی است. لذا رویکردهای تعاملی فرد با حاکمیت باید به سمتی برود که علاوه بر تأکید یکجانبه بر تجویزهای فردمحور و کنشگرمحور، ناظر به محیط کنشگری، نیازها و الزامات کنشگری در این محیط نیز باشد. این الگوسازی از زن در دو عرصه چالش‌های بیشتری برای زن و حکمران به وجود خواهد آورد:

از طرفی در تدوین الگوهای خانواده محور زن تراز که چهره ای اجتماعی و فعال را نیز دارا است، اگر معتقدیم زنان مسئولیت خانوادگی داشته و باید نقش‌شان را در اولویت حفظ کنند؛ می‌بایست در دادن امکانات و تسهیلات برای این که این زن بتواند نقش اجتماعی‌اش را خوب ایفاء کند تلاش کنیم. در این راستا دادن تسهیلات و امکانات در جهت تقویت نقش‌های فردی و خانوادگی الزامی است. از این دست امکانات می‌توان به ایجاد فرصت دور کاری، ارائه خدمات غذایی ویژه و پوشش خانواده، مدارس و مهدکودک‌های ویژه ای که در محیط‌های کاری برای سهولت دسترسی کودک به مادر راه اندازی می‌شوند اشاره کرد.

از طرف دیگر، در تبیین الگوهای مشارکت اجتماعی زنان، حکمرانی اسلامی معتقد به حجاب زنان و تحدید عرصه‌های اختلاط زن و مرد است، چرا که عقیف بودن زن، عقیف بودن جامعه را به دنبال دارد، اما دستیابی به این هدف در جامعه اسلامی احتیاج به برنامه‌ریزی دارد. این که چگونه می‌توان زمینه‌های عقیف بودن زن را فراهم کرد؟ چرا که در عمل، اصل توزیع نقش‌ها، حقوق و تکالیف در جامعه اسلامی بر اساس مبانی شرعی سیاستگذاری در ایران که در حوزه حقوق زنان و مشارکت زنان هست بعضاً دارای رویکرد درست و کاملی بوده؛ ولی زیرساخت‌هایی که باید مطابق با این تحدید مرزها و بهره‌مندی هر دو جنس از امکانات اجتماعی ایجاد شود، وجود نداشته‌است و ایجاد مطالبات و چالش‌هایی در این حوزه را کرده است. پس، به همین دلیل که حکمرانی در اعطا زیرساخت‌ها ناتوان بوده، بعضاً در برابر مطالبات به حق زنان نیز مقاومت کرده است.

در این فضای تناقض باید توجه داشت نخبگان حوزه زنان و خانواده در عوض دمیدن در شیپور سازگاری زن با محیط برای تبدیل شدن به ابر زن رویایی، در دو وجه امکان تعدیل و اعتلای حوزه زنان را خواهند داشت. در ابعاد فردی افتادن متخصص در تله ایده

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

آل سازی منجر به تبلیغ زنانی خواهد شد که شرایط خانوادگی سازگاری را داشته اند مانند امکانات مالی و خانوادگی برای برون سپاری یا استخدام نگهدارنده فرزند، استخدام رتق و فتق کننده امور جاری منزل و هزینه های رفت و آمد... تبلیغ این زنان از سمت متخصص و رسانه منجر به کم رنگ شدن ابعاد محیطی و برجسته شدن خروجی کار آنان شده و زنانی را که دارای این امکانات شخصی نیستند و از جامعه زنان فعال به معنای مدرن دور هستند را دچار یاس و سرخوردگی و خود ناتوان پنداری خواهد کرد.

در ابعاد اجتماعی نیز بالا رفتن این صدا از بدنه اجتماعی که توزیع عادلانه امکانات و فرصت ها مهم نخواهد بود و در فضای مشارکت شهروندی مردانه دیدن تمامی فضاها و فرصت ها مساله اصلی نیست بلکه سازگاری زنان از آنان قهرمان می سازد نیز، منجر به عدم آشنایی حکمران با نیاز اصلی بدنه زنان برای بهبود شرایط به سمت مشارکت اسلامی زنان در جامع خواهد شد. چه بسا اگر این نیاز درست شناسایی شود امکان توزیع امکانات و فاعلیت زنان در جامعه دقیقاً در جهت آموزه های اسلامی و تخصیص عرصه ها و مرزهای مشارکت وجود خواهد داشت. در حالی که در شرایطی که صرفاً به مشارکت اجتماعی فارغ از مهیا سازی بسترهای مشارکت و فاعلیت زنان شود، اولاً هویت و فردیت زنان دچار خدشه شده ثانیاً خانواده چه در مواجهه با زنان مایوس چه در مواجهه با زنانی که خانواده را قربانی مشارکت می کنند دچار آسیب خواهد شد.

بنابراین در این موضوع انتظار از بدنه نخبگانی در دو سطح خواهد بود: اولاً در انتقال ایده ال ها به بدنه عمومی زنان دقت و وسواس بیشتری را به خرج داده و برای زنان الگویی نامتجانس با شرایط محیطی آنان نسازند. ثانیاً در دقت به مساله اول دچار افراط نشده و زنان را راضی به شرایط موجود نسازند بلکه با روشنگری و ایجاد مطالبات به حق از سرگرم شدن بدنه اجتماعی به مطالبات کاذب جلوگیری کرده و خواست آنان را به سمت دریافت امکانات و همگون سازی شرایط با فعلیت توانمندی های زنان سوق دهند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۷- نقش عفت جنسی در تربیت نوجوانان با رویکرد الگوی مطلوب بانوی مسلمان ایرانی

سعیده صفایی

دانشجوی دکتری مطالعات زنان، دانشگاه تربیت مدرس

زن در رویکرد اسلامی عنصری فعال در عرصه اجتماع و خانواده و انسان ساز است. وی در نهاد خانواده و به تبع آن عرصه اجتماع نقش اساسی و بزرگی را بر عهده دارد نه تنها ایفای نقشی توأم با عزت و احترام و ارزش‌های مادی و معنوی خود در ساحت اجتماعی در اولویت قرار دارد بلکه حفظ چارچوب خانواده و تربیت فرزندان که آینده‌سازان اجتماع هستند نیز بر عهده اوست. طبق فرمایش مقام معظم رهبری در کنگره ۷۰۰۰ زن شهیده کشور در تاریخ ۱۳۹۱/۱۲/۱۵ «زن، در تعریف غالباً شرقی، همچون عنصری در حاشیه و بی‌نقش در تاریخ‌سازی؛ و در تعریف غالباً غربی، بمثابه‌ی موجودی که جنسیت او بر انسانیتش می‌چربد و ابزاری جنسی برای مردان و در خدمت سرمایه‌داری جدید است، معرفی می‌شود» زن مسلمان ایرانی در عین عفیف و شریف بودن در مرکز و متن خانواده بوده و در عرصه سیاسی و اجتماعی نیز فتوحات بسیار به ارمغان می‌آورد که مهمترین آن عرصه تربیت فرزند است.

اساس خوی پسندیده عفت، مانند سایر تمایلات عالیة انسانی، از ایام کودکی در روان طفل پی‌ریزی می‌شود. رفتار و گفتار عفت‌آمیز پدران و مادران عفیف و همچنین شرائط مساعدی را که به‌منظور ایجاد ملکه عفت در محیط خانواده برای کودکان خویش ایجاد می‌کنند، بهترین راه پرورش عفت در روان فرزند است و اسلام در برنامه تربیت کودک به این اصل مهم اخلاقی توجه تام دارد. بنابراین تربیت باید از دوران طفولیت در وجود آدمی نهادینه شود و چنان‌چه امام علی (ع) فرمودند: «العلم فی الصغر كالنقش علی الحجر؛ آموزش و یادگیری در کودکی مانند کنده کاری روی سنگ است.» و در حقیقت اشاره به تأثیر عمیق آموزش و تربیت در دوران کودکی دارند. لذا برای صیانت از نسل آینده و تأمین هدف سلامت و طهارت نسل باید اخلاق جنسی و حفظ عفت جنسی را از کودکی به فرزندان آموزش داد و این مهم، خود از وظایف والدین و از حقوق تربیتی فرزندان به‌شمار می‌رود که زن به عنوان مادر نقش اساسی در این زمینه را بر عهده دارد و الگوسازی برای فرزندان بر عهده ی اوست. پس از دوران کودکی و چنانچه در این دوران تربیت صحیحی در وجود فرزند پایه ریزی شده باشد در دوران نوجوانی نقش مادر به عنوان مشاور در جهت ایجاد رفتار و کردار عفیفانه در فرزند برای ورود به اجتماع و تشکیل خانواده حائز اهمیت بسیار است. رویکرد دوستانه و توصیه محور در این دوران می‌تواند آموزه‌های دوران کودکی را نهادینه کرده و نوجوان را با توجه به روحیات و خلق و خوی این دوران برای پذیرش توصیه‌های دلسوزانه و عاری از سوگیری مادر آماده سازد.

سالم‌سازی انسان‌ها از جهت ایجاد عفت از طریق تربیت، در لابه‌لای تمامی احکام اسلامی به چشم می‌خورد، قرآن کریم هم مسئله تربیت را امری بسیار مهم دانسته و در مواضع بسیار زیادی از آن به‌عنوان رکنی مهم در پرورش آدمی یاد می‌نماید.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

فلذا بسیاری از بدبختی‌های اجتماعی و آلودگی‌های اخلاقی و بی‌عفتی در جوانان از محیط خانواده سرچشمه گرفته و معلول تربیت‌های نادرست یا عدم نظارت والدین بر فرزندان است.

در همین راستا پیامبر گرامی اسلام می‌فرماید:

«كُلُّ مَوْلُودٍ يُوَلَّدُ عَلَى الْفِطْرَةِ فَأَبَوَاهُ يُهَوِّدَانِهِ وَ يَنْصَرَانِهِ؛ هر مولودی بر فطرت سلیم الهی و اسلامی زاده می‌شود و این پدر و مادر هستند که او را با تربیت‌های خویش از صراط مستقیم فطرت منحرف نموده و به یهودیت و نصرانیت می‌کشانند.»

بنابراین نقش خانواده در تربیت و عفاف و شخصیت یک فرد خالی از تأثیر نیست. خانواده عقیف و بخصوص مادر عقیف، فرزندان عقیف و درستکار را به جامعه تحویل خواهد داد. بسیاری از ناهنجاری‌هایی که ما در جامعه شاهد آن هستیم به خانواده و نوع نگرش آنها به مسائل زندگی بازمی‌گردد که بازخورد این تفکرات، هنجارها و یا ناهنجاری‌هایی است که همه آنها را می‌توان در فردی که در این خانواده پرورش یافته است، مشاهده کرد.

بنابر آنچه بیان گردید، ایجاد ملکه عفت در فرد از پیش از تولد وی با تمهیداتی که والدین در سلوک و منش خود اتخاذ می‌کنند آغاز شده و با تولد طفل و اقداماتی که والدین در ارتباط مستقیم و مؤثر با وی پی می‌گیرند ادامه می‌یابد و تا دوران نوجوانی و جوانی و سپس رسیدن به مرحله انتخاب همسر و ازدواج وی دنبال می‌شود. لذا توجه به تربیت جنسی نوجوانان و آموزش اخلاق جنسی و عفت به آنان در شکل‌گیری شخصیت و سعادت و شقاوت آینده آنان بسیار اثرگذار خواهد بود؛ چرا که تربیت جنسی امری تدریجی و مرحله‌ای است که باید بر اساس ویژگی‌های نوجوان صورت گیرد و بر اساس دیدگاه اسلامی، مبتنی بر اخلاق، حیا و عفت اسلامی باشد. بنابراین تربیت جنسی باید در یک برنامه‌ریزی زمان‌بندی شده، متناسب با مقتضیات سنی و بر مدار دستورالعمل‌های اسلام و مبتنی بر شناخت نیازهای فرزند صورت گیرد. عدم توجه به شرایط سنی و ذهنی در هر مرحله از رشد، و طرح شتابزده مسائل جنسی می‌تواند آسیب‌زا بوده و ناهنجاری‌هایی را به وجود آورد که با فلسفه تربیت و رشد ناسازگارند.

همچنین باید توجه داشت که از نظر اسلام، دوران بلوغ، دوران افزایش هدایت و کنترل است؛ نه دوران آغاز تربیت جنسی. از این‌رو، از سنین کودکی باید به این امر توجه شود و تعویق این نوع تربیت ممکن است انحراف از رشد طبیعی را به دنبال داشته باشد.

بنابراین، نقش خانواده به عنوان نخستین و اصلی‌ترین پایگاه تربیت صحیح و شایسته فرد و بالاخص نقش زن در خانواده چه به عنوان مادر و چه به عنوان زن بما همو زن، در شکل‌گیری حیا و عفت در وجود کودک از همان دوران طفولیت مهم و انکارناپذیر است. لذا در پژوهش حاضر نقش عفت جنسی در تربیت نوجوانان دختر و پسر با توجه به اولویت انواع عفت جنسی در هر یک از دو جنس و نقش مادر به عنوان هادی و مشاور در تربیت صحیح در دوران نوجوانی مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۸- تجلی روانشناختی تحصیل و اشتغال بانوان در خانواده

علی‌اصغر احمدی

دانشیار روانشناسی دانشگاه تهران و مدیر گروه روانشناسی دانشگاه شهید مطهری

تحصیل و اشتغال دختران و بانوان، در خانواده‌های ایرانی، یکی از منابع اختلاف و ایجاد مشکل برای زوجین است به‌گونه‌ای که سال‌هاست دختران جوان به هنگام ازدواج، در کنار درخواست انواع حقوق از شوهر، از قبیل حق طلاق، حق مسکن، حق حضانت فرزندان، حق تحصیل و اشتغال را نیز مطالبه می‌کنند. این مطالبات که بر اساس تجربیاتی که در خانواده‌های مشابه اتفاق افتاده است، اقدامی است برای پیش‌گیری از مشکلات احتمالی آینده؛ که اغلب هم تأثیر چندانی در پای‌داری خانواده‌ها ندارد. از این رو باید گفت که مشکلات ناشی از تحصیل و اشتغال بانوان در جامعه ایرانی، سال‌هاست که شناخته شده و حتی راه‌حلهایی از آن دست که گفته شد را نیز ایجاد کرده است.

باتوجه به ناکارآمدی شیوه‌های ابداعی خانواده‌ها برای رفع‌وحل چنین مشکلی، ضروری است که این واقعیت به شکل علمی از زوایای مختلف فرهنگی، دینی، جامعه‌شناختی و روان‌شناختی مورد بررسی و تحلیل قرار گیرد. در این مقاله با نگاهی روان‌شناختی به شناخت ماهیت مسأله تحصیل و اشتغال بانوان پرداخته شده است.

در این مقاله با توجه به فرایند انحراف، مشکل و ناهنجاری‌زایی رفتارهای انسانی، چه‌گونه‌ی تبدیل و تحویل تعارض‌های ناشی از اشتغال به تحصیل و کار در خانواده‌های ایرانی مورد تحلیل قرار می‌گیرد. توجه به انواع مدل‌های تعاملی بین انسان‌ها از جمله زوجین، که در آن‌ها یک مشکل ساده و شاید سهل، تبدیل به یک مشکل پیچیده و غیرقابل حل می‌شود، مورد توجه قرار گرفته است. در واقع تحت تأثیر فرایندهای تحولی روان‌شناختی انسان، به‌ویژه ایرانیان، مسأله تحصیل و کار بانوان ایرانی، از حد خود فراتر رفته و تبدیل به مسأله‌ای پیچیده شده است. این فرایندها در مواردی موجب می‌شوند که تحصیل و اشتغال بانوان به لحاظ صوری، محتوایی و ماهیتی، از شکل اولیه خود خارج شده و هویتی غیر از خودش پیدا کند. به عبارتی دیگر تحت تأثیر فرایندهای تحولی روان‌شناختی، مسأله‌ای ساده و سهل از مبدأ خود حرکت کرده و بعد از مدتی تبدیل به چیزی می‌شود که در آن، اصل تحصیل و اشتغال کاملاً گم شده و مشکل به صورت‌های دیگری جلوه‌گری می‌کنند.

از یک سو با مداخله مکانیزم‌هایی چون دلیل‌تراشی، فرافکنی، پرخاشگری و انکار، مسأله از شکل اولیه خود فاصله گرفته و به اشکالی غیر از خودش ظهور می‌یابد. از سوی دیگر در خلاء تعامل‌هایی چون گفت‌وگو، روش مقابله‌ای حل مسأله، درک متقابل و در حضور تعامل‌هایی چون بگومگو یا مجادله، روش‌های مقابله‌ای هیجانی و کناره‌گیری، قضاوت‌کردن دیگران و استفاده از روش‌های

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

تحمیلی، مسأله تحصیل و اشتغال بانوان به نحو برجسته‌ای پیچیده و قلب ماهیت می‌شود. توجه به این واقعیت روان‌شناختی، لزوم اتخاذ روش‌های نو و مؤثرتری را به هنگام تشکیل زندگی ضروری می‌سازد.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۹- احساس پوچی و بی‌معنایی در دانشجویان

مهرنسا شهابی

عضو هیئت علمی گروه روانشناسی دانشگاه شهید مطهری

تربیت نیروی انسانی کارآمد و موثر از جمله وظایف اصلی دانشگاه‌ها به حساب می‌آید و از آنجا که دانشجویان بدنه اصلی دانشگاه و نیروی محرکه پیشرفت آینده یک جامعه را تشکیل می‌دهند، توجه به تربیت اخلاقی منطبق با ارزش‌های فرهنگی مقبول جامعه در کنار ارتقای کیفیت آموزش و پژوهش و افزایش بازدهی دانشگاه‌ها از مسائل مهم در هموارسازی مسیر پیشرفت کشور به شمار می‌رود و می‌تواند کمک شایانی به سلامت اخلاقی و فرهنگی و اجتماعی کشور، حفظ هویت فرهنگی جامعه و پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی کند. دانشگاه به همگان تعلق دارد و نه به عهده معدود نخبگان. اما بیم آن می‌رود که معیارهای یادگیری خلاقیت و نوآوری افول کنند و "کیفیت" و "کمال" به مفاهیم پوچ و بی‌معنا تبدیل شوند و به تعبیری از دانشگاه جزو ویرانه‌ای آباد بجا نماند (ایمان‌زاده و همکاران؛ ۱۳۹۸).

نداشتن احساس معنا و هدف در زندگی، آزاردهنده است. در واقع زندگی معنادار، زندگی است که فرد به اهداف ارزشمند و مبتنی بر اختیارش نائل می‌شود که در عین حال می‌تواند اخلاق‌مند سعادتمند و رضایت بخش نیز باشد.

کسانی که زندگی خود را معنادار می‌بینند اعتقاد دارند زندگی هدف مهمی داشته و قابل فهم است. در واقع هنگامی فرد می‌تواند احساس کند که از زندگی معناداری برخوردار است که چهار نیاز او به معناداری، ارضا شده باشد. این چهار نیاز عبارتند از: هدفمند بودن جهت زندگی، احساس کارآمدی و کنترل، برخوردار بودن از مجموعه‌ای از ارزش‌ها که بتوانند با آنها کنش‌هایش را توجیه کند و وجود مبنای باثبات و استوار برای داشتن نوعی حس مثبت خود ارزشمندی (بامیستر و نیومن ۱۹۹۱).

وجود معنا در زندگی مانند کلیدی است که می‌تواند گره مشکلات زندگی را باز نموده و باعث بروز واکنش‌های مثبتی در افراد شود. کروز (۲۰۰۷) به نقش معنا در زندگی به عنوان ضربه گیر در برابر استرس اشاره دارد و معتقد است که افرادی که از حس قوی معنا در زندگی برخوردار هستند در برابر رویدادهای آسیب‌زای زندگی به خوبی مقابله می‌کنند و علائم افسردگی کمتری نشان می‌دهند (کافتراس و پسر؛ ۲۰۰۶).

به بیان دیگر، یکی از معضلات اساسی بشر در عصر حاضر احساس پوچی و بی‌معنایی است. نتایج پژوهش ایمان‌زاده و همکاران (۱۳۹۸) روی فارغ‌التحصیلان دختر دانشگاه تبریز نشان می‌دهد که مهمترین دلایل احساس پوچی و بی‌معنایی فارغ‌التحصیلان، ناامیدی به خاطر نبود شغل، احساس حقارت، بلا تکلیفی و بی‌هدف بودن، احساس بازنده بودن و نبود انگیزه زندگی به خاطر نداشتن تاثیر تحصیل در آینده شغلی و بازار کار است. همچنین انتظارات جامعه و خانواده‌ها از فارغ‌التحصیلان نیز در روحیه آنها اثر دارد همچنان

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

آنها اشاره می‌کنند که طعنه‌ها و سرکوفت‌های خانواده به خاطر نداشتن شغل و درآمد، آزاردهنده است و نیش و کنایه‌های آشنایان و سرزنش والدین به آنها آسیب زده است.

بنابراین یافتن هدف از رفتن به دانشگاه و ادامه تحصیل و یافتن معنای زندگی برای کاهش احساس پوچی و بی‌معنایی در دانشجویان و فارغ‌التحصیلان بسیار مهم است و بالطبع روی انگیزه پیشرفت، موفقیت تحصیلی و ادامه تحصیل در مقاطع بالاتر اثر زیادی دارد. پادزهر پوچی و بی‌معنایی حاصل از منظر کیهانی، خیزش و تعهد به سمت عمل است. مطابق نظریه رولومی (۲۰۰۹) نیز، هر چقدر عاملیت انسان در تاثیر گذاری بر زندگی خود و دنیای خود بیشتر باشد احساس پوچی در انسان کاهش پیدا می‌کند. همچنین، سلیگمن عدم وجود معنا در زندگی را نه تنها یکی از نشانه‌های افسردگی و دیگر مشکلات روانشناختی در نظر می‌گیرد بلکه نبود معنا را یک علت بروز افسردگی می‌داند. از منظر دینی نیز، عالم هستی، عالمی هدفدار است و خلقت انسان هدفدار بوده (سوره مومنون؛ آیه ۱۱۵) و عدم خودشناسی و خداشناسی و عدم شناخت واقعی از مبدا و معاد، عامل از خود بیگانگی و پوچی انسان است.

بنابراین سیاست‌گذاران آموزشی و تصمیم‌گیران اجتماعی، بهداشتی و فرهنگی جامعه می‌توانند با گسترش و تعمیق مفاهیم دینی و معنوی، تبیین اهداف اولیه و غایی ادامه تحصیل، کمک به انتخاب رشته مطابق با توانمندیها، رغبت‌ها و ارزش‌های افراد و افزایش احساس عاملیت و اثرگذاری در زندگی، در کاهش احساس بی‌معنایی و پوچی دانشجویان و فارغ‌التحصیلان نقش بسزایی ایفا کنند.

کلیدواژه‌ها: بی‌معنایی، دانشجویان.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۰- دانشگاه و حمایت از خانواده: سیاست‌های اکنون و مسأله‌های آینده

راجله کاردوانی

دکتری مطالعات زنان، عضو هیات علمی پژوهشکده مهرستان (مطالعات حکمرانی)

مقدمه

«دانشگاه خانواده‌محور» یکی از ارکان اساسی «جامعه خانواده‌محور» است که در بند اول و دوم از سیاست‌های کلی خانواده (ابلاغی رهبری، ۱۳۹۵) در معنای «محور قرار گرفتن خانواده در قوانین و مقررات، برنامه‌ها، سیاست‌های اجرایی و تمام نظامات آموزشی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی به‌ویژه نظام مسکن و شهرسازی» مورد تصریح واقع شده است.

تقویت و تحکیم خانواده و کارکردهای اصلی آن به‌عنوان مرکز نشو و نما و کانون آرامش‌بخش، هدف مهمی است که نیازمند به‌کارگیری یکپارچه‌ی ظرفیت‌ها و ایجاد نهضت فراگیر ملی است. در این راستا توجه به تمامی بسترها و ابزار سیاست‌گذاری اعم از نظام آموزشی، مقررات تشویقی و حمایتی، اقدامات فرهنگی- اجتماعی، رسانه، نظام مشاوره‌ای و ... لازم و ضروری است.

دانشگاه یکی از مهمترین بسترهای آموزشی و تربیتی است و الزامات، ارکان و مسائل بسیار متعدد و متنوعی دارد و از جهات مختلفی مرتبط با وضعیت سیاسی، اقتصادی، بهداشت و سلامت، اصلاح فرهنگی، سوبه‌های فکری و جوانب اخلاقی جامعه است. از این رو، سیاست‌های معطوف به دانشگاه از اهمیت وافری برخوردار است. در میان مقوله‌های متعدد مرتبط با این سازمان مهم که نماد آموزش عالی در کشور و یک حوزه آکادمیک و دانش‌بنیان است، مقوله «سیاست خانواده» نیز به طور جدی قابل طرح و توجه است. زیرا دانشگاه، هم در مقام سیاست‌گذار و هم به عنوان بازوی اجرایی حاکمیت، ارتباط وثیقی با ارزش‌گذاری و سیاست‌های خانواده در ارتباط با ذی‌نفعان متفاوتی همچون دانشجویان، کارمندان، اعضای هیات علمی، کارگران و ... برقرار می‌کند. در این نوشتار به اختصار، سیاست‌های کنونی ایران در موضوع حمایت از خانواده توسط دانشگاه و مخاطرات و مسائلی که به دلیل مواجهات کنونی ممکن است در آینده پیش آید، بررسی می‌شود.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

بنا به آخرین گزارش منتشر شده از سوی موسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی وزارت علوم (۱۳۹۷)، در ایران ۲۵۶۹ دانشگاه در کشور وجود دارد که تعداد ۳ میلیون و ۷۹۴ هزار و ۴۲۰ دانشجو در دانشگاه‌های کشور مشغول تحصیل هستند^۱. این درحالیست که بنا بر تازه‌ترین اعلام مؤسسه اسپانیایی CISC که از بزرگترین بدنه تحقیقات عمومی اسپانیا و از زیرمجموعه‌های آموزش و پرورش این کشور به شمار می‌آید، تعداد دانشگاه‌ها در اغلب کشورهای پیشرفته جهان زیر ۵۰۰ دانشگاه است و برخی کشورهای اروپایی نظیر نروژ، سوئد، دانمارک، فنلاند و ... زیر ۱۰۰ دانشگاه تأسیس کرده‌اند.

اگر چه این گزارشات، از یک سو شاهی بر تب بالای مدرک‌گرایی و منفعت‌طلبی در حوزه آموزش عالی در جامعه ایران است، اما از سوی دیگر این ظرفیت عظیم آموزشی را در اختیار حاکمیت قرار می‌دهد که از تقاضا و استقبال جامعه از ورود به دانشگاه به نحو بهینه در فرهنگ‌سازی و حمایت از خانواده بهره‌بردار.

۱- تقاطع دانشگاه و سیاست حمایت از خانواده

سیاست خانواده فارغ از بستر اجرا و موانع جدی آن، عمدتاً در راستای اهداف سیاست جمعیت تدوین شده و از چند وجه اصلی برخوردار است:

الف- سیاست‌های تسهیلی: این بخش مشتمل بر تسهیلات و امکان‌هایی است که سازمان‌ها در اختیار اعضای خانواده به فراخور نیازهای خاص قرار می‌دهند. تسهیلاتی همچون مرخصی زایمان، کاهش ساعت کار مادران شاغل، تأمین امنیت شغلی آنها، ارائه خدمات مراقبت از کودک، تخصیص خوابگاه به متاهلین و ارائه خدمات ورزشی و تفریحی، در این بخش از سیاست‌ها جای می‌گیرد.

ب- سیاست‌های حمایتی: این گروه از سیاست‌ها که غالباً در امور مختلف خانواده همچون ازدواج، فرزندآوری، مسکن، سلامت و معیشت اتخاذ می‌شود، از نوع مالی است. بیمه‌های سلامت، وام‌های ازدواج و مسکن از طریق صندوق‌های رفاه دانشجویی، کمک هزینه عائله مندی به سرپرست خانواده و ... سیاست‌هایی است که در حمایت از خانواده در اغلب سازمان‌های دولتی و عددی از سازمان‌های غیردولتی تاکنون اجرایی شده است.

ج- سیاست‌های آموزشی: این بخش از سیاست‌ها که کمترین توجه به آنها در مجموعه کلان سیاست خانواده صورت گرفته، اقداماتی است که برای آگاهی بخشی اعضای خانواده در مراحل قبل، حین و پس از ازدواج و فرزندآوری تمهید شده است. تعبیه دروسی همچون «دانش خانواده و جمعیت» برای دانشجویان دوره کارشناسی و «کارگاه آموزشی ۶ ساعته قبل از ازدواج» اصلی‌ترین راهبرد در این زمینه است. سایر اقدامات مانند نشست‌ها، جشن‌ها و کارگاه‌های دانش‌افزایی که نهاد نمایندگی و معاونت فرهنگی در دانشگاه‌ها دنبال می‌کنند نیز مواردی است که عمدتاً به صورت پراکنده و سلیقه‌ای، روی گروه هدف دانشجویان بدون الگوی مشخصی اجرا می‌شود.

¹ <https://www.isna.ir/news/97030804268/>

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

آنچه از سیاست‌های مصوب در اسناد مختلف سیاستی وجود دارد، در مقام اجرا با موانعی اساسی روبروست که گاهی تأثیراتی بر خلاف اهداف اولیه بر جای گذاشته است. برای مثال مرخصی زایمان که جهت تسهیل امر مادری/اشتغال در نظر گرفته شده است، به خدشه بر امنیت شغلی انجامیده و بر تصمیم بارداری برای فرزند بعدی تأثیرگذار بوده است.^۲ وجود موانع متعدد در اجرای سیاست‌های حمایت از خانواده، نشان از فرایندی و سیستمی نبودن رویکرد سیاست‌گذاری خانواده در ایران، از شناخت مساله تا بازخورد ارزیابی اجرا است.

علیرغم هزینه‌کرد حاکمیت و پرداخت دستمزد کامل در دوره مرخصی زایمان و شیردهی، این سیاست‌ها از رویکرد انعطافی و تدریجی برخوردار نیست و نمی‌تواند به درستی به نیازهای مادران شاغل و محصل پاسخگو باشد. از این رو به هدف سیاست جمعیت هم نزدیک نشده است. همچنین سیاست خانواده معطوف به جمعیت موجب گردیده حجم بالایی از افراد و زوجینی که خواستار فرزندآوری نیستند و یا پس از این مرحله قرار دارند، از گردونه توانمندسازی برای تحکیم خانواده خارج شوند. علاوه بر آن، سیاست‌های تسهیلی حمایت از خانواده عمدتاً منحصر به گروه زنان تعریف شده است و نوعی کورجنسی نسبت به وضعیت پدران و مردانه دارد.

مساله مهم دیگر در خصوص سیاست‌های کنونی حمایت از خانواده در بستر دانشگاه و یا سایر نظامات، فروکاهش نیازهای خانواده و حمایت از آن به مساله اقتصادی و سپس تفریحی است. رویکرد غالبی که سیاست خانواده در جهان و به تبعیت از آن در ایران دیده می‌شود، تمرکز بر دو حوزه معیشت و فراغت است. این امر از یک سو، منجر به فزونی نگاه مادی به امر ازدواج و فرزندآوری گردیده و از سوی دیگر انجام ازدواج‌های ناآگاهانه، بدون آموزش تدریجی، درازمدت و مؤثر موجب افزایش طلاق به ویژه در سال‌های آغازین ازدواج شده است.

بر اساس پژوهش‌های انجام شده، فقدان مهارت‌های ارتباطی، کاهش دینداری، فقدان آموزش‌های جنسی مناسب، نگرش‌های حقوقی برابری طلبانه، ناکارآمدی یا ضعف خانواده مبدا در انتقال ارزش‌ها به مدیریت بحران‌ها به زوج جوان^۳، از موانع مهم و پرتکرار برای ازدواج موفق می‌باشد. بخش مهمی از این موانع به حوزه تربیت و آموزش بازمی‌گردد که دانشگاه، مهمترین و بهترین بستر برای سیاست‌های معطوف به آنها به شمار می‌رود.

۲. برای اطلاع از موانع اجرای بخشی از سیاست‌های حمایت از خانواده و آسیب‌شناسی فرایند تحقق سیاست‌ها در ایران؛ ر.ک: «کاردوانی، راحله، تجارب مادران شاغل از سیاست‌های مراقبت از کودک در ایران: مطالعه پدیدارشناختی، زن در توسعه و سیاست، بهار ۱۳۹۸، دوره ۱۷، شماره ۱، ۱۲۱-۱۴۵» و «کاردوانی، راحله، آسیب‌شناسی اجرای سیاست‌های اجتماعی تسهیل مادری/اشتغال در ایران، دوره ۵، شماره ۱، خرداد ۱۳۹۸، 59-73».

۳. ر.ک: (آزادارمکی، ت.، و شریفی ساعی، م.، و ایثاری، م.، و طالبی، س.، سنخ‌شناسی الگوهای روابط جنسی پیش از ازدواج در ایران، جامعه پژوهی فرهنگی، ۱۳۹۰، دوره ۲، شماره ۲، ۱-۳۴)؛ (آقایی، س.، و طاهری بنچناری، ر.، نگرش جوانان به تأثیر عوامل اقتصادی اجتماعی و فرهنگی موثر در بالا رفتن سن ازدواج (مورد مطالعه: ناحیه ۲ و ۳ منطقه ۴ تهران سال ۱۳۹۱)، مطالعات جامعه‌شناختی ایران، ۱۳۹۲، دوره ۳، شماره ۸، ۷۵-۹۴)؛ (جمشیدیان نائینی، ی.، و یونس، ف.، و قادری، ز.، اثربخشی آموزش مهارت‌های پیش از ازدواج بر رشد فردی دختران مجرد. فرهنگ مشاوره و روان‌درمانی (فرهنگ مشاوره)، ۱۳۹۴، دوره ۶، شماره ۲۳، ۱۲۱-۱۳۸).

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲- راهبرد تبعیض مثبت و مساله‌های آینده

تبعیض مثبت، تخصیص سهمیه یا تبعیض جبرانی^۴ به معنی در پیش گرفتن سیاست و روشی برای ایجاد فرصت برابر و اصلاح رویه‌های تبعیض‌آمیز در برابر اقلیت‌های نژادی، زنان، از کارافتادگان و سایر گروه‌هایی است که در طول تاریخ، از برخی یا بسیاری مزیت‌های اجتماعی بی‌بهره مانده‌اند. این سیاست‌ها به صورت چندجانبه به مثابه ابزار محرومیت‌زدایی و احقاق حقوق شهروندی، در حوزه‌های مختلف سلامت، آموزش، اشتغال و ... اتخاذ می‌شود.^۵

اگرچه مزایایی برای راهبرد تبعیض مثبت در جبران محرومیت‌های اجتماعی و طبیعی می‌توان منظور کرد، اما بیشتر مطالعات انجام شده هم‌داستانند که تبعیض مثبت در پذیرش‌های دانشگاهی و مشاغل دولتی، وضعیت عده‌ای را در مقیاس کوچکی بهبود می‌بخشد اما به ضرر عده‌ای بسیار زیاد از مردم شده و در ادامه، به ایجاد شکاف‌های اجتماعی منجر می‌شود. همچنین تغییر درخور توجه در ورود به دانشگاه‌های طراز اول و برنامه‌های تحصیلات تکمیلی، می‌تواند سطح کلی تدبیر اجتماعی را تنزل دهد.^۶ بر این اساس، توجه به نوع و شیوه ارائه خدمات تبعیض مثبت دارای اهمیت بسزایی است. تا حد ممکن باید تبعیض به نفع افراد محروم، به ضرر گروه‌های دیگر و ساخت کلی جامعه نشود. بخصوص در مواردی که در تعارض با نخبه‌پروری و مدیریت اصلاح قرار گیرد.

سنجش تأثیر تبعیض مثبت، دشوار و بحث‌انگیز است. برخی از منتقدان استدلال می‌کنند که در سراسر جهان، پیشینه تبعیض مثبت فاجعه‌بار بوده و حتی برخی از جوامع (به‌عنوان مثال، سریلانکا) را به جنگ‌های داخلی سوق داده است، اما نظر به سابقه تضاد قومی و نژادی در جوامعی که تبعیض مثبت را اعمال می‌کنند، جداکردن علت از معلول، آسان نیست.

بنا به ادعایی، آسیبی که تبعیض مثبت در برخی موارد به ذی‌نفعانش می‌رساند، آسیبی روان‌شناسانه است؛ بدین شکل که افرادی که تحصیل و شغل‌شان را مدیون اولویت‌بخشی‌ها هستند، احتمال دارد بیش از دیگران، از کمبود عزت‌نفس و آرزومندی در رنج باشند. دیگران آن‌ها را افرادی به‌واقع شایسته نمی‌انگارند و بدتر اینکه، خود آن‌ها نیز به خویشان به همین چشم می‌نگرند.

توجه به رسالت دانشگاه مبنی بر انسان‌سازی، پاسخ به نیازهای عینی جامعه و پیشبرد و پاسداری از علم در حوزه‌های مختلف، نوعی حساسیت، دوگانگی و سردرگمی را در ارائه خدمات حمایت از خانواده به ویژه از طریق راهبرد تبعیض مثبت به دنبال دارد. اختلاف نظری بر سر این موضوع که دانشگاه با امکان‌هایی که در دست دارد، حمایت‌های مالی، تسهیلی و آموزشی در راستای تشکیل، تحکیم و تعالی خانواده، بسته به نیازهای روزآمد آنها فراهم آورد، وجود ندارد. آنچه عمدتاً مورد نگرانی واقع شده این است که آیا افرادی که وارد عرصه علمی می‌شوند، می‌توانند با تمرکز کامل، پیوستگی و شورانگیزی علمی، اهداف دانشجویی را دنبال کنند؟ آیا از خروجی‌های

4. positive discrimination / Affirmative Action

۵. فکوهی، ناصر، ساز و کار تبعیض مثبت به مثابه ابزار محرومیت‌زدایی، زن در توسعه و سیاست، آذر ۱۳۸۴، دوره ۳، شماره ۳.

6. <https://www.ricac.ac.ir/pages/963>

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

دانشگاه‌ها انتظار تغییر در وضعیت جامعه می‌رود و راهبرد تبعیض مثبت در تعارض با چنین انتظاری قرار دارد؟ مسائلی که محتمل است در آینده به دلیل سیاست‌های تبعیضی امروز رخ دهد چه مواردی است؟ آیا ایجاد فرصت‌های اجتماعی «برابر» برای زنان و مردان، فارغ از نوع مزیت‌های طبیعی و مسئولیت‌های حقوقی و خانوادگی آنها، الزاماً به برابری در خانواده نیز می‌انجامد و یا مسائل دیگری را به دلیل این ناهمگونی پیش روی خانواده و زنان قرار می‌دهد؟

سیاست حمایت از خانواده در صورت کنونی آن، تبعیض‌های مثبتی را در مورد دانشگاه پیشنهاد می‌کند. هم در سطح دانشجویان و نحوه ورود آنها به دانشگاه و گذر از دوره تحصیل، هم در سطح اعضای هیات علمی و نحوه جذب و بکارگیری آنها و هم در سطح کادر اداری و اجرایی دانشگاه.

سیاست‌های اخیر که بر اساس مصوبه جدید هیات عالی جذب شورای عالی انقلاب فرهنگی، تاهل و فرزند داشتن را موجب افزایش امتیازات صلاحیت عمومی متقاضیان جذب دانسته، و یا سیاست‌هایی که از دور شدن درازمدت مادران از فضای تحصیل در صورت بارداری و زایمان حمایت می‌کند، در صورتی که با تدابیر اصلاحی همراه نشود، مستعد ایجاد مسائلی مهم در گذر زمان خواهد بود. یکی از واکنش‌های جامعه زنان به تسهیلات مربوط به همزمانی مادری/اشتغال و مادری/تحصیل، که به دلیل درک نوعی عقب‌افتادگی جدی از مسیر تحصیلی و شغلی نسبت به هم‌پایه‌ها رخ می‌دهد، جلوگیری از فرزندآوری مجدد برای جبران این نابرابری در نتیجه است. از دیگر پیامدها، تبعیضی است که بر علیه گروه زیادی از دختران مجرد بدون آنکه نقشی در مجرد خود داشته باشند و قربانی شرایط اجتماعی شده‌اند، وارد می‌گردد. افرادی که از محاسن ازدواج و فرزندآوری بی‌بهره مانده‌اند و در این نوع از راهبرد، از شغل‌یابی و تأمین مخارج عزت‌مندانه زندگی خود نیز عقب نگاه داشته می‌شوند.

یکی از راهبردهای مهم در هماهنگی سیاست حمایت از خانواده با اهداف و رسالاتی که دانشگاه بر عهده دارد، کاربرد نوعی «انعطاف و تفکیک» در برنامه‌ریزی است. در حال حاضر سیاست خانواده از معضلات مهمی همچون مشابه دانستن همه ذی‌نفعان در سیاست‌گذاری، سیاست‌های فراگیر اما غیرجامع، تدریجی نبودن تسهیلات مادری بنا بر مراحل رشد کودک، فروکاهش خانواده به جنس زن، خلاء اقدامات اصلاحی در مورد گروه‌هایی که از تبعیض مثبت منتفع می‌شوند و ... رنج می‌برد که برای کاهش پیامدهای منفی، لازم است مبتنی بر سیاست‌گذاری دینامیک و پویا، مورد توجه و تغییر واقع شود.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱- ازدواج آسان: مخاطرات و راهبردها

زهرا قوامی‌راد

کارشناس ارشد مطالعات زنان و خانواده، دانشگاه ادیان و مذاهب

چکیده

انتخاب همسر از مهمترین تصمیمات در زندگی انسان است. تشکیل خانواده سالم، متعادل و پایدار مانند هر امر مهم دیگری، به تفکر منطقی و تلاش و کوشش نیازمند است. جوان می‌بایست بر اساس معیارهای اصولی و منطقی، همسر آینده خود را انتخاب نماید و ازدواج تنها راه مشروع و سالم تشکیل خانواده است. ازدواج، علاوه بر پاسخگویی به نیازهای جنسی و عاطفی فرد، روابط اقتصادی، ارتباطات اجتماعی و فرهنگی او را تنظیم می‌کند اما اگر این موضوع در زمان مناسب اتفاق نیفتد مشکلات بسیاری برای افراد و جامعه به وجود می‌آورد. در این عصر شاهد آن هستیم که آثار سستی باورها، به بهانه‌های مختلف و در جلوه‌های گوناگون خود را نشان می‌دهد. در این بین موانعی بر سر راه جوانان قرار گرفته است که مانع تشکیل خانواده و ازدواج می‌شود که شامل موانع اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، فردی و حاکمیتی است. تمام موانع در این زمینه نقش مهمی دارند ولی مهم‌تر از آن با توجه به مطالب و پژوهش‌های انجام شده در این زمینه وضعیت اقتصادی، نگاه اشتباه به ازدواج، و باورها و رسم و رسومات اشتباه است که البته با تدابیر و راهکارهای مختلف در هر کدام از این زمینه‌ها می‌توان به ترویج ازدواج آسان کمک کرد. لذا با همیاری خانواده‌ها، نهادها و دستگاه‌های دولتی و غیردولتی می‌توان این موانع را رفع کرد.

کلیدواژه: ازدواج، آسان، موانع اجتماعی، موانع اقتصادی، موانع فرهنگی، موانع فردی، موانع حاکمیتی، راهکار

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

➤ مقدمه

انتخاب همسر از مهمترین تصمیمات در زندگی انسان است. تشکیل خانواده سالم، متعادل و پایدار مانند هر امر مهم دیگری، به تفکر منطقی و تلاش و کوشش نیازمند است. جوان می‌بایست بر اساس معیارهای اصولی و منطقی، همسر آینده خود را انتخاب نماید و ازدواج تنها راه مشروع و سالم تشکیل خانواده است. بهار ازدواج دوران جوانی است. در این دوران فرد با شور و نشاط خاصی رو به رو می‌باشد و آمادگی برای ساختن فردای بهتری را برای خود و خانواده‌اش دارد. ازدواج سالم زمینه‌ساز ارتباطات اجتماعی مناسب و بهنجار است و افرادی که ازدواج می‌کنند از نظر احساسی سالم‌ترند و کمتر قربانی خشونت‌های گوناگون اجتماعی می‌شوند. لازم به ذکر است که علاوه بر موارد یاد شده، آرامش و اعتماد به نفس بیشتری نیز در این افراد دیده می‌شود و تعهد و احساس مسئولیت بیشتری نسبت به افراد مجرد دارند.

یکی از مهمترین حقوقی که والدین در قبال فرزندان جوان خود دارند: ساماندهی امر ازدواج ایشان می‌باشد. والدین باید بدانند که اصل ازدواج همین امر ساده و بی‌تشریفات است. و قاعدتاً باید مانند سایر نیازهای طبیعی بدون تکلف انجام بگیرد. لیکن این حقیقت ساده از مسیر سهل و بی‌آلایش خود خارج شده و به یک سری آداب و رسوم و تجملات و توقعات زائد و غیرضروری و دست و پاگیر مبتلا گشته است، مانند مراسم سنگین عقد و عروسی، مهریه‌های سنگین و... این فیود زائد و دست و پا گیر بصورت جزء لاینفک ازدواج در آمده و آن را امری غیرطبیعی و دشوار ساخته است. ریشه اکثر موانع، همین قید و بندهای غیرضروری است.

از طرفی با عنایت به لزوم ارتقای شاخص‌های مهم جمعیتی، مقام معظم‌رهبری با دیدگاهی کلان، جامع و آینده‌نگر اصول چهارده گانه‌ای را جهت هدایت سیاست‌های کلی جمعیت تعیین کردند و نقش گسترده‌ای برای تمام نهادها و سازمان‌های متولی و اثرگذار برشمردند. مطابق بند ۲ سیاست‌های کلی جمعیت، **رفع موانع ازدواج، تسهیل و ترویج تشکیل خانواده** و افزایش فرزند، کاهش سن ازدواج و حمایت از زوج‌های جوان و توانمندسازی آنان در تأمین هزینه‌های زندگی و تربیت نسل کارآمد یکی از وظایف مهم دستگاه‌ها و نهادهای اجرایی کشور است (تاج‌بخش و نصیری، ۱۴۰۰).

لذا چند سالی است که در کشورمان شاهد تأخیر در ازدواج در بین جوانان می‌باشیم. از عواملی که موجب این امر شده‌اند، می‌توان به تغییر در باورها و الگوهای فکری، بعضی از مشکلات اقتصادی و عدم حمایت مکفی والدین و ... اشاره نمود که در ادامه به طور کامل شرح و راه‌های ترویج ازدواج آسان پیشنهاد داده خواهد شد.

➤ اهمیت و جایگاه ازدواج

هیچ سازمانی محبوب‌تر از سازمان خانواده نزد خدای متعال نیست. ساختاری که با عشق و محبت بنیان شده و فراتر از التزام قانونی، عشق و فداکاری نفسانی، تحکیم آن را ضمانت می‌کند. برای دستیابی به اهمیت ازدواج، اهداف آن باید مدنظر قرار بگیرد از جمله تشکیل خانواده، تکامل شخصیت انسان، افزایش رزق و روزی، ایجاد آرامش، حفظ عفت و مصونیت از گناه، افزایش و ثبوت ایمان، تربیت نسل صالح (رضایی، ۱۳۹۷)، خانواده، کوچک‌ترین واحد جامعه است. مسائل حوزه خانواده از جهات گوناگون قابل بررسی است. یکی از اصلی‌ترین مباحث، بررسی موانع ازدواج و راه‌های ترویج ازدواج آسان است؛ زیرا اگر این مهم محقق شود، سایر مسائل به دنبال آن مطرح می‌شود.

➤ موانع ازدواج

به گزارش خبرنگار مهر، ازدواج، علاوه بر پاسخگویی به نیازهای جنسی و عاطفی فرد، روابط اقتصادی، ارتباطات اجتماعی و فرهنگی او را تنظیم می‌کند اما اگر این موضوع در زمان مناسب اتفاق نیفتد مشکلات بسیاری برای افراد و جامعه به وجود می‌آورد. در این عصر شاهد آن هستیم که آثار سستی باورها، به بهانه‌های مختلف و در جلوه‌های گوناگون خود را نشان می‌دهد. برخی تحصیل را

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

مقدمه شغل و شغل را مقدمه روزی می‌دانند و بهترین مقطع زندگی (جوانی) را فدای مقدمات روزی می‌سازند و پس از خزان جوانی تصمیم به ازدواج می‌گیرند به طوری که این مسئله در سالهای اخیر به یکی از مشکلات و بلکه معضلات جامعه ایرانی تبدیل شده است. این در حالی است اگر نگاهی به وضعیت فرهنگ ازدواج در ایران و اروپا بیندازیم یقیناً تعجب خواهیم کرد که چگونه چنین تفاوت فاحشی در آداب و رسوم میان این دو جریان فرهنگی وجود دارد. اروپایی که در مدگرایی و تجملات سرآمد است در مراسم ازدواج آنقدر ساده و بی‌آلایش برخورد می‌کند که واقعاً غیرقابل باور است. از سوی دیگر در ایران که داعیه اسلامی و شرقی بودن دارد و تا همین چند ده سال پیش عروسی‌ها در مسجد برگزار می‌شد چنان تشریفات وحشتناکی برای ازدواج در نظر گرفته می‌شود که هوش از سر می‌پراند.

صاحب‌نظران معتقدند با ادامه وضع فعلی، بسیاری از جوانان تا چندین سال آتی - و حتی عده‌ای تا آخر عمر - از نعمت داشتن همسر و خانواده بی بهره خواهند ماند. علاوه بر اینکه آسیب‌های متعدد روحی، روانی، جسمی، اعتقادی و اجتماعی به گروهی از آنها یا خانواده شان وارد می‌آید که متأسفانه در بعضی موارد غیر قابل جبران است. اما از سوی دیگر برخی صاحب‌نظران بر این باورند که قطعاً یکی از مواردی که به کاهش سن ازدواج در کشور منجر می‌شود آسان گرفتن ازدواج و بهنگام بودن آن همراه با آگاهی است که متأسفانه امروزه بعضی خانواده‌ها با سخت‌گیری‌های بی مورد موجب تأخیر در ازدواج دو جوان می‌شوند که نتیجه آن به وجود آمدن مشکلاتی برای دختر و پسر از لحاظ روحی، عاطفی و... می‌شود.

موانع ازدواج شامل موانع فردی، اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و حاکمیتی است که در ادامه شرح داده می‌شود (طیبی‌نیا، ۱۳۹۳):

➤ موانع فردی ازدواج: موانع فردی بیانگر ویژگی‌های فردی و روانی و شخصیتی است که ازدواج جوانان را با مشکل مواجه ساخته است و عبارتند از: تردید در ازدواج و تشکیل زندگی مشترک، ترس و نگرانی از ناموفق بودن ازدواج، ترس و نگرانی از انتخاب همسر مناسب، عدم توانایی در انجام وظایف همسری، عدم توانایی در ابراز علاقه به فردی که به عنوان همسر انتخاب خواهد شد، ترس از برخورد با جنس مخالف، نیافتن فرد مورد علاقه برای ازدواج، نداشتن اعتماد به نفس برای تشکیل زندگی مشترک، وسواس در انتخاب همسر، داشتن بیماری یا نقص جسمانی، احساس آرامش از زندگی مجردی، داشتن مشکلات روانی

➤ موانع اقتصادی ازدواج: بیانگر ویژگی‌های نظام اقتصادی است و ازدواج جوانان را با مشکل مواجه ساخته که عبارتند از: مشکلات مالی و اقتصادی، نامشخص بودن آینده شغلی به ویژه برای پسران، مشکل تهیه مسکن، سنگین بودن مهریه، مشکل تهیه جهیزیه برای دختران، بالابودن هزینه زندگی، بالا بودن هزینه ازدواج، نداشتن حداقل درآمد برای اداره زندگی، وابستگی مالی پسران به والدین، فاصله طبقاتی خانواده دختر و پسری که قصد ازدواج دارند.

➤ موانع اجتماعی ازدواج: بیانگر ویژگی‌های نظام اجتماعی است و ازدواج جوانان را با مشکل مواجه ساخته است که شامل موارد ذیل است: عدم توافق با فردی که به عنوان همسر انتخاب خواهد شد، عدم آگاهی و نبود آموزش درست از چگونگی شروع مراحل ازدواج، پایدار نبودن ملاک‌های انتخاب همسر، عدم شناخت از ملاک‌های درست در انتخاب همسر، عدم دسترسی آسان به مراکز مشاوره، عدم امکان آشنایی با جنس مخالف، نداشتن راهنمای خوب و مطمئن، احساس خجالت و کمرویی در برخورد با جنس مخالف، ادامه تحصیل به ویژه برای دختران، سخنگیری بیش از حد والدین، عدم حس مسئولیت‌پذیری توسط پسران، اعتیاد پسران، ارتباط با دوستان مجرد، ایجاد دوستی‌های خیابانی، تجربه شکست در خواستگاری‌های قبلی.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

علاوه بر موارد فوق عدم وجود آمادگی و تجربه در میان جوانان، عدم مهارت‌های ارتباطی و آشنایی بین جوانان، آزادی روابط دختر و پسر در جامعه، روابط قبل از ازدواج دختر و پسر، نرسیدن جوانان به بلوغ‌های چندگانه جنسی، فکری، روانی، اجتماعی، گسترش فساد و انحرافات جنسی و روابط نامشروع، پیدایش یأس و ناامیدی در جامعه، ترس از شکست، گذراندن بیشتر اوقات با دوستان، تأکید بر استقلال در بین جوانان (علائی بوسجین، ۱۴۰۰)

موانع فرهنگی ازدواج: بیانگر ویژگی‌های نظام فرهنگی است و ازدواج جوانان را با مشکل مواجه ساخته است که عبارتند از: مخالفت خانواده‌ها با انتخاب همسر توسط فرزندان، عدم ابراز تمایل به ازدواج در خانواده توسط فرزندان، عدم توجه به ارزشهای معنوی، تعصب خانواده‌ها در زمینه ازدواج با فرد هم‌زبان و هم‌شهری، تأکید خانواده‌ها در ازدواج فرزندان با فرد مورد نظر آنها، دخالت و سختگیری والدین، عیب تلقی شدن آشنایی با جنس مخالف، اعتقاد خانواده‌ها به ویژه خانواده به سکونت دختر در شهر دیگر، اعتقاد خانواده‌ها به کوچک‌تر بودن دختر از پسر در هنگام ازدواج، اعتقاد خانواده‌ها به ازدواج دختر کوچک‌تر پس از ازدواج دختر بزرگتر، عیب شمردن مطرح شدن مسأله ازدواج توسط خانواده دختر، چشم و هم‌چشمی در ازدواج، بالا رفتن سطح توقعات دختران، اعتقاد به ازدواج پس از اتمام تحصیلات، بالا بودن تحصیلات دختر نسبت به پسر، عدم حمایت از ازدواج‌های ساده.

علاوه بر موارد فوق رواج فرهنگ‌ها، باورها و اعتقادات غلط در بین خانواده‌ها، تبلیغات نادرست صدا و سیما در زمینه روش ازدواج مثل نمایش رابطه عاشقانه قبل از ازدواج، اشتغال به تحصیل، ازدواج ناموفق والدین یا یکی از اعضای خانواده، توقعات بیجا از همسر آینده، مشکل پسندی جوانان، عدم همراهی پدر و مادر، تغییر دید خانواده‌ها در ازدواج جوانان که سعی در امتیازگیری از طرف مقابل دارند (علائی بوسجین، ۱۴۰۰).

موانع حاکمیتی ازدواج: بیانگر ویژگی‌های نظام سیاسی (دولت) است که ازدواج جوانان را با مشکل مواجه ساخته است که عبارتند از: عدم پخش برنامه‌های آموزشی در زمینه ازدواج توسط رسانه‌ها، عدم وجود اولویت استخدام برای متاهلین جوان، عدم واگذاری مسکن به صورت اجاره به شرط تملیک به زوج‌های جوان، آسان نبودن پرداخت وام مورد نیاز به زوج‌های جوان، کافی نبودن میزان وام پرداختی جهت تأمین هزینه‌های ازدواج، کافی نبودن مراکز تخصصی مشاوره کارآمد در زمینه ازدواج، عدم ساخت فیلم‌های مناسب با محوریت ازدواج موفق و پخش در رسانه ملی، عدم برگزاری نشست‌های تخصصی در زمینه ازدواج، عدم وجود مباحث عمده پیرامون ازدواج در کتب درسی در سطح مدارس، عدم وجود قوانین رسمی به منظور حمایت از ازدواج‌های آسان، عدم وجود سازمانی خاص در زمینه ازدواج و تشکیل خانواده.

بنی جمال و صادقی فسایی (۱۴۰۰) نیز در پژوهشی که بر روی ۲۵ فرد بین ۱۹ تا ۴۰ سال انجام داد نشان می‌دهد که مسئله مهم در بازداشتن جوانان از ازدواج، نداشتن شغل است که باعث در اطمینان نسبت به توانایی اداره زندگی پس از ازدواج می‌شود. شرایط نامطمئن، مسئله مهم دیگری است که با پیش‌بینی ناپذیر کردن زندگی و ترس از آینده باعث تأخیر در ازدواج می‌شود. در این میان ناتوانی خانواده در حمایت از ازدواج فرزندان شدت مسئله را مضاعف می‌سازد. تله گذار به بزرگسالی و شلوغی زندگی، به عنوان دو مفهوم جدید که در این مطالعه معرفی می‌شوند، دو عامل دیگر تعیین‌کننده در بازداشتن از ازدواج است. مسئله مهمی که به طور ویژه از سوی زنان مطرح می‌شود، نگرانی از انتخاب نشدن است. ترس از محدود شدن آزادی نیز هم در مردان و هم در زنان، مطرح می‌گردد. مسئله بی‌اعتمادی به جنس مخالف که نتیجه روابط بین دو جنس و گرایش به دوستی‌های خارج از ازدواج است، به واسطه ترسی که از ازدواج ایجاد می‌کند، مانع مهم دیگری در ازدواج جوانان تلقی می‌شود. در مواردی ناآشنایی

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

با ازدواج و زندگی متأهلی و در نتیجه سردرگمی در چگونگی راهبری و مدیریت آن، مانع مهم دیگر ازدواج جوانان تلقی می‌شود. سرانجام بیان می‌گردد که پیچیده و سخت شدن ازدواج به عنوان پدیده‌ای جدید، بازدارنده‌ای مهم در ازدواج جوانان است.

پژوهش‌های ذیل نیز در موانع ازدواج را بررسی و به نتایج ذیل دست یافته‌اند (به نقل از بنی جمال و صادقی فسایی، ۱۴۰۰).

نویسندگان	سال	مهم‌ترین موانع در یافته‌های پژوهش
خرازی، مطلق و صدریان	۱۳۸۱	عدم یافتن فرد مناسب با توجه به معیارهای ازدواج فرد و نیز ترس از افت تحصیلی
مصری‌نژاد	۱۳۸۱	تلاش برای کسب استقلال مالی و ارتقای سطح تحصیلات در زنان
نیک منش و کاظمی	۱۳۸۵	نیافتن فرد مناسب و ادامه تحصیل در زنان و مشکلات اقتصادی و بیکاری در مردان
صادقی، قدسی و افشارکهن	۱۳۸۶	فقدان دسترسی به فرصت‌های اقتصادی و نداشتن شغل در مردان و نبود فرد مناسب در زنان
طیبه نیا	۱۳۹۳	موانع اجتماعی و فرهنگی مهم‌تر از موانع اقتصادی و حاکمیتی
نقیبی و حمیدی	۱۳۹۴	موانع اقتصادی و اجتماعی مهم‌ترین موانع که متغیر شاغل بودن در بین عوامل اقتصادی، مسئولیت‌پذیری در بین عوامل اجتماعی، نیافتن فرد مناسب در بین عوامل فردی و اعتقادات مذهبی در بین عوامل فرهنگی مهم‌ترین موانع ازدواج بودند
سازمان ملی جوانان	۱۳۸۸	وضعیت اشتغال، رفاه و مسکن
رحیمی و عظیمی	۱۳۹۴	عوامل اجتماعی و اقتصادی مثل ادامه تحصیل و مهاجرت
محمدی سیف و عارف	۱۳۹۴	ناشتن شغل، مشکل مالی، ترس از آینده به همراه نداشتن مسکن، بالا بودن اجاره بهای آن، ادامه تحصیل
نصرتی‌نژاد، شریفیان و محمدی	۱۳۹۵	هزینه‌های ازدواج و وضعیت شغلی در مردان
التجایی و عزیززاده	۱۳۹۵	تورم و بیکاری

➤ تسهیل ازدواج

تسهیل در لغت به معنی آسان کردن است و در مورد ازدواج به تمهید مقدمات و شرایط لازم برای ازدواج جوانان اشاره دارد. در سوره‌ی مبارکه نور، خداوند متعال می‌فرماید: «وَأَنْكِحُوا الْأَيَامَىٰ مِنْكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ وَإِمَائِكُمْ إِنَّ يَكُونُوا فُقَرَاءَ يُغْنِيهِمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَاللَّهُ وَاسِعٌ عَلِيمٌ» (نور/۳۲). دستور «وَأَنْكِحُوا» در این آیه اطلاق دارد و خطاب به همه افراد جامعه است. در واقع همه مأمور می‌شوند که زمینه را برای ازدواج پسران و دختران مجرد فراهم کنند. بنابراین فراهم‌سازی مقدمات ازدواج بر عهده مسئولین، والدین و اقشار مختلف مردم که توانایی آن را دارند است. همچنین برای جلوگیری از انحرافات اجتماعی در جامعه و ایجاد روابط مشروع و

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

سالم باید علاوه بر فرهنگ‌سازی و ایجاد محیط سالم تا حد توان از مشکلات اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی نیز کاسته شود (مهربانی‌فر، دژبرد و امامی، ۱۴۰۰).

➤ راهکارهای ترویج ازدواج آسان

گویند یک دست صدا ندارد و بایستی همه عوامل دست به دست هم بدهند تا بطور رسمی ازدواج آسان به عنوان یک امر مهم و حیاتی برای داشتن یک جامعه سالم، سرزنده و پویا، از اولویت اصلی خانواده‌ها و جامعه محسوب شده و سرمایه‌گذاری مفید و مؤثر در این خصوص صورت گیرد. در ذیل راهکارهایی در این زمینه ارائه می‌شود (راسخون، ۱۴۰۰).

راهکارهای فرهنگی - آموزشی ازدواج آسان

۱. ارزش دانستن تأهل
 ۲. درجه بندی ملاک‌های انتخاب همسر
 ۳. گسترش فرهنگ حجاب
 ۴. گسترش فرهنگ قناعت و ساده‌زیستی
 ۵. ازدواج در خلال تحصیل
 ۶. ترویج الگوهای فرهنگی ازدواج در سن پایین در جامعه (علائی بوسجین، ۱۴۰۰)
 ۷. اقدام فرهنگی: خصوصاً از طریق رسانه‌ها
- وظیفه رسانه‌ها و انسان‌های فکور و شخصیت‌های دلسوز اجتماعی در این زمان القاء دید واقع‌گرایانه به قشرهای مختلف اجتماع در زمینه ازدواج است؛ که با توجه به عدم امکان فراهم شدن اموری از قبیل شغل و مسکن مناسب برای اکثر جوانان تا سالیان متمادی، نمی‌توان توقع حل این مشکل را از راه اقتصادی در کوتاه مدت داشت.
۸. سوق دادن نگرش خانواده‌ها در جهت اهمیت فوق‌العاده دادن به ازدواج فرزندان
- مهم‌ترین عاملی که در ازدواج نقشی بسزا دارد، خانواده است؛ چون در اکثر موارد تا خانواده نخواهد، به هیچ وجه ازدواج رخ نخواهد داد؛ گرچه دولت و تمام ارگانهای مربوطه بخواهند که جوان به سر و سامان برسد.
- اگر خانواده‌ها واقعاً بخواهند و حرکت کنند، این خواست و حرکت آنها، حتی دولت و کل جامعه را نیز حرکت خواهد داد.
- این تغییر نگرش باید از طریق رسانه‌ها خصوصاً صدا و سیما با تهیه و تولید مصاحبه، فیلمها و سریالهای متناسب با این موضوع و همچنین توسط مبلغان محترم در محافل و مجالس مذهبی، صورت پذیرد.
۹. اعطاء بینش به جوانان در جهت تلاش برای رفع موانع فرهنگی ازدواج
- در این راستا ابتدا باید خود جوان باور کند که با تعلل و تأخیر انداختن ازدواج، نقد جوانی را از دست می‌دهد، و در قدم بعدی برای رفع موانع آن تلاش کرده و سعی کند افکار خانواده‌اش را تغییر دهد و آنها را راضی نماید که لااقل به خاطر شرایط کنونی دست از توقعات خود بردارند.

۱۰. توجه دادن به خانواده‌ها در مورد صلاحیت تازه جوانها برای ازدواج

باید به خانواده‌ها توجه داد خدایی که در جوان احساس نیاز جنسی و عاطفی را بیدار کرده است، صلاحیت پاسخ‌گویی به آن را از راه ازدواج به وی عطا نموده است. در تازه جوان استعداد ذاتی پذیرش مسؤولیت خانواده وجود دارد که باید با وارد شدن به مرحله عمل شکوفا شود، همانند ورزشکاری که تا وارد میدان تمرین عملی نشود، نمی‌تواند استعداد خود را شکوفا کند و در مسابقه برنده شود. تازه جوان، تا عملاً زیر بار مسؤولیت نرود احساس مسؤولیت او به فعلیت نمی‌رسد.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

از این رو خانواده باید ازدواج، او را در میدان زندگی وارد کرده و با همراهی او در این راه، به تدریج وی را برای پذیرش عملی مسئولیت خانواده آماده کند.

۱۱. ممکن نشان دادن ازدواج آسان

می‌توان با پخش نمونه‌های عملی از ازدواجهای آسان از سیما در قالب مصاحبه و فیلم و برنامه‌های ترکیبی، ممکن بودن آن را به خانواده و خود جوانان نشان داد.

۱۲. ترغیب شخصیت‌ها و متمکنین به انجام ازدواج آسان (بدون خرج و مراسم سنگین) برای فرزندانشان در جهت فرهنگ

شدن ازدواج آسان در جامعه

۱۳. سعی در رفع ترس جوانان از ازدواج

اغلب جوانان از شکست در زندگی می‌ترسند باید به آنها تذکر داد که احتمال شکست در بسیاری حرکتها وجود دارد؛ در این موارد باید سعی کرد با تدبیر، احتمال شکست را کاهش داد؛ نه اینکه از آن کارها صرف نظر کرد.

۱۴. توجه دادن به خانواده‌ها در خصوص آثار منفی مهریه سنگین

بسیاری از خانواده‌ها تصور می‌کنند با قرار دادن مهریه سنگین برای دخترشان، پایداری زندگی او را تضمین کرده‌اند؛ در حالی که در آموزه‌های دینی ما زنی که مهرش بالا باشد، شوم خوانده شده و این حقیقتی است که دین، آن را به ما ارائه نموده و رعایت آن، مانع از هم‌پاشیدگی خانواده است. چه بسا خانواده‌هایی که فقط به خاطر همین موضوع با بحران مواجه می‌شوند و یا وصلت‌هایی که فقط به خاطر آن سر نمی‌گیرد و عواقب بدی را به دنبال می‌آورد.

۱۵. فعال‌سازی صاحبان سخن و قلم در جهت تسهیل ازدواج

۱۶. عدم پخش برنامه‌هایی که جوانان را از ازدواج باز می‌دارد.

بیشتر اوقات صدا و سیما نزاع زوجین را به تصویر کشیده و باعث تأثیر منفی در ذهن جوانها و خانواده‌هایی که قصد ازدواج برای آنها را دارند، می‌شود. این برنامه‌ها با ایجاد رعب و وحشت در دل جوانان، تا حدود زیادی آنها را از اقدام به ازدواج باز می‌دارد.

۱۷. آشنا کردن مردم با نظر دین در مورد آسان‌گیری ازدواج و همچنین ارتقاء سطح ایمان آنان.

در صورت بالا رفتن ایمان، دنیا، تجملات و تشریفات آن برایشان بی‌ارزش خواهد شد.

۱۸. بررسی سیره اهل بیت علیهم السلام در مورد ازدواج آسان و بیان آن

۱۹. اصلاح فرهنگ شغلی

باید جوانان را توجیه و ترغیب کرد که با در نظر گرفتن استعداد، علاقه و امکانات خود شغلی را انتخاب کنند؛ نه اینکه تا یافتن پست و شغل دولتی بیکار بمانند. البته باید در جهت تطبیق فرهنگ جامعه با این تفکر نیز اقدام کرد.

۲۰. نقد فرهنگ غلط لزوم ازدواج فرزند بزرگ‌تر قبل از کوچک‌تر

راهکارهای اجتماعی

۱. گسترش مراکز مشاوره ازدواج

۲. کنترل مهاجرت روستاییان به شهرها

۳. جلوگیری از بی‌بند و باری و ابتذال و فساد اخلاقی

راهکارهای اقتصادی

۱. ایجاد فرصت‌های شغلی مناسب برای جوانان و محدود شدن اشتغال دختران توسط دولت.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲. حل مشکل مسکن جوانان توسط دولت.
۳. کم کردن هزینه‌های مربوط به مراسم و خریدهای ازدواج با اختصاص سالن و فروشگاه‌های مخصوص و ...
۴. ترغیب خیرین برای کمک به ازدواج جوانان
۵. کاستن از هزینه‌های اضافی
۶. همیاری در هزینه‌های ازدواج
۷. پرداخت وام‌های قرض‌الحسنه برای ازدواج
۸. ایجاد شغل‌های پاره وقت در دوران تحصیل و مانند آن
۹. تشویق به زندگی در کنار خانواده یکی از زوجین
۱۰. قائل شدن امتیاز ویژه برای استخدام جوانان ازدواج کرده
۱۱. ارائه وام‌های مناسب برای ازدواج جوانان (علائی بوسجین، ۱۴۰۰)

آنچه مسلم است لزوم اقدام دستگاه‌های ذی ربط برای رفع موانع اقتصادی ازدواج جوانان می‌باشد تا بتوان مشکل را حل نمود، لکن یک نگاه واقع بینانه به ما می‌گوید وقتی جمعیت جوان در آستانه ازدواج کشور میلیونها نفر است، - با همه تلاشها حتی اگر بتواند مشکل همه را حل کند- سالیان سال از عمر جوانان برای رسیدن به شرایط لازم؛ مانند شغل و مسکن مناسب، در تجرد خواهد گذشت. بنابراین ناگفته پیداست که راه‌های اقتصادی، توان حل کامل و به موقع مشکل ازدواج جوانان را ندارد و در نتیجه باید راهکارهای فرهنگی، اجتماعی مورد توجه و عنایت ویژه قرار گیرد؛ چون در سایه تغییر فرهنگی، علاوه بر اینکه ازدواج، آسان خواهد شد، از بسیاری خرج‌های بی مورد نیز جلوگیری به عمل خواهد آمد.

تاج‌بخش و نصیری (۱۴۰۰) برای تسهیل ازدواج جوانان و در نتیجه پیشگیری از بسیاری انحرافات اخلاقی و اجتماعی موارد ذیل را پیشنهاد داده‌اند:

۱. **ایجاد بنیاد ملی ازدواج:** با هدف تبیین و ارتقای فرهنگ تسهیل ازدواج و طراحی و برنامه‌ریزی برای مقابله با هجمه فرهنگ بیگانه که در تأخیر در ازدواج، زندگی مجردی و تک والدی خود را نشان می‌دهد و ایجاد هماهنگی بین دستگاه‌های دولتی، مؤسسات و گروه‌های فعال غیردولتی، شایسته است بنیادی مشابه بنیاد ملی نخبگان با عنوان «بنیاد ملی ازدواج» پایه‌ریزی شود. هدف این بنیاد عبارت است از فرهنگ‌سازی، ظرفیت‌سازی و برنامه‌ریزی جهت ساماندهی و فعالیتهای توأم با حمایت‌های مادی و معنوی برای تسهیل ازدواج بهنگام، آگاهانه، آسان و پایدار مبتنی بر ارزشها و آموزه‌های اسلامی و سنت‌های ملی با رویکرد احیا و تقویت نقش و کارکرد نهادهای دولتی و مردمی و خانواده.
۲. **تشکیل و احیای صندوق ازدواج جوانان:** قانون تسهیل ازدواج جوانان، مصوبه دی ۱۳۸۴ در مجلس هفتم، که تاکنون مغفول مانده است، باید اجرا گردد؛ زیرا اجرای کامل این قانون بخش زیادی از مشکلات را برطرف می‌کند. در این قانون، تمهیدات مناسبی مانند مسکن موقت به مدت ۳ سال، تهیه فضاهای مناسب برای جشن‌های ازدواج و کمک هزینه زندگی به مدت ۲ سال برای زوج‌های فاقد درآمد پیش‌بینی شده است؛ اما متأسفانه به مدت ۱۳ سال است که این قانون بر زمین مانده و به صورت کامل اجرا نشده است. شایان ذکر است برای اجرای بخشی از بندهای این قانون مقرر گردید صندوق ازدواج جوانان تشکیل گردد و حدود ۳۵۰ میلیارد تومان بودجه نیز برای آن در نظر گرفته شود. اما با تصویب ادغام این صندوق و تشکیل صندوق جدیدی به نام مهر امام رضا (ع) توسط هیئت وزیران و شورای عالی اداری طی مصوبه ای در سال ۱۳۸۶، موضوع ازدواج جوانان مغفول ماند؛ زیرا این صندوق فقط به حوزه اشتغال می‌پردازد. بنابراین بایسته است

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

صندوق ازدواج جوانان احیا شود. به طور حتم تشکیل و احیای صندوق ازدواج جوانان افزایش نرخ و پایداری ازدواج در کشور را در پی خواهد داشت.

۳. به‌کارگیری ظرفیتهای بالقوه و فعال خیرین کشور: فراهم کردن امکانات مادی و معنوی ازدواج و استانداردسازی ازدواج آسان از طریق تبلیغ الگوهای عملی ازدواجهای آگاهانه، آسان و مطابق سبک زندگی اسامی ایرانی از طریق به‌کارگیری ظرفیتهای بالقوه و فعال خیرین کشور

۴. در اختیار قرار دادن سالن‌های دستگاه‌های دولتی به طور رایگان: به منظور کاهش هزینه‌های تشریفات و جشن‌های ازدواج ضرورت دارد امکانات رفاهی متعلق به دستگاه‌های دولتی، مانند سالن‌ها و تالارهای پذیرایی، به طور رایگان در اختیار خانواده‌ها جهت برگزاری مراسم ازدواج قرار گیرد.

۵. ایجاد و گسترش فرصت‌های شغلی جدید و متنوع برای جوانان به خصوص دوره‌های فنی حرفه‌ای

علائی بوسجین (۱۴۰۰) نیز در پژوهش خود پیشنهادهای ذیل را در این زمینه مطرح کرده است: پیشنهاد می‌گردد با توجه به اینکه افراد ساکن در هر محله شهری حدوداً متعلق به یک طبقه اقتصادی هستند و از این جهت این تناسب وجود دارد، چنان چه از نظر فرهنگی نیز مشابهتی وجود داشته باشد با ایجاد باشگاهی خانوادگی که خانواده‌ها بتوانند با یکدیگر ملاقات داشته باشند و از این طریق فرصت آشنایی والدین میسر گردد تا زمینه ازدواج با توجه به حضور مشاورین با صلاحیت بتواند زمینه ساز باشد. شهرداری‌ها می‌توانند با اختصاص فضاهایی برای هم نشینی و معاشرت خانواده‌های هر محله ارائه نمایند تا از این طریق در خصوص رفع نگرانی مربوط به برگزاری مراسم ازدواج نیز موثر باشند. چنانچه تصویر صحیحی از اصول زندگی مشترک برای جوانان و خانواده‌ها حاصل شود، درک ارزشهای حقیقی ازدواج باعث خواهد شد تا به مرور زمینه رفع موانع ازدواج نیز در جامعه ما فراهم گردد. به همین دلیل دوره‌های آموزشی برای شناساندن جایگاه زن و مرد، ساختار خانواده متعادل، وظایف متقابل و چگونگی رشد و بالندگی خانواده مورد نیاز جامعه جوان ماست. این دوره‌ها می‌توانند در سنین پس از بلوغ قابل ثبت نام باشند و گذراندن آن‌ها به شکل مناسبی برای جوانان آماده ازدواج الزام گردد. با توجه به نقش گسترده‌ای که تلویزیون در شکل دادن به تصاویر ذهنی نسل حاضر از جنس مخالف و جایگاه‌های زن و شوهر و رفتارهای آنان در شرایط مختلف، تردیدی نیست که محتوای نمایشی (فیلم‌ها و سریال‌ها) باید از این منظر تحت نظارت قرار گیرد. یک گام قابل پیشنهاد در این راستا تشکیل شورای خانواده در صدا و سیماست، که بخشی از آن را مشاورین مذهبی آگاه به مسائل خانواده و روان شناسان خانواده تشکیل خواهند داد. از جمله عملکردهای این شورا تدوین استانداردهایی است که فیلم‌ها نام‌ها بایستی در ترسیم گفتارها و رفتارهای درون خانواده به آن پایبند بمانند. از دیگر عملکردهای این شورا ارزیابی صحنه‌های نمایشی پیش از پخش و تدارک زیرنویسی برای آگاه کردن بیننده از میزان تطابق آن چه مشاهده می‌کند با واقعیات و رفتارهای مطلوب است. به عنوان مثال در مواردی که کلام بد توسط زنان نمایش داده می‌شود، زیرنویسی به بیننده هشدار می‌دهد که آن چه مشاهده می‌کنید یک رفتار مخرب است. چنین رفتاری منجر به آسیب دیدن روابط در خانواده می‌شود. ساخت و نمایش فیلم و سریال با هدف ارائه تصویر صحیح از خانواده و زندگی مشترک، که بیش از هر نهادی، رسانه ملی قادر به انجام آن است. در عصر ما رسانه بخش عمده‌ای از تجربه بصری افراد را تشکیل می‌دهد و رفتارها و واکنش‌های ناخودآگاه بسیاری از افراد بر اساس آن چه در موارد مشابه دیده اند شکل می‌گیرد. به همین دلیل رسانه یک ابزار بسیار توانمند برای آموزش غیرمستقیم است. به خصوص به نظر می‌رسد ترسیم و الگوسازی برای برخی از وجوه زندگی مشترک در فیلم‌ها نام‌های مذکور مورد نیاز جامعه ماست: الف) بروز احساس خوشبختی بین زن و شوهر جوان بر مبنای تلاش و همدلی، بدون وابستگی به امکانات رفاهی اولیه. ب) نمایش عظمت پنهان نقش مادری و همسری در زن و احترام و تکریم جایگاه او در منزل توسط همسر

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

و فرزندانش (ج) نمایش زیبایی الگوهای مادری کردن، لطافت و نوازش، فداکاری و از خودگذشتگی. (د) عینی سازی سرمایه های معنوی زن و شوهر جوان و ارزش آن ها به عنوان جان مایه اصلی زندگی مشترک در مقایسه با سرمایه های مالی (ه) رفتارهای صحیح گفتاری و کلامی و ابراز توجه و علاقه به یکدیگر در زندگی مشترک

نتیجه گیری

ازدواج، نوعی تکامل روانی و عاطفی را برای انسان به ارمغان می آورد؛ زیرا هیچ انسانی به تنهایی کامل نیست. به همین دلیل، پیوسته برای جبران نقص و کمبود خود تلاش می کند. انسان با قرار گرفتن در کانون زندگی مشترک، در سایه انس، مودت، محبت و روابط نزدیک و صمیمانه، مستقل شده و احساس مسئولیت بیشتری می کند. زندگی برایش هدفدار شده و از ثمرات کسب و کار و تلاش خود در خانواده نوبنیاد خویش بهره می گیرد. علی رغم اهمیت و جایگاه ازدواج، چند سالی است که در کشورمان شاهد تأخیر در ازدواج در بین جوانان می باشیم. که این تأخیر به دلیل موانع مختلف اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی، فردی و حاکمیتی است که باید در جهت ترویج ازدواج، به موانع موجود در این زمینه توجه نمود و با ارائه راهکارهایی در این خصوص، زمینه ازدواج آسان را فراهم نمود. مهم ترین موانع ازدواج با توجه به پژوهش های ازدواج نداشتن شغل است که در این زمینه باید تلاش مضاعف توسط تمام نهادها صورت پذیرد و موضوع بعدی تغییر دیدگاه جوانان در زمینه ازدواج است.

منابع

- بنی جمال، سیدمحسن و صادقی فسایی، سهیلا (۱۴۰۰). جوانان و موانع ازدواج. فصلنامه علمی مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۵۱، ۳۴-۹.
- تاجبخش، غلامرضا و نصیری، محمد (۱۴۰۰). رابطه متغیرهای اقتصادی و افزایش سن ازدواج با رویکرد سیاست های کلی جمعیت. فصلنامه سیاست های راهبردی و کلان، ۹(۱)، ۸۲-۱۰۳.
- راهکارهای مؤثر در ازدواج آسان، نشریه جوانان امروز، شماره ۲۱۲۲، ۱۴۰۰/۰۸/۰۵. سایت راسخون، <https://rasekhoon.net/article/show/163460>
- رضایی، فاطمه (۱۳۹۷). بررسی موانع و راهکارهای ازدواج آسان از منظر اسلام. دو فصلنامه تخصصی پژوهش های اسلامی جنسیت و خانواده، ۱۱(۱)، ۳۵-۴۹.
- رمزگشایی از موانع و راهکارهای ازدواج آسان، خبرگزاری مهر، ۱۳۸۹/۰۸/۲۷، <https://www.mehrnews.com/news/1193729>
- طیبی نیا، موسی (۱۳۹۳). میزان تمایل جوانان به ازدواج و شناسایی موانع و مشکلات آن. فصلنامه مطالعات جامعه شناسی جوانان، ۱۶(۱)، ۸۶-۶۳.
- علانی بوسجین، محسن (۱۴۰۰). توسعه راهکارهای جامعه شناختی رفع موانع و مشکلات فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ازدواج جوانان. مجله مطالعات توسعه اجتماعی ایران، ۱۳(۲)، ۲۳۷-۲۴۷.
- مهربانی فر، حسین؛ دژبرد، مهدیه و امامی، کبری (۱۴۰۰). سنت واسطه گری ازدواج؛ از مسأله شناسی تا توانمندسازی آموزشی (مورد مطالعه: واسطه گری ازدواج در شهر مشهد). مطالعات زن و خانواده، ۹(۲)، ۳۳-۹.

همایش چالش‌های تحصیلی، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۲- پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس حمایت خانواده، دوستان و دیگران: نقش میانجی خودکارآمدی

تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی

مریم صفائی، علی محمد رضایی، سیاوش طالع پسند

نشریه روانشناسی تربیتی «تابستان ۱۳۹۸ شماره ۵۲»

چکیده

هدف از پژوهش حاضر پیش‌بینی عملکرد تحصیلی بر اساس حمایت خانواده، حمایت دوستان و دیگران با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی بود. در این مطالعه توصیفی همبستگی دانشجویان دانشگاه پیام نور بجنورد جامعه آماری را تشکیل دادند. تعداد ۵۰۰ نفر به روش تصادفی طبقه‌ای چندمرحله‌ای به عنوان نمونه انتخاب شدند و به مقیاس حمایت اجتماعی ادراک شده چند بعدی (MSPSS)، زیمت، دالم، زیمت و فارلی، (۱۹۸۸)، پرسشنامه خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان (CASES)، اون و فرامن، (۱۹۸۸)، پرسشنامه تاب‌آوری تحصیلی (ARI)، سامولز، (۲۰۰۴) و فهرست مجذوبیت تحصیلی (SEI)، سالما- آرو و آپادایا، (۲۰۱۲) پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از آزمون آماری همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر به کمک نرم افزارهای SPSSV19 و AMOSV20 انجام گرفت. نتایج همبستگی پیرسون نشان داد بین همه متغیرهای مدل همبستگی مثبت معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحلیل مسیر نیز نشان داد متغیرهای حمایت خانواده و دوستان هم به صورت مستقیم و هم به صورت غیرمستقیم با میانجی‌گری متغیرهای خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی نقش معنی‌داری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی داشتند. تاثیر مستقیم متغیر حمایت دیگران بر عملکرد تحصیلی معنی‌دار نبود؛ اما این متغیر نیز با میانجی‌گری سایر متغیرها تاثیر معنی‌داری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی داشت. بنابراین با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر کاربست تدابیر لازم به منظور افزایش حمایت اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی برای تقویت عملکرد تحصیلی دانشجویان پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی:

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱. مقدمه

بهبود نظام‌های آموزشی به دلیل اهمیت ویژه آموزش در رشد فردی و حرفه‌ای افراد یک هدف مهم در همه کشورهای است. خصوصاً نظام‌های دانشگاهی به دلیل اینکه از طریق دانشگاه، کوشش‌های آموزشی برای رشد مهارت‌هایی صورت می‌گیرد که موفقیت شغلی آینده دانشجویان را تضمین میکند، مورد توجه خاص هستند.

بنابراین بهینه‌سازی فرآیند یاددهی-یادگیری از طریق مطالعه متغیرهای موثر بر این فرآیند مهم می‌باشد. بدیهی است عوامل متعددی عملکرد تحصیلی دانشجویان را تحت تاثیر قرار میدهد، از جمله این عوامل حمایت اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی می‌باشد. حمایت اجتماعی با پیشرفت تحصیلی در همه سطوح آموزشی در ارتباط است. حمایت اجتماعی ادراک شده عبارت است از درک آمادگی دیگران از جمله دوستان و خانواده برای کمک به فرد است. حمایت اجتماعی ممکن است به شکل راهنمایی و بازخورد (توصیه و آموزش)، حمایت‌های غیردستوری (اطمینان و صمیمیت)، تعاملات مثبت اجتماعی مانند سپری نمودن وقت با دوستان و خانواده و کمک محسوس مادی یا غیرمادی باشد. خودکارآمدی دیگر متغیری است که با عملکرد تحصیلی ارتباط دارد. خودکارآمدی یک عامل قابل ملاحظه در تمام جنبه‌های زندگی من جمله تحصیل می‌باشد.

خودکارآمدی تحصیلی به قضاوت فرد راجع به توانایی‌اش برای انجام انواع تکالیف آموزشی طرح شده گفته میشود. عامل موثر دیگر بر عملکرد تحصیلی، تاب‌آوری است، تاب‌آوری تحصیلی به معنی داشتن رشد موفقیت‌آمیز تحصیلی علی‌رغم خطرات و پیشامدهای ناگوار زندگی است. هدف از پژوهش حاضر پیشبینی عملکرد تحصیلی براساس حمایت خانواده، دوستان و دیگران با نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی است. در این مطالعه توصیفی همبستگی دانشجویان دانشگاه پیام نور بجنورد جامعه آماری را تشکیل داده‌اند.

۲. روش پژوهش

برای انجام این پژوهش، تعداد 500 نفر به روش تصادفی طبقه‌ای چند مرحله‌ای به عنوان نمونه انتخاب شده‌اند و به مقیاس حمایت اجتماعی ادراک شده چند بعدی زیمت، دالم، زیمت و فارلی (1988)، پرسشنامه خودکارآمدی تحصیلی دانشجویان (سالما، آرو و آپادایا، 2012)، پاسخ دادند. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از همبستگی پیرسون و تحلیل مسیر نرم‌افزارهای اس پی اس 7 و آموس 8 انجام گرفت. نتایج همبستگی پیرسون نشان داد بین همه متغیرها مدل همبستگی مثبت معنی‌داری وجود دارد. نتایج تحلیل مسیر نیز نشان داد متغیرهای حمایت خانواده و دوستان هم به صورت مستقیم و هم غیرمستقیم با میانجیگری متغیرهای خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی، مجذوبیت تحصیلی نقش معنیداری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی داشتند. می‌توان گفت این تا حدی براساس باورهای کارآمدی است که افراد انتخاب می‌کنند چه چالش‌هایی به عهده گیرند، چه مقدار تلاش کنند و چه مدت هنگام

⁷ SPSS

⁸ AMOS

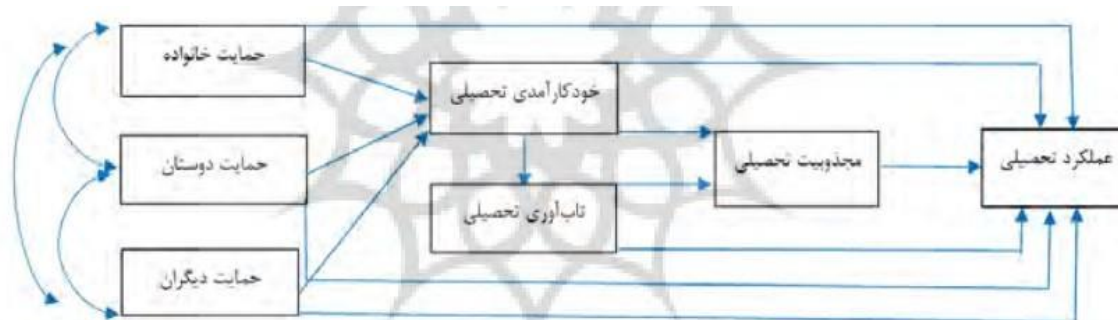
همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

مواجهه با موانع و شکسته‌ها استقامت کنند. حس قوی کارآمدی، آسیب پذیری نسبت به استرس و افسردگی را در شرایط تحصیلی، کاهش و تابآوری نسبت به ناملایمات را افزایش میدهد

۳. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که تاثیر مستقیم متغیر حمایت دیگران بر عملکرد تحصیلی معنی دار نیست؛ اما این متغیر نیز با میانجی‌گری سایر متغیرها تاثیر معنی‌داری در پیش‌بینی عملکرد تحصیلی دارد. بنابراین، ممکن است آن دسته از دانشجویانی که به لحاظ تحصیلی موفق‌تر هستند، در جستجوی حمایت از جانب اساتید و هم‌تایان نیز باشند و هنگامی که حمایت تامین شود، این دانشجویان ممکن است بهتر بتوانند روی مطالعاتشان تمرکز نمایند و با مطالبات تحصیلی افزوده دانشگاهی کنار بیایند. به این ترتیب این دانشجویان، هم در جستجوی حمایت اجتماعی بیشتری بوده و هم مزایایی از این حمایت کسب می‌نمایند.

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق: اثر حمایت خانواده، دوستان و دیگران بر عملکرد تحصیلی: نقش میانجی خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی

علاوه بر این، دانشجویانی که دارای خودکارآمدی تحصیلی بالا هستند از راهبردهای شناختی موثر در یادگیری بیشتر استفاده می‌کنند، زمان و محیط یادگیریشان را به‌طور موثرتری مدیریت می‌کنند و بر تلاش خود بهتر نظارت داشته و آن را تنظیم می‌کنند. رابطه بین خودکارآمدی تحصیلی و عملکرد تحصیلی می‌تواند از منظری درک شود که دانشجویان دارای حس کارآمدی بالا، ظرفیت پذیرش تکالیف چالش برانگیزتر، توانایی بالا برای سازماندهی وقت خود و استقامت افزوده در مواجهه با موانع دارند. آنها، سطح اضطراب پایین‌تر و انعطاف‌پذیری در استفاده از راهبردهای یادگیری نشان می‌دهند و توانایی بالایی برای انطباق با محیط‌های آموزشی متفاوت دارند.

همچنین، خودکارآمدی تحصیلی نیز پیش‌بینی کننده تاب‌آوری تحصیلی بود و میتوان گفت که افراد دارای انتظارات خودکارآمدی بیشتر نسبت به افراد با کارآمدی کمتر، احتمالاً بیشتر در جستجوی راه‌حلهای مناسب مشکلات و مسائل هستند. به عبارت دیگر،

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

باور فرد به توانمند بودن، شناخت، نگرش، رفتار و عملکرد فرد را در جهت استفاده از تمام ظرفیتها به منظور تاب‌آوری در شرایط دشوار شکل میدهد. فلذا میتوان گفت دانشجویان با تاب‌آوری بالا به علت اینکه باور دارند میتوانند مطالب و اطلاعات ارائه شده در کلاس را دریابند و به خوبی از پس تکالیف و آزمونها برآیند به لحاظ عملکرد تحصیلی نیز ممتاز هستند

در ادامه، یافته دیگر پژوهش نشان داد که مجذوبیت تحصیلی با عملکرد تحصیلی نیز رابطه دارد، دانش‌آموزان مجذوب، با دقت‌تر، برانگیخته‌تر و درگیر و مشتاق‌تر برای مشارکت در کلاس هستند. در حقیقت مجذوبیت زمانی اتفاق میافتد که دانشجویان انرژی و تعهدشان نسبت به محیط را هم در داخل و هم در خارج از کلاس درس سرمایه‌گذاری کنند و با اشتیاق کامل تلاش مورد نیاز برای دستیابی به سطوح بالای موفقیت تحصیلی، اجتماعی و هیجانی را ارائه نمایند. بنابراین مجذوبیت و غرق شدن در تکالیف یادگیری تاثیر مثبتی بر عملکرد تحصیلی دانشجویان دارد.

و در نهایت، نتایج نشان داد که حمایت خانواده و دوستان و دیگران با میانجی‌گری خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی با عملکرد تحصیلی رابطه دارند و حمایت اجتماعی به طرز معناداری خودکارآمدی تحصیلی را تبیین میکند. در واقع، حمایت اجتماعی ادراک شده و خودکارآمدی پیش‌بینی کننده تاب‌آوری در میان دانشجویان بودند. همچنین روابط مثبتی بین موفقیت تحصیلی و خودکارآمدی و خودکارآمدی و عملکرد تحصیلی وجود دارد.

بنابراین با توجه به یافته‌های پژوهش حاضر کاربست تدابیر لازم به منظور افزایش حمایت اجتماعی، خودکارآمدی تحصیلی، تاب‌آوری تحصیلی و مجذوبیت تحصیلی برای تقویت عملکرد تحصیلی دانشجویان پیشنهاد میشود.

همچنین، می‌توان با برگزاری کارگاهها، همایشها، سمینارها و جلسات مشاوره فردی و گروهی اطلاعات مفیدی در اختیار خانواده‌ها، اساتید، مشاوران و دانشجویان قرار داد تا بتوانند با تلاش در جهت ایجاد و افزایش ویژگیهای فردی و محیطی مرتبط با عملکرد تحصیلی، گامهای مثبت در راستای بهبود کیفیت عملکرد تحصیلی و در نهایت رشد و توسعه کشور بردارند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۲- مشکلات و اختلالات روانی، اجتماعی، اخلاقی و اقتصادی و دینی ناشی از تعارض‌های شغلی، تحصیلی و

خانوادگی

سبا ناطقی

دانش آموخته روانشناسی دانشگاه شهید مطهری

یادگیرندگان از نظر شخصیتی نگرش‌ها واکنش‌های هیجانی شیوه‌ها و سبک‌های یادگیری سبک‌های شناختی و غیره با هم تفاوت‌هایی دارند که یادگیری و نحوه برخورد آنها با مسائل و مشکلات را تحت تاثیر قرار می‌دهد. هر یک از سبک‌های یادگیری با ویژگی شخصیتی خاصی ارتباط دارد و این ارتباط و تناسب بین ویژگی‌های شخصیتی و سبک‌های یادگیری باعث می‌شود که یادگیرندگان بهتر مطالب درسی را بیاموزند و از خود و یادگیری شان احساس رضایت کنند و این خود موجب تشکیل یک خودپنداره مثبت در یادگیرندگان می‌شود. کاهش انگیزه تحصیلی و افت تحصیلی به عنوان یکی از معضلات مهم آموزشی در کشورها باعث به هدر رفتن بسیاری از منابع می‌شود درباب سبب شناسی کاهش انگیزش تحصیلی و افت تحصیلی رویکردهای مختلفی به چشم می‌خورد.

رویکرد هدف بر اساس انگیزش‌های سازگارانه و ناسازگارانه پدید آمده است تحقیقات در زمینه این رویکرد نشان داده افرادی که توانایی‌های یکسانی دارند هنگامی که با مشکلات آموزش و یادگیری مواجه می‌شوند پاسخ‌های متفاوتی خواهند داد بعضی از افراد با وجود توانایی سطح بالا در برخورد با مشکلات احساس ناتوانی می‌کنند و برخی دیگر احساس توانایی می‌کنند که این رفتار در قالب الگوی عزت نفس و درماندگی تفسیر می‌شود.

برخی دیگر از رویکردهای نظری متغیرهای دموگرافیک را مطرح می‌کنند و تفاوت در انگیزش تحصیلی را در افراد بر اساس عوامل فردی (مانند جنسیت)، عوامل آموزشی (مانند استرس‌سورهای محیط)، عوامل خانوادگی (مانند ساخت خانواده) و عوامل اجتماعی (مانند حمایت دوستان) تبیین می‌کنند و این نشان می‌دهد کاهش انگیزش تحصیلی یک پدیده چند وجهی است و مجموعه‌ای از عوامل باعث کاهش انگیزش تحصیلی و به تبع آن افت تحصیلی و اسراف منابع انسانی و غیر انسانی نظام آموزشی می‌شوند.

یکی دیگر از معضلات دانشجویان تفاوت بین دانشجویان بومی و غیربومی است دانشجویان بومی از حمایت اجتماعی بیشتری از سوی خانواده برخوردار هستند و در مواقع بحران به خانواده دسترسی دارند و از آرامش بیشتری برخوردار هستند مشکلاتشان زودتر مرتفع می‌شود همچنین دانشجویان بومی در منزل سکونت دارند تا در محیط خوابگاه لذا از بسیاری از مشکلات مربوط به خوابگاه مانند مسائل بهداشتی و ترس از بیماری درگیری با هم اتاقی‌ها و عدم آرامش و تمرکز در محیط شلوغ و پرتردد خوابگاه اجبار در آشنایی با افراد مختلف و زندگی با آنها میرا هستند بنابراین مجموعه عوامل می‌تواند انگیزه بیشتر به دانشجویان بومی را تبیین کند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

تحصیلات پدر و مادر نیز یکی از عوامل دیگر بر چگونگی تحصیل می باشد تحصیلات پدر و مادر در کاهش انگیزه تحصیلی دانشجویان موثر است یعنی دانشجویان دارای مادران و پدران با تحصیلات بالاتر از انگیزه تحصیلی بالاتری برخوردار هستند مدت زمانی که مادران و پدران را با تحصیلات بالا صرف مراقبت از فرزندان می کنند از نظر کیفی فعالانه تر، هدفدار تر و جدیدتر از مواردی است که مادران و پدران با تحصیلات پایین به این کار می پردازند همچنین مادرانی که از تحصیلات بالاتری برخوردار هستند بیشتر در اجتماع به خاطر کار مورد ارزیابی قرار می گیرند بنابراین موجب می شود که عزت نفس و تقویت شود و اعتماد به نفس پیدا کند به خاطر داشتن شغل هایی در بیرون از منزل راضی و خوشنود می گردد بنابراین این احساس رضایت درونی به فرزند انتقال داده می شود و این کودکان در مقایسه با سایر کودکان مسئولیت های بیشتری خواهند داشت بنابراین تحصیلات بالای مادر باعث ایجاد الگوی سازنده و اجتماعی برای دانشجو می شود که افزایش انگیزه تحصیل را در دانشگاه به دنبال دارد.

همانطور که می دانید عوامل مختلفی می توانند بر چگونگی تحصیل و مجموعه مرتبط با تحصیل اثر بگذارند و قدم برداشتن در جهت رفع این معضلات تحصیلی گام موثری در کاهش اختلالات احتمالی یادگیرندگان است.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۴- عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی: مقایسه ای بین دانشجویان فنی و مهندسی با سایر دانشجویان نظام

آموزش عالی ایران

مریم حسینی لرگانی

عضو هیئت علمی مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی، تهران، ایران

چکیده

فرسودگی تحصیلی موجب احساس درماندگی، تحریک‌پذیری و ناامیدی در دانشجویان و در نتیجه، کاهش پیشرفت تحصیلی آنان می‌شود؛ از این رو بررسی عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی دانشجویان ضرورت دارد. پژوهش حاضر با هدف اصلی بررسی عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان نظام آموزش عالی دولتی کشور انجام شد. در این مطالعه میزان فرسودگی تحصیلی دانشجویان گروه فنی و مهندسی با دانشجویان سایر گروه‌های تحصیلی مقایسه شد. جامعه آماری پژوهش تمام دانشجویان در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری بودند که با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با شیوه انتساب متناسب تعداد ۲۶۳۵ نفر از آنها برای مطالعه انتخاب شدند. تجزیه و تحلیل نسخه ۲۳ انجام شد. بر اساس SPSS داده‌ها در دو بخش آمار توصیفی و استنباطی با استفاده از نرم افزار نتایج پژوهش بیش از نیمی از دانشجویان نظام آموزش عالی کشور دچار فرسودگی تحصیلی متوسط هستند. علاوه بر این، نتایج پژوهش نشان داد که وضعیت فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس متغیرهای سن، معدل، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، عضویت در تشکل‌های دانشجویی، استفاده از خوابگاه دانشجویی، مقطع تحصیلی و گروه تحصیلی از نظر آماری متفاوت است؛ اما بین وضعیت فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس نوع دانشگاه (دانشگاه با سابقه بالا، متوسط و پایین)، متغیرهای دوره تحصیلی (روزانه- شبانه) اختلاف معناداری از نظر آماری مشاهده نشد. در این خصوص، نتایج پژوهش نشان داد که میزان فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان گروه فنی و مهندسی بالاتر از دانشجویان سایر گروه‌های آموزشی است.

واژگان کلیدی: فرسودگی تحصیلی، آموزش عالی، دانشجویان فنی مهندسی.

۱. مقدمه

فرسودگی حالتی از خستگی ذهنی و هیجانی است که حاصل سندرم استرس مزمن، مانند گرانباری نقش، فشار و محدودیت زمانی و نبود منابع لازم برای انجام دادن وظایف و تکالیف محول شده است و بیشتر زمانی رخ میدهد که ناسازگاری و ناهماهنگی میان ماهیت و طبیعت کار و ماهیت انجام دهنده کار وجود داشته باشد. فرسودگی تحصیلی که پاسخی به دشواریهای مسیر پیش روی فراگیران است، نتیجه ناهمخوانی میان منابع آموزشی و انتظارات خود و دیگران برای کسب موفقیت پاسخ و واکنش منفی به تحصیلی است. (سالملا-آرو^۹ و همکاران؛ ۲۰۰۹)

⁹ Salmela-Aro

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

فرسودگی تحصیلی در واقع، استرس‌های حاد و شدیدی است که در آن، اغلب به دلیل خواسته‌های زیاد و خارج از توانی که از افراد وجود دارد، احساس خستگی هیجانی و جسمانی در آنها ایجاد می‌کند (مازلوت^{۱۰} و همکاران؛ ۲۰۱۲) که این عارضه همیشه با تأثیرات منفی از نظر بهزیستی ذهنی، روانشناختی و جسمانی برای یادگیرندگان همراه خواهد بود (مودین^{۱۱} و همکاران، ۲۰۱۱). بنابراین، فرسودگی تحصیلی شامل سه مؤلفه خستگی هیجانی، بی‌علاقگی و نا کارآمدی است. خستگی هیجانی که به احساس خالی شدن و تهی شدن از منابع هیجانی فرد اشاره دارد، به عنوان مؤلفه استرس فردی مد نظر بدبینی یا بی‌علاقگی به پاسخ‌های منفی بدبینانه یا بیش‌از حد با بی‌رغبتی به سایر افراد در محل کار اشاره دارد که مؤلفه بین فردی فرسودگی را نشان می‌دهد. سرانجام، نا کارآمدی به احساس کاستی در شایستگی و میزان باروری و احساس کارایی پایین فرد اشاره دارد که مؤلفه خودارزیابی فرسودگی تحصیلی را شامل می‌شود (عظیمی و همکاران، ۲۰۰۱).

نظر به آن‌که مطالعه فرسودگی تحصیلی دانشجویان موضوع بسیار مهمی است و نیز زیربنای فهم عملکرد ضعیف دانشجویان و نبود اشتیاق در آنان به تحصیل است (پوراآتش و زمانی، ۲۰۱۸)، شناسایی عوامل مؤثر بر فرسودگی تحصیلی دانشجویان از اهمیت و ضرورت بسیاری برخوردار است.

در این خصوص، از جمله متغیرهای اثرگذار بر فرسودگی تحصیلی، ویژگی‌های جمعیت‌شناختی نظیر سن، جنسیت، معدل، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، سال‌های تحصیل و مقطع تحصیلی را شامل می‌شود (موسوی و شکوری، ۲۰۱۴؛ آسایش و همکاران، ۲۰۱۲).

۲. روش پژوهش

جهت گیری فکری (پارادایم) حاکم بر پژوهش حاضر کمی، از نظر هدف کاربردی و در گردآوری و تحلیل داده‌ها توصیفی از نوع علی-مقایسه‌ای بود. در این پژوهش بر اساس آمار مؤسسه پژوهش و برنامه ریزی آموزش عالی ۵۸ دانشگاه و مؤسسه آموزش عالی دولتی بر اساس سابقه به سه دسته دانشگاه‌های کشور (۱۳۹۵) با سابقه بالا، با سابقه متوسط و با سابقه کم تقسیم شدند. سپس، به طور متوسط در هر دانشگاه و مؤسسه آموزش عالی تعداد ۵۰ پرسشنامه به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای با انتساب متناسب توزیع شد. در نهایت، پس از جمع‌آوری و بررسی اولیه (پالایش) پرسشنامه‌های برگشتی، تعداد ۲۶۳۵ پرسشنامه (با نرخ بازگشت ۸۹ درصد) برای انجام دادن تحلیل‌ها در این مطالعه مناسب تشخیص داده شد. ابزار اصلی پژوهش پرسشنامه‌ای مشتمل بر دو بخش بود: بخش اول پرسشنامه شامل ویژگی‌های جمعیت‌شناختی دانشجویان (سن، معدل، جنسیت، وضعیت تأهل، وضعیت اشتغال، عضویت در تشکل‌های دانشجویی، استفاده از خوابگاه دانشجویی، مقطع تحصیلی، گروه تحصیلی، نوبت تحصیلی و نوع دانشگاه) و بخش دوم پرسشنامه، مقیاسی برای سنجش فرسودگی تحصیلی بود.

در این بخش از مقیاس استاندارد مسلش و جکسون^{۱۲} (۱۹۸۶) استفاده شد. با این مقیاس می‌توان فرسودگی تحصیلی دانشجویان را با استفاده از ۱۵ پرسش (۵ پرسش برای خستگی تحصیلی، ۴ پرسش برای بی‌علاقگی تحصیلی و ۶ پرسش برای نا کارآمدی تحصیلی) در قالب طیف هفت‌درجه‌ای لیکرت (اصلاً، خیلی کم، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد و همیشه) بررسی کرد. روایی صوری پرسشنامه از طریق مصاحبه با دانشجویان در جامعه آماری پژوهش و روایی محتوایی آن از طریق مصاحبه با برخی از متخصصان حوزه علوم تربیتی، روانشناسی تربیتی و مدیریت و برنامه ریزی آموزشی کشور و پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای

¹⁰ -Mazerolle

¹¹ Modin

¹² Maslach & Jakson

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

کرونباخ بررسی شد. برای این منظور تعداد ۶۰ پرسشنامه در دو جامعه آماری دانشگاه شهید بهشتی و دانشگاه رازی (هر کدام ۳۰ پرسشنامه) توزیع و ضریب آلفای کرونباخ آن با استفاده از نرم افزار SPSS نسخه ۲۳ محاسبه شد. برای این منظور، از آزمون مقایسه میانگین تی-استودنت (t) و تحلیل واریانس (F) برای مقایسه میانگین نمره فرسودگی تحصیلی بر اساس ویژگیهای جمعیت‌شناختی دانشجویان مورد مطالعه در دانشگاه‌های وابسته به وزارت علوم، تحقیقات و فناوری استفاده شد؛ به گونه‌ای که از آزمون تی مستقل برای مقایسه میانگین نمره فرسودگی تحصیلی بر اساس متغیرهای دو وجهی (نظیر جنسیت، دوره تحصیلی و...) از آزمون تحلیل واریانس یک طرفه مستقل برای مقایسه میانگین نمره فرسودگی تحصیلی بر اساس متغیرهای چند وجهی (نظیر طبقات سن، گروه تحصیلی و...) استفاده شد.

۳. بحث و نتیجه‌گیری

نتایج پژوهش نشان داد که بیشتر دانشجویان خستگی تحصیلی، بی‌علاقگی تحصیلی و نا کارآمدی تحصیلی متوسط به پایینی دارند. یعنی بر اساس نتایج پژوهش بیش از نیمی از پاسخگویان دچار فرسودگی تحصیلی متوسط هستند.

نتایج پژوهش حاکی از آن بود که بین فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس جنسیت آنها تفاوت آماری معنادار وجود دارد؛ یعنی فرسودگی تحصیلی دانشجویان مرد بیشتر از فرسودگی تحصیلی دانشجویان زن است. در توجیه این یافته باید گفت نظر به آنکه در فرهنگ ایران معمولاً مردها مسئولیت تأمین درآمد خانواده را بر عهده دارند و نظام آموزش عالی کشور در زمینه پرورش مهارت‌های شغلی در میان دانشجویان چندان ثمربخش نبوده است (شیری، ۲۰۱۶).

نتایج پژوهش حاضر حاکی از آن بود که بین فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس وضعیت تأهل آنها تفاوت آماری معنادار وجود دارد؛ به گونه‌ای که فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان مجرد بیشتر از فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان متأهل بود. نظر به آنکه بر اساس پژوهش نوحی و همکاران دانشجویان متأهل از انگیزه پیشرفت و موفقیت تحصیلی بالاتری نسبت به دانشجویان مجرد برخوردارند، پر واضح است که فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان متأهل کمتر از دانشجویان مجرد باشد (نوحی و همکاران، ۲۰۱۲).

از نتایج دیگر این پژوهش آن بود که بین فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس وضعیت اشتغال آنها تفاوت آماری معنادار وجود دارد؛ به گونه‌ای که فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان شاغل کمتر از سایر دانشجویان است. بر اساس نتایج این پژوهش وضعیت اشتغال و مهارت‌های شغلی تأثیری مثبت و معنادار بر انگیزه تحصیلی دانشجویان دارند، لذا، با افزایش انگیزه تحصیلی در دانشجویان، فرسودگی تحصیلی در میان آنان کاهش می‌یابد. بر این اساس، یافته حاضر مبنی بر تأثیر وضعیت اشتغال پاسخگویان بر فرسودگی تحصیلی آنها قابل توجیه است.

همچنین، بر اساس یافته‌های پژوهش، مشخص شد که بین فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس استفاده آنها از خوابگاه‌های دانشجویی در دانشگاه تفاوت آماری معنادار وجود دارد؛ به گونه‌ای که فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویانی که از خوابگاه‌های دانشجویی استفاده می‌کنند، کمتر از دانشجویانی است که از خوابگاه‌های دانشجویی استفاده نمی‌کنند. در توجیه این یافته می‌توان چنین استنباط کرد که دانشجویانی که در محیط خوابگاهی به سر می‌برند، به دلیل فرصت‌های بیشتر برای درگیر شدن در مسائل

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

درسی و وجود فضای رقابتی سالم برای تحصیل و انجام دادن تکالیف درسی فرسودگی تحصیلی پایین‌تری دارند، این در حالی است که دانشجویانی که از خوابگاه‌های دانشجویی استفاده نمی‌کنند، فرصت‌های کمتری برای درگیر شدن در فعالیت‌های درسی و آموزشی دارند و لذا، فرسودگی تحصیلی در میان آنها افزایش می‌یابد.

نتیجه دیگری که از این پژوهش حاصل شد این بود که بین فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس طبقات سنی آنها تفاوت آماری معنادار وجود دارد؛ به گونه‌ای که وضعیت فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان با افزایش سن کاهش می‌یابد. در واقع، نتایج این تحلیل نشان داد که رابطه معکوسی بین سن و فرسودگی تحصیلی دانشجویان وجود دارد. دلیل این امر را می‌توان در شیوه‌گزینش و پذیرش دانشجو در نظام آموزش عالی جستجو کرد، چرا که به دلیل شیوه‌های غلط ارزیابی و گزینش دانشجو در نظام آموزش عالی کشور، داوطلبان در سنین پایین معمولاً با شرکت در کنکور سراسری در رشته‌هایی قبول می‌شوند که در بیشتر اوقات انگیزه و علاقه‌های به تحصیل در آن رشته‌ها ندارند و در نتیجه، فرسودگی تحصیلی در میان آنها افزایش می‌یابد. این در حالی است که دانشجویان در سنین بالاتر معمولاً با تصمیم‌گیری درست برای ادامه تحصیل رشته‌هایی را انتخاب می‌کنند که پاسخگوی نیازهای آنها باشد، لذا، آنها از انگیزه و علاقه تحصیلی بالاتری برای آموزش و یادگیری مطالب درسی برخوردارند و در نتیجه، فرسودگی تحصیلی در میان آنها نسبت به دانشجویان با سنین پایین‌تر کمتر است.

همچنین، یافته‌های پژوهش بیانگر آن بود که بین فرسودگی تحصیلی دانشجویان بر اساس گروه تحصیلی آنها تفاوت آماری معنادار وجود دارد؛ به گونه‌ای که دانشجویان گروه تحصیلی علوم انسانی فرسودگی تحصیلی پایین‌تری نسبت به دانشجویان گروه‌های تحصیلی علوم پایه، فنی و مهندسی و کشاورزی و منابع طبیعی دارند. همچنین دانشجویان گروه تحصیلی هنر نیز فرسودگی تحصیلی پایین‌تری نسبت به دانشجویان گروه‌های تحصیلی علوم پایه، فنی و مهندسی و کشاورزی و منابع طبیعی دارند. دلیل اختلاف فرسودگی تحصیلی دانشجویان در میان گروه‌های تحصیلی مختلف ممکن است ناشی از ماهیت رشته و گروه‌های تحصیلی، سیاستها و برنامه‌های کاری، تنش‌های مربوط به مسئولیت‌ها و مسائل مرتبط با رشته و گروه تحصیلی و تعداد و سختی واحدهای درسی ارائه شده در طول تحصیل باشد؛ برای مثال، دلیل پایین بودن فرسودگی تحصیلی در میان دانشجویان گروه تحصیلی علوم انسانی و هنر نسبت به سایر گروه‌های آموزشی ممکن است ناشی از سادگی و جذاب بودن واحدهای درسی و آموزشی در این گروه‌ها نسبت به سایر گروه‌های تحصیلی فناوری باشد.

References

Asayesh, H., Sharifiifard, F., Mousavi, M. Eet al. (2016). Correlation of stress, burnout & academic performance of nursing & paramedical students of Qom University of Medical Sciences. *Qom University of Medical Sciences Journal*, 10 (7), 83-74 [in Persian].

Azimi, M., Piri, M., & Zavaar, T. (2013). Relationship of academic burnout & self-regulated learning with academic performance of high school student. *Research in Curriculum Planning*, 10 (11), 116-128 [in Persian].

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

Mazerolle, L., Bennett, S., Antrobus, E., & Eggins, E. (2012). Procedural justice, routine encounters & citizen perceptions of police: Main findings from the Queensland community engagement trial (QCET). *Journal of Experimental Criminology*, 8, 343-367.

Maslach, C., & Jackson, S. E. (1984). Burnout in organizational setting. *Applied Social Psychology Annual*, 5, 133-153.

Modin, B., Östberg, V., Toivanen, S., & Sandell, K. (2011). Psychosocial working conditions, school sense of coherence & subjective health. Multilevel analysis of ninth grade pupils in the Stockholm area. *Journal of Adolescence*, 34, 129-139.

Mousavi, F., & Shokri, F. (2014). Studying students' academic achievement based on predictors of academic burnout & student life stress. *Psychology Research*, 4(10), 59-80 [in Persian].

Nouhi, S., Hosseini, S. M., Rokhsari Zadeh, H., Sabouri, A., & Alishiri, Gh. (2012). A study of the motivation of progress & its relationship to academic success in medical, nursing & medical students of baqiyatallah University of Medical Sciences. *Journal of Military Medicine*, 14 (3), 204-200 [in Persian].

Pouratashi, M. E., & Zamani, A. (2018). The effect of educational factors on academic burnout of agricultural engineering students. *Iranian Journal of Agricultural Economics & Development Research*, 2-49 (1), 163-151 [in Persian].

Salmela-Aro, K., Kiuru, N., Leskinen, E., & Nurmi, J. (2009). School burnout inventory (SBI): Reliability & validity. *European Journal of Psychological Assessment*, 25, 48-57.

Shiri, N. (2016). Designing an entrepreneurship promotion pattern among Iranian agricultural higher education students. PhD Thesis in Agricultural Extension & Education, Department of Agricultural Extension & Education, Faculty of Agriculture, Razi University [in Persian].

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۵- رابطه بین سبک زندگی و تاخیر سن ازدواج در دانشجویان

مهرانگیز شعاع کاظمی، فرح فرازنده پور

دوفصلنامه علمی-پژوهشی پژوهشنامه سبک زندگی / سال پنجم، شماره ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۹ / صفحات ۱۲۵ تا ۱۳۹

چکیده

پژوهش حاضر به منظور بررسی رابطه بین سبک زندگی و تاخیر سن ازدواج در میان دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکز انجام پذیرفت. روش پژوهش توصیفی از نوع همبستگی و جامعه آماری شامل کلیه دانشجویان دختر و پسر بالای ۲۴ سال مشغول به تحصیل در سال تحصیلی ۹۸-۱۳۹۷ در کلیه رشته‌های علوم انسانی در مقطع کارشناسی ارشد و دکترا در دانشگاه اسلامی بود. از این تعداد ۱۸۵ نفر به عنوان نمونه آماری انتخاب شدند. داده‌های پژوهش حاکی از رابطه معنادار به نوع سبک زندگی و تاخیر سن ازدواج در دانشجویان بود. نقش متغیرهایی چون سبک زندگی، سطح تحصیلات، اشتغال، ترس از آینده الگوپذیری و تأخیر افتادن در سن ازدواج جوانان پر رنگ است و همگی از عوامل زمینه ساز در تاخیر ازدواج هستند.

واژگان کلیدی: سبک زندگی، ازدواج، تاخیر سن ازدواج، سطح تحصیلات، اشتغال.

۱. مقدمه

سبک زندگی عنوانی است که در علوم انسانی در سطح بین‌المللی شناخته شده است و از زوایای متعدد به آن نگاه می‌شود. به طور کلی جامعه‌شناسان سبک زندگی را شیوه الگوهای زندگی روزمره می‌دانند که نه تنها شامل الگوهای مطلوب فردی بلکه شامل تمام عادات و روش‌هایی که فرد یا اعضای یک گروه به آن‌ها خو کرده‌اند یا عملاً با آنها سروکار دارند است. سبک زندگی تمام موارد روابط اجتماعی سرگرمی نحوه مصرف چگونگی رسیدن به اهداف را در بر می‌گیرد و نگرش‌ها ارزش‌ها و جهان بینی فرد و گروه وابسته به آن را منعکس می‌کند و در نگاه روانشناسان سبک زندگی همان شخصیت است که بیشتر به شیوه زندگی انسان‌ها مربوط می‌شود. امروزه نسل جوان با تأثیرپذیری از فرهنگ بیگانه دچار آشفتگی روحی و تضاد فکری شده در نتیجه تحولات جدی در زمینه ازدواج و الگوهای رفتاری خانواده‌ها به وجود آمده است. تغییر در الگوی مصرف نوع پوشاک مسکن افزایش سطح انتظارات و توقعات خانواده روحیه تنوع طلبی تجملات شدن زندگی اجتماعی بستر مناسبی را برای تغییر سبک زندگی اسلامی جامعه ما فراهم آورده است. از یک سو جوانان برای باورند که ازدواج موجب ایجاد محدودیت در بین آن گشته و از سوی دیگر آرزو‌ها و ایده‌ها و تصویری از دختران و پسران از آینده و زندگی مشترک خود دارند موجب گردیده که جوانان به آسانی تن به ازدواج نمی‌دهند و برای فرار از ازدواج و پذیرش مسئولیت ترجیح می‌دهند به شکل مجرد و آزاد زندگی کنند. دنیای امروز که از لحاظ صنعتی دنیای متکامل است

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

در برخی از امورات که به حیات انسان مربوط می‌شود (ازدواج) بسیار ضعیف عمل کرده. فروپاشی نظام های خانوادگی گسترده جایگزینی اقتصاد تجاری و صنعت به جای اقتصاد کشاورزی سنتی پیچیده تر شدن تقسیم کار اجتماعی گسترش تحصیلات همگانی و مشارکت بیشتر از زنان در فعالیت های اقتصادی اجتماعی خارج از خانه عواملی هستند که در تاخیر ازدواج نقش دارند.

۲. سوالات پژوهش

آیا بین سبک زندگی و تاخیر سن ازدواج رابطه معناداری وجود دارد؟

نقش عوامل چون سطح تحصیلات اشتغال ترس از آینده الگوبرداری از سبک زندگی غربی و تاخیر سن ازدواج چگونه است؟

۳. روش پژوهش

پژوهش حاضر توصیفی از نوع همبستگی است که در سال تحصیلی ۱۳۹۷-۱۳۹۸ در بین دانشجویان مجرد بالای ۲۴ سال از دختر و پسر مشغول به تحصیل در دانشگاه آزاد تهران شمال به انجام رسیده است انتخاب افراد نمونه به روش نمونه گیری تصادفی طبقه ای از نوع انتساب متناسب با حجم در بین دانشکده‌های مختلف در میان دانشجویان با گرایش‌های مختلف انجام شد. برای گردآوری داده ها از یک پرسشنامه محقق ساخته استفاده شد. این پرسشنامه در دو بخش تنظیم شده بخش اول مربوط به ویژگی‌های فردی افراد شرکت کننده و بخش دوم متعلق به اندازه گیری متغیرهای سبک زندگی و تاخیر سن ازدواج مانند الگوپذیری از فرهنگ غربی وضعیت شغلی سطح تحصیلات و غیره می باشد که دارای ۲۴ سال بوده و برای ارزیابی متغیرهای بخش دوم پرسشنامه از طیف لیکرت ۵ گزینه ای با دامنه پاسخ های خیلی کم تا خیلی زیاد مرتب شده، استفاده شده است.

۴. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر تحت عنوان رابطه سبک زندگی و تحقیر سن ازدواج در دانشجویان دانشگاه آزاد صورت پذیرد با بررسی فرضیات و مطالعه پیشینه های موجود در اینگونه به نظر می‌رسد که یکی از رایج ترین و پرکاربردترین تبیین های ساختاری در زمینه ازدواج و خانواده تئوری مدرنیزاسیون یا همگرایی خانواده است.

میزان تحصیلات و اشتغال بر سن ازدواج اثرگذار است و افزایش توانمندی زنان در سطح خود و بهبود وضعیت اقتصادی اجتماعی جامعه در سطح کلان باعث افزایش سن ازدواج زنان در ایران شده است عوامل مختلفی می تواند سن ازدواج را تحت تاثیر قرار دارد که از جمله آنها می‌توان به میزان تحصیلات اشتغال به کار خارج از خانه اشاره کرد که زنان با تحصیلات بالاتر و شاغل، کمتر احتمال دارد ازدواج به روش های سنتی را انجام دهند و در سنین بالاتر ازدواج می کنند به طور کلی می‌توان گفت علل و عوامل افزایش سن ازدواج در تحقیقات و پژوهش‌های صورت گرفته تغییرات اقتصادی و اجتماعی مانند مخارج جشن ازدواج محرومیت گذشته زنان از استقلال اجتماعی و اقتصادی تغییر شیوه انتخاب همسر از والدین به دختران را از عوامل مهم بوده اند. در یک جمع بندی کلی می‌توان گفت که باورهای غلط خانواده‌ها مسائل اقتصادی بالا بودن طبقات جامعه از جوانان و عدم امکان آشنایی قبل از ازدواج قطار همسر دلخواه و مردود بودن در تصمیم گیری تحصیلات تورم اقتصادی بالا بودن هزینه ازدواج مهریه زیاد و نوع خانواده و بعد تصمیم

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

گیری راجع به ازدواج شهرنشینی مشارکت زنان در نیروی کار ازدواج‌های آزاد و برابر بیشتر جنسیتی نیافتن فرد مورد علاقه و دزدگی از روابط ناهنجار و ممتد مهمترین دلایلی است که موجب تاخیر در سن ازدواج در بین جوانان می‌شود.

امروزه با نفوذ فرهنگ بیگانه و غربی از طریق رسانه‌ها و وسایل ارتباط جمعی و الگوپذیری از سبک زندگی غربی تغییر و تحولاتی در ساختار فرهنگی و اجتماعی به وجود آمده به طوری که باعث ایجاد اختلاف‌های آشکاری در شیوه رفتاری و الگوی ازدواج در جوامع سنتی و مدرن شده و این تغییر و تحولات سبب از بین رفتن قالب‌های کهن و دیرینه گردیده و تغییراتی را در زمینه ازدواج و تشکیل زندگی زناشویی به وجود آورده است که نسل جوان به اصول و ارزشهای معتقدند که به اقتضای ضروریات و تحولات اجتماعی و اقتصادی ناچار است تا از آنان قدیمی فاصله گرفته و شیوه زندگی جدیدی را برای خود بنا نماید در نتیجه اختلاف فاحشی بین دو نسل دیده می‌شود که بر فرهنگ سنتی قدیم وابسته است و نسلی که تحت تأثیر عوامل فرهنگی بیگانه قرار دارد و همین امر باعث بروز سختی‌ها و مشکلاتی در خانواده‌های افراد گشته است به طوری که آمال و آرزوی جوانان از یک سو و وجود مشکلات و موانع ازدواج از سوی دیگر سبب شده که با از بین رفتن آداب و رسوم ارزشمند اسلامی جوانان به آسانی تن به ازدواج نمی‌دهند اگرچه ازدواج به ظاهر سنتی انجام می‌گیرد ولی در باطن به صورت مدرن صورت می‌پذیرد و در عین حال افراد نمی‌توانند با انتخاب‌های خود کنار بیایند و پایین‌ترین سطح تاب‌آوری را از خود نشان می‌دهند و همین امر سبب عدم اعتماد به آینده خصوصاً ازدواج میشود که سایرین از اقدام به این مهم سرباز دارد در ازدواج سنتی نوعی غربالگری توسط اطرافیان نسبت به انتخاب شریک زندگی انجام می‌گرفت و تمام زوایای که در دید طرف مقابل پنهان مانده بود توسط اطرافیان سنجیده می‌شد اما امروزه با تغییر در سبک زندگی مدرن داشتن روابط آزاد میان جوانان از طریق فضای مجازی امری عادی بوده و به این ترتیب نوع اعتماد کاذب از این طریق در بین آنها ایجاد شده و نقش نقش اطرافیان نیز در این میان از بین رفته است در نتیجه جوانان رومی در جهت ازدواج و تشکیل زندگی نمی‌بیند چرا که با صرف هزینه کم نیازهای خود را از طریق از این طریق تأمین می‌کند و در نهایت با افزایش سن ازدواج روبرو می‌شویم.

اگرچه افزایش سن ازدواج دارای جنبه‌های مثبت این زیر رشد عقلی در جهت شناخت از یکدیگر را کسب استقلال مادی و عدم وابستگی به والدین در امر ازدواج و تهیه مسکن است ولی با این‌ها پیامدهای منفی بی‌شمار همچون ازدواج سفید دلبستگی‌های بیمارگون و افراطی به صورت همجنسگرایی که در امروز در ایران بسیار رواج پیدا کرده نیز دارد بنابراین جهت تعدیل و پیشگیری از عود مسائل نیاز به بازنگری کلیه مباحث فرهنگی و رسانه‌ای احساس می‌شود در پایان همانند تمامی پژوهش‌ها پژوهش حاضر نیز دارای محدودیت‌هایی از جمله اینکه نمونه مورد پژوهی صفت دانشجویان یک واحد از واحدهای چندگانه دانشگاه آزاد بوده لذا تعمیم نتایج پژوهش باید به صورت محتاطانه انجام شود چرا افرادی که در دانشگاه آزاد تحصیل کردند از تمکن مالی تقریباً خوبی برخوردارند و لزوماً هم چنین موردی عمومیت ندارد همچنین ابزار مورد استفاده در پژوهش محقق ساخته بوده و اگر از ابزارهای استاندارد شده استفاده شود ممکن است نتایج متفاوتی با ابعاد بیشتر نمایان گردد در همین راستا پیشنهاد می‌شود که پژوهش‌های بعدی در جهت تکمیل پژوهش حاضر با تغییرهای بیشتری صورت بگیرد و آیتم‌های سبک زندگی اسلامی با توجه به واقعیت جامعه در آن برجسته تر باشد دامنه سنی نمونه کمتر و امکان مقایسه در شرایط سنی نزدیک تر فراهم شود

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۶- رابطه رضایت از رشته تحصیلی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه علوم

پزشکی اراک

زهره عنبری، حمیدرضا جمیلیان، محمد رفیعی، مهین قمی، زهرا مسلمی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / شهریور ۱۳۹۲؛ ۱۳(۶): ۴۹۷ تا ۴۸۶

۱. مقدمه

مقدمه ورود به دانشگاه، تغییرات عمده‌های در زندگی اجتماعی، خانوادگی و فردی دانشجو به وجود می‌آورد بنابراین دوره دانشجویی مقطعی بسیار حساس بوده و توجه به موضوع سلامت روان دانشجویان، که به عنوان یکی از مؤلفه‌های مهم بهداشت عمومی محسوب می‌شود؛ حائز اهمیت است (۱ و ۲). اصطلاح سلامت روان برای توصیف سطح بهزیستی، شناختی، هیجانی و نشان دادن عدم ابتلا به اختلالات روانی به کار می‌رود که به نوعی وجود قابلیت ارتباط موزون و هماهنگ با دیگران، تغییر و اصلاح محیط فردی و اجتماعی، حل تعارضات (Conflict) و تمایلات شخصی به طور منطقی (و سازگاری مداوم با شرایط متغیر و تلاش برای تحقق اعتدال بین تقاضاهای درونی و الزامات محیط در حال تغییر، اطلاق می‌شود). در واقع عدم برخورداری از سلامت روان، پیشرفت فرد و همچنین توانایی او را در انجام وظایف محوله دچار اختلال نموده و این امر منجر به عدم پیشرفت جامعه و عواقب ناشی از آن خواهد شد. تحقیقات صادقین و همکاران نشان می‌دهد رشته‌های پزشکی و زیر مجموعه‌های آن از جمله پر طرفدارترین رشته‌های دانشجویان در کشور ایران بوده که دانشجویان این گروه‌ها در طی دوره تحصیلی خود به واسطه وجود عوامل فشارزایی چون محیط آموزش بالینی، مواجهه بودن با بیماران و نیز فشرده بودن واحدهای درسی در دوره‌های کارآموزی و کارورزی، بیش از سایر دانشجویان به اختلالات روانی و عاطفی مبتلا می‌شوند. (البته عواملی نظیر عدم حمایت‌های اجتماعی، آشنا نبودن دانشجویان در بدو ورود به محیط دانشگاه، جدایی و دوری از خانواده، عدم علاقه به رشته دانشگاهی، ناسازگاری با سایر افراد در محیط خوابگاه و کافی نبودن امکانات رفاهی و اقتصادی از جمله شرایطی هستند که می‌تواند مشکلات و ناراحتی‌های روانی و افت تحصیلی را ایجاد نماید، که ضمن تأثیر بر زندگی فردی، اجتماعی، تحصیلی و شغلی آنان در تربیت مدیران و برنامه‌ریزان آینده کشور نیز تأثیرگذار خواهد بود). تحقیقات انجام شده در دانشگاه علوم پزشکی اراک نشان می‌دهد ۵۱٪ دانشجویان ناموفق دارای اختلال روانی - عاطفی بوده و دانشجویان در مقاطع تحصیلی بالاتر از موفقیت تحصیلی کمتری برخوردار هستند. از طرفی برخی تحقیقات نشان می‌دهد رضایتمندی از رشته تحصیلی روی سلامت روان و حتی پیشرفت تحصیلی دانشجویان تأثیرگذار است. (بنابراین، با عنایت به این که تاکنون این ارتباط در دانشگاه علوم پزشکی اراک ارزیابی نشده بود و انجام پژوهش‌های متعدد در جامعه‌های پژوهش متفاوت برای نتیجه‌گیری نهایی در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد؛ پژوهش حاضر با هدف "تعیین ارتباط بین رضایت از رشته تحصیلی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان دانشکده‌های مختلف دانشگاه علوم پزشکی اراک در سال ۱۳۹۱" انجام شد.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲. روش

در این پژوهش توصیفی همبستگی که در سال ۱۳۹۱ و در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک انجام پذیرفت؛ ۴۱۵ دانشجو به صورت تصادفی و به شکل طبقه‌های از ۱۲ رشته در بین دانشکده‌های پزشکی، پرستاری مامایی و پیراپزشکی و به نسبت جنسیت انتخاب شدند. معیار ورود دانشجویان، گذراندن حداقل دو ترم تحصیلی در این دانشگاه بود. بنابراین دانشجویان پایینتر از ترم دوم و یا دانشجویانی که حداقل دو ترم تحصیلی خود را در زمان انجام این مطالعه در این دانشگاه نگذرانده بودند، همچنین دانشجویان دوره پزشکی عمومی در مقاطع کارآموزی و کارورزی به دلیل عدم داشتن معدل کل (برای تعیین میزان پیشرفت تحصیلی) وارد این پژوهش نشدند. داده‌های این پژوهش از طریق دو پرسشنامه مجزا شامل: پرسشنامه ۲۸ سؤالی سلامت عمومی (General Health Questionnaire) (مشهور به GHQ28 گلدبرگ) و پرسشنامه محقق‌ساخته ارزیابی رضایت از رشته تحصیلی، جمع‌آوری شد. پیشرفت تحصیلی نیز از طریق معدل کل ترم‌های قبل دانشجویان که از واحد مدیریت آموزش دانشگاه اخذ گردید؛ تعیین شد. در این پژوهش توصیفی همبستگی، رابطه بین رضایت از رشته تحصیلی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی در بین ۴۰۳ دانشجوی دانشگاه علوم پزشکی اراک که با روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌های از سه دانشکده پزشکی، پیراپزشکی و پرستاری مامایی انتخاب شده بودند، ارزیابی گردید. داده‌ها از طریق پرسشنامه استاندارد سلامت عمومی و پرسشنامه محقق‌ساخته رضایت از رشته تحصیلی جمع‌آوری شد. داده‌ها از با استفاده از ضریب همبستگی اسپیرمن و آزمون t مستقل تحلیل گردید.

۳. نتایج

از ۴۱۵ پرسشنامه توزیع شده، ۴۰۳ پرسشنامه تجزیه و تحلیل شد. ۲۷۱ نفر (۶۷/۲ درصد) دانشجوی دختر و ۱۳۲ نفر (۳۲/۸ درصد) دانشجوی پسر، بودند.

بر اساس ضریب همبستگی پیرسون بین میانگین نمره رضایت از رشته تحصیلی با میانگین نمره سلامت روان همبستگی معکوسی وجود داشت که این رابطه معنادار نبود اما بین میانگین نمره رضایت از رشته تحصیلی با میانگین نمره پیشرفت تحصیلی دانشجویان همبستگی معناداری و منفی وجود داشت همچنین بین نمره سلامت روان و پیشرفت تحصیلی دانشجویان نیز همبستگی منفی و معناداری ارزیابی شد یعنی با افزایش سلامت روان (کاهش نمره در تست)، پیشرفت تحصیلی دانشجویان نیز افزایش می‌یابد. تفاوت میانگین نمره رضایت از رشته تحصیلی دانشجویان پسر (با دانشجویان دختر) از نظر آماری معنادار بود. میانگین نمره سلامت روان دانشجویان پسر و دانشجویان دختر (تفاوت معناداری نداشت تفاوت میانگین نمره معدل دانشجویان پسر با میانگین معدل دانشجویان دختر به لحاظ آماری معنادار بود

۴. بحث و نتیجه‌گیری

این مطالعه با هدف بررسی رابطه رضایت از رشته تحصیلی با سلامت روان و پیشرفت تحصیلی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک انجام گرفت. به نظر می‌رسد ورود به دانشگاه، تغییرات عمده‌ای در زندگی اجتماعی، خانوادگی و فردی دانشجویان ایجاد مینماید و

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

دانشجو در این دوره، با تغییرات عمده‌های در روابط اجتماعی و انسانی روبرو میشود. در کنار این تغییرات باید به انتظارات و نقشهای جدیدی اشاره نمود که همزمان با ورود به دانشگاه شکل میگیرد. قرار گرفتن دانشجو در چنین شرایطی، غالباً با فشار و نگرانی توأم بوده و عملکرد دانشجو را تحت تأثیر قرار میدهد. آشنا نبودن بسیاری از دانشجویان با محیط دانشگاه در بدو ورود، جدایی و دوری از خانواده، عدم علاقه به رشته دانشگاهی، ناسازگاری با سایر افراد در محیط تحصیل و کافی نبودن امکانات رفاهی و اقتصادی و نگرانی اشتغال در آینده از جمله شرایطی هستند که میتواند منجر به ایجاد مشکلات روحی، روانی و نیز افت تحصیلی در دانشجو گردد.

یافته‌های این پژوهش نشان داد که بین رضایت از رشته تحصیلی و پیشرفت تحصیلی در بین دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی اراک، رابطه معنادار و منفی وجود دارد؛ به طوری که به نظر میرسد دانشجویان موفق از رشته تحصیلی خود رضایتمندی کمتری داشتند. در این مطالعه، میانگین معدل تحصیلی دانشجویان دانشکده‌های پرستاری مامایی و پیراپزشکی بیش از دانشجویان پزشکی بود؛ و این دانشجویان رضایتمندی کمتری نیز از رشته تحصیلی خود داشتند. البته شاید عامل اصلی، رشته تحصیلی و نه معدل باشد. هرچند احتمالاً دانشجویان موفق در این رشته‌ها، به لحاظ برخوردار بودن از هوش، استعداد و پشتکار بالا، مستعد پذیرش در رشته‌های بالاتر دانشگاهی بوده‌اند و تحصیل در رشته‌های فعلی ایشان را ارضا نمی‌نماید. از طرفی وجود برخی توجهات ویژه به دانشجویان پزشکی در محیط آموزشی دانشکده‌های وابسته به دانشگاه علوم پزشکی اراک، احتمالاً سبب شده حتی دانشجویان موفق سایر در دانشکده‌ها، علیرغم دارا بودن معدل تحصیلی بالا، از تحصیل در رشته فعلی احساس نارضایتی نمایند. در این مطالعه اختلاف معناداری بین رضایت از رشته تحصیلی در بین دانشجویان دختر و پسر وجود داشت به طوری که رضایتمندی دانشجویان پسر بیش از دانشجویان دختر ارزیابی شد. به نظر میرسد حس رقابت جویی، حس مقایسه و کمال در بین دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است که با یافته‌های پژوهش یوسفی و همکاران که نشان دادند دانشجویان پسر بیش از دانشجویان دختر از رشته تحصیلی خود رضایت داشتند؛ هم راستا بود.

نتایج این پژوهش نشان داد که بین نمره سلامت روان و پیشرفت تحصیلی دانشجویان رابطه معنادار و منفی وجود دارد یعنی با افزایش سطح سلامت روان (کاهش نمره در پرسشنامه سلامت عمومی)، پیشرفت تحصیلی نیز افزایش مییابد که با نتایج دویو و ویگیلد که نشان دادند هرچه دانشجویان از سلامت روانی بالاتری برخوردار باشند، از پیشرفت تحصیلی بالاتری نیز برخوردار خواهند بود، همخوانی داشت.

میانگین سطح سلامت عمومی دانشجویان در محدوده اختلال خفیف ارزیابی شد و رضایتمندی ایشان از رشته تحصیلی در حد متوسط بود. لذا تقویت اساتید مشاور در سطح دانشگاهها، فعال نمودن مراکز مشاوره در سطح دبیرستانها و دانشگاهها، شناسایی علائق و استعداد دانشجویان در انتخاب رشته تحصیلی و نیز برگزاری کارگاههای آموزشی در حفظ و ارتقای سطح سلامت روان دانشجویان، حائز اهمیت است. در این میان نقش خانواده و نیز سیاستگذاری جامع برای تقویت انگیزه در جوانان و ارتقای سلامت روان آنان در سطح دانشگاهها و بالاخره رصد نمودن وضعیت پیشرفت تحصیلی دانشجویان و برنامه‌ریزی در جهت حل مشکلات آنان با هماهنگی اساتید و خانواده‌ها، به عنوان اثربخشتترین استراتژیها تلقی میشود.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

با توجه به نتایج حاصل از وجود ارتباط بین رضایت از رشته تحصیلی و سلامت روان و پیشرفت تحصیلی دانشجویان، توجه ویژه به اهمیت نقش اساتید مشاور، تقویت مراکز مشاوره در دانشگاهها با هدف پایش وضعیت تحصیلی دانشجویان و شناسایی و فراهم نمودن خدمات درمانی لازم ویژه دانشجویان در معرض آسیب‌های روانی و بالاخره جلب مشارکت و تعامل خانوادهها با سیستم آموزشی در سطح دانشگاهها، ضروری به نظر میرسد .

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۷- مطالعه جامعه شناختی تجردگزینی جوانان

مورد مطالعه: دانشجویان دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات

بهنام بشیری، خطیبی، علی باصری، فیروز راد، نوروز هاشم زهی

مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران / دوره ۹ / ۹، شماره ۴ شماره صفحات: ۸۷۹ - ۹۰۶) مقاله علمی پژوهشی

DOI: 10.22059/jisr.2020.291327.954

چکیده

امروزه یکی از مسائل مهم و گاهی نگران کننده برای دولتمردان و خانواده‌های ایرانی، تجردگزینی جوانان است. این موضوع که عمدتاً خواستگاه غربی دارد و با پیامدهای مختلف فردی و اجتماعی همراه است، نیازمند تحقیقات و مطالعات متعددی است که در این مقاله با رویکرد جامعه‌شناسانه به آن پرداخته شده است. روش پژوهش نظریه زمینهای (گرند تئوری) بوده و در میان دانشجویان تحصیلات تکمیلی دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات بررسی و انجام شده است. روش جمع‌آوری داده‌ها نیز مصاحبه‌های نیمه ساختاریافته و عمیق بوده است. برای تحلیل از کدگذاری سه مرحله‌ای باز، محوری و گزینشی استفاده شده است. تجردگزینی و شرایط علی، زمینهای و مداخله‌گرای آن، الگوی پارادایمی این تحقیق بوده است. در نهایت مشخص شد براساس الگوی کشف‌شده، تجردگزینی بستر مسائلی از قبیل کاهش رشد شخصی ادراک‌شده، بی‌اعتنایی به ازدواج، دوسوگرایی در ازدواج (مانند ترس و نگرانی از آینده)، تأخیر در سن ازدواج، وسواس در انتخاب، احساس ناتوانی احساسی و عاطفی و... میشود

واژگان کلیدی: بی‌اعتنایی به ازدواج، تجردگزینی، دوسویه‌گرایی در ازدواج، رشد شخصی ادراک‌شده، گرند تئوری.

۱. مقدمه

ازدواج سرآغاز تشکیل خانواده است که یکی از قدیمی‌ترین نهادهای اجتماعی است و تاریخی به قدمت حیات انسان دارد. ازدواج یکی از رویدادهای مهم و حیاتی در زندگی روزمره افراد جامعه است که از جنبه‌های مختلف میتوان آن را بررسی کرد. یکی از این جنبه‌ها، سن شروع و به اصطلاح وارد شدن به سن ازدواج است. ازدواج علاوه بر پاسخگویی به نیازهای جنسی و عاطفی فرد، نیازهای اقتصادی، ارتباطات اجتماعی و فرهنگی او را نیز تنظیم میکند و به دلیل اهمیت و تأثیری که دارد، به عنوان هنجاری پذیرفته شده در همه کشورهای دنیا محسوب میشود. از لحاظ اجتماعی و فرهنگی، بی‌توجهی والدین به ازدواج امری ناپسند به شمار می‌آید؛ چراکه بقای خانواده درگرو بقا و ساماندهی ازدواج است. در سالهای اخیر در کشور ما پدیده ازدواج، که منشأ وقوع باروری و عاملی بسیار مؤثر بر ساخت سنی و جنسی، جمعیت و افزایش آن است، دستخوش تحولات فراوانی شده است. امروزه یکی از آسیب‌های

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

جدی در حوزه ازدواج و خانواده، تجردگزینی افراد (جوانان) است؛ بدین معنا که افراد در سنین مناسب ازدواج به دلایل مختلف از آن سرپیچی میکنند و به صورت تنها و مجرد همراه یا بدون همراهی والدین زندگی میکنند. از آنجا که مقوله فردگرایی و گرایش نداشتن به مجموعه‌های جمعی و اجتماعی از ویژگی‌های مهم دوران مدرنیسم به حساب می‌آید و این مسئله در کشور ما نیز روزبه روز در حال افزایش است، باید ضمن تحلیل عمیق و همه‌جانبه‌ریشه‌ها، مسائل و پیامدهای این مقوله (فردگرایی) و زیرشاخه‌های مهم آن مانند تجردگزینی بررسی شود.

گزارش‌های سازمان ثبت احوال کشور نشان می‌دهد، با وجود همه تحولات و نوسانات اقتصادی سال‌های گذشته، میانگین سن ازدواج مردان در مقایسه با ۴۵ سال گذشته تنها یک سال افزایش داشته است، اما در پنج سال اخیر، به دلیل تحولات فرهنگی، میزان تغییرات به حدود ۳/۵ سال افزایش یافته است. در واقع برخلاف تصور عامه که بیشتر به مسائل اقتصادی در ازدواج معطوف است، شاید یکی از عوامل مهمی که بتوان این یافته را در کشورمان توجیه کرد، این است که مسائل اقتصادی، مسائل ملموسی هستند که افراد بیشتر آن را حس میکنند؛ درحالی‌که مسائل فرهنگی به مراتب بیشتر در گرایش و نگرش به ازدواج تأثیر دارند.

وقتی مسئله ازدواج در خانواده‌ها و در میان جوانان مطرح میشود، غالباً به جای اینکه ضرورت این امر مدنظر قرار بگیرد، تصویری مبهم و مشکلات و موانع فراوان در مقابل دیدگان افراد مجسم میشود. مهریه سنگین، مخارج هنگفت خرید طلا و جواهر، هدایا و لباسهای گوناگون، هزینه‌های بسیار بالای جشنهای عقد و عروسی و هزینه اجاره، رهن یا خرید، بارداری، نداشتن شغل و ده‌ها مسئله دیگر خانوادگی، اقتصادی و اجتماعی، ازدواج جوانان را به تأخیر می‌اندازد. یکی از مشکلات زوجهای جوان، ناشی از استانداردها و فرضیه‌های ذهنی آنهاست. انتظاراتی که زوجین از یکدیگر دارند، بر چارچوبی از پیش تعیین شده مبتنی است که شاید واقعیت نداشته باشد. در پس این انتظارات غیرواقعی و نگرشهای ناکارآمد درباره ازدواج، مجموعه‌ای از باورهای خرافی و افسانه‌های نیز وجود دارد. این انتظارات و توقعات نشاندهنده احساسات و تمایلات افراد، پیشداوریها یا سوگیریها، تصورات از پیش فرض شده، ترسها و عقایدی درباره ازدواج است؛ بنابراین نگرش یک فرد در مورد ازدواج چیزی است که در ذهن او درباره این پدیده وجود دارد. انتظارات و ادراکات مرتبط به ازدواج به عنوان پدیده‌های شناختی و ذهنی، امروزه مدنظر قرار گرفته است؛ زیرا اگر این استانداردها تحریف شوند (نادرست و افراطی باشند) در آشفتگی زندگی ناشویی تأثیرگذار خواهند بود؛ از اینرو سؤال پژوهش این است که چه عواملی سبب شکلگیری تجردگزینی در جوانان (به ویژه جوانان تحصیلکرده) میشود. در پژوهش حاضر، با ارائه نظریه زمینهای (گرنند ثوری) از شکلگیری این نوع زندگی، به این پرسش پاسخ داده شد که این فرایند چگونه و طی چه مراحل و در مواجهه با چه مشکلاتی صورت می‌گیرد. درنهایت نیز با تبیین الگوی صحیح از تجردگزینی، درک بهتری در این مورد ایجاد شده است.

۲. روش پژوهش

در این پژوهش، از روش نظریه زمینهای (GT) استفاده شد که نوعی شیوه پژوهش کیفی است و به کمک آن، نظریه‌های با استفاده از داده‌ها تکوین می‌یابد. این روش به طور خلاصه بر استفاده از مراحل تحلیل داده‌ها از طریق باز، محوری و کدگذاری گزینشی تأکید دارد و همچنین به عرضه پارادایم منطقی یا تصویر تجسمی از نظریه درحالتکوین می‌پردازد. در واقع مراحل و روند بهره‌برداری از

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

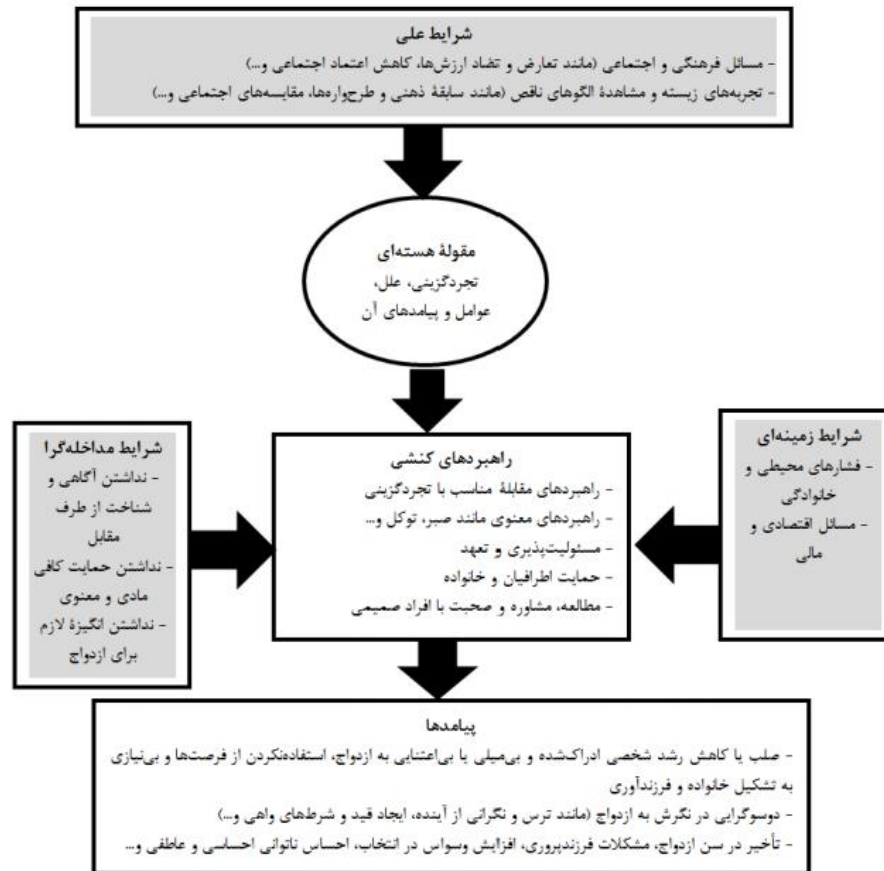
رویکرد روشی نظریه‌گردد تئوری با عنوان پارادایم یا مدل الگویی، برحسب شرایط علی، پدیده‌محوری، عوامل زمینهای، شرایط میانجی، راهبردهای کنش و کنش متقابل و پیامدها طی میشود

۳. یافته‌های پژوهش

بسیاری از شرکتکنندگان معتقد بودند، شناخت کافی از فرد مقابل، عامل اصلی موفقیت در ازدواج و نگرش مثبت به آن است. آنها مدعی بودند، ارزیابی و نگرش مثبت از ازدواج مرهون شناخت درست، آگاهی دقیق و فرصت آشنایی است که ممکن است قبل از ازدواج برای افراد فراهم شود، اما این امر برای آنان تاکنون فراهم نشده بود. برخی شرکتکنندگان بر این باورند که ازدواج رابطه‌ای مقدس بین دو زوج است. آنها تلاش برای تحکیم و بهبود رابطه را مایه رضایت و خشنودی و طلاق را که قطع این رابطه معنوی است، مذموم و حرمتشکنی میدانند. همچنین دیگر شرکتکنندگان به ابعاد شناختی شرایط آمادگی خود به کمک مشورت با دوستان و آشنایان و نیز مطالعه اشاره کردند درنهایت اینکه برخی شرکتکنندگان به دالیل مختلفی ازدواجشان را به تأخیر میاندازند، یا قصد انجام آن را ندارند. به نظر میرسد همین امر سبب بالا رفتن سن آنها و داشتن یا دیدن تجربه‌های اشتباه بسیار شده و آنها را در زندگی بسیار محتاط کرده است. احتیاط کردن شرط لازم همه فعالیت‌های انسانهاست، اما احتیاط زیاد سبب ایجاد وسواس و به نتیجه نرسیدن فعالیت‌ها میشود که ازدواج هم از این امر مستثنا نیست.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

شکل ۱. الگوی پارادایم علل و عوامل تجرد گزینی

۴. بحث و نتیجه گیری

پژوهش حاضر، با هدف تبیین مسئله تجردگزینی در میان دانشجویان در سنین بال صورت گرفت. مطابق دیدگاه دانشمندان علوم اجتماعی نگرش فرد به یک شیء چیزی نیست که ناگهانی و بدون هیچگونه فعل و انفعالی شکل بگیرد، بلکه توجه به یک نگرش و باور خاص میتواند نتیجه عوامل مختلف باشد و در طول زمان شکل بگیرد. نکته مهم در این پژوهش نیز همین است. به عبارت دیگر، اگر نگرش فرد به ازدواج منفی یا مثبت است، باید دانست چه عواملی سبب شکلگیری این نوع نگرش شده است.

تفاوت اساسی این پژوهش با پژوهشهای مشابه قبلی، این است که جامعه آماری پژوهش محدودتر و خاصتر انجام شده است. همچنین افراد انتخاب شده دیدگاهی منفی به ازدواج داشتند و تنها راه حل زندگی سعادتمندانه خود را در شرایط فعلی میدانستند. شرکت

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

کنندگان ازدواج را پدیده‌های میدانند که گاهی مانع برخی فعالیتها، آرامشها و برخی روال‌های معمول زندگی میشود؛ در نتیجه آنها به دلیل نبود امکانات و شرایط مادی و معنوی از آن‌ها گریزانند. همچنین بینشها و نگرشهای مثبت آنها درباره ازدواج بر دیگر ابعاد و جنبه‌های زندگی تأثیرگذار بوده و سبب شده است که رشد شخصی ادراک‌شده از تجردگزی‌نی و دوری از ازدواج منعکس شود. این همان چیزی است که مانع زمین‌سازی، آمادگی و رضایت برخی شرکتکنندگان به ازدواج و نیز برخی تغییرات و ارزشهای جدید در ازدواج شده است. از سوی دیگر، در کنار این موارد، برخی تغییرات در شکل و نوع ازدواجها، بسیاری از سنتها و اعتقادات بومی شرکتکنندگان به چالش کشیده میشود؛ یعنی میان نگرش افراد (جوانان) با خانواده‌های آنها و همچنین با جامعه بومی و محلیشان تقابلی به ازدواج به وجود آمده است. در اینجا برخی شرکتکنندگان نیز با ابراز نگرانی و ناخرسندی بر حفظ اعتقادات و باورهای سنتی خود پافشاری میکنند. از جمله تأکید برخی شرکتکنندگان بر مشورت با خانواده، برگزاری مراسم عروسی به شکلی ساده و آسان، تأکید بر رضایت اطرافیان به‌منظور جلب حمایت و... به عبارت دیگر، به رغم تغییراتی که در ادراکات، نگرشها و رفتارهای ازدواجی جوانان به الگوی ازدواج زود هنگام و گرایش و تمایل برای به تأخیر انداختن ازدواج به وجود آمده است، برخی عوامل فرهنگی و سنتی مانند قومیت و باورهای مذهبی هنوز در مقابل تغییر الگوهای ازدواج، پذیرش ایده‌های جدید و نگرش بدبینانه به ازدواج به‌طور کلی مقاومت میکنند. براساس تنوع قومیتی (لر، عرب، فارس، ترک و کرد) مشارکت کنندگان، این تفاوت‌های سنی در ازدواج و نگرش افراد نیز فراوان است؛ بنابراین تفسیر افراد از چالش مذکور برحسب راهبردها، در سه طبقه پیامدی دسته بندی شده است

مسائل فرهنگی و اجتماعی، تجربه‌های زیسته و مشاهده الگوهای ناقص به عنوان شرایط علی، فشارهای محیطی و خانوادگی و مسائل مالی و اقتصادی، به منزله شرایط زمینه‌ای و همچنین نداشتن شناخت از طرف مقابل، نبود حمایت کافی و نداشتن انگیزه برای ازدواج به عنوان شرایط مداخله‌گر تعیین شد. شرایط مذکور به‌طور کلی سبب شده است پدیده‌های به نام تغییر نسبی در علل و عوامل تجردگزی‌نی به‌وجود بیاید؛ بنابراین تغییر در باورها و دیدگاه‌های جوانان به ازدواج متأثر از این شرایط بوده است. با این تغییر در نگرش، شرکت کنندگان تعاملات خاصی را انجام دادند یا به عبارت دیگر، راهبردهای خاصی را در پیش گرفتند. تعامل مذکور را که راهبردهای مقابله متناسب با نگرش است، میتوان در پذیرفته بودن فرایند تغییر نسبی علل و عوامل تجردگزی‌نی در میان افراد مجرد از یک سو، و مقاومت، ابراز نگرانی از آن و رفتارهای کوتاهمدت گریز از فشار از سوی دیگر در قالب یک پیوستار ارزیابی مثبت ن ارزیابی منفی از تجربه‌ها و تحولات در ازدواج دسته بندی کرد. در اینجا تجربه‌ها و تغییر در نگرشها، شامل همه عناصر و الگوهای ازدواج، نحوه انتخاب، دلیل ازدواج، انتظارات و برداشت‌ها از ازدواج، چگونگی ازدواج و عروسی (در صورت تحقق)، ارزشهای ازدواج و عوامل تأثیرگذار بر ازدواج است. این تغییرات نگرشی به ازدواج، راهبردهای متناسب با نگرش را تداعی میکند؛ بنابراین تعامل شرکت کنندگان روی پیوستاری از پذیرش، متقاعدسازی، راهبردهای معنوی (مانند استقامت و صبر کردن، بخشش، توکل، چشمپوشی و به تعبیری فداکاری، تقویت اراده و اعتماد به نیروهای توسل و دعا) رسیدگی به ابعاد شناختی و ظاهری خود به کمک مشورت، مطالعه، تفحص، تغییرات رفتاری مثبت، تالش برای اعتمادسازی بینفردی تا برخی رفتارهای ناکارآمد و کوتاه مدت گریز از فشار قرار میگیرد. در این فرایند، شرکت کنندگان همزمان برای از دست دادن روشهای سنتی و اعتقادی خود ابراز ناخرسندی میکنند. همچنین تغییر نسبی در علل و عوامل تجردگزی‌نی برای شرکتکنندگان و از دیدگاه آنان، پیامدها و نتایجی دارد که میتوان آنها را از لحاظ بررسی علل و عوامل تجردگزی‌نی دانشجویان (جوانان) مدنظر، مفید و کاربردی دانست. در کنار این پیامدهای به‌دست‌آمده، برخی

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

پیامدهای ناخواسته، تغییر نسبی در علل و عوامل تجردگزینی نیز وجود دارند. گرایش به آموزش و تحصیلات عالی به این دلیل که موجب به وجود آمدن الزامات، ایده‌ها و نگرشهای جدید میشود که بیشتر با تأخیر در ازدواج موافق است، رابطه‌ای چرخشی با ازدواج در سنین بالا دارد؛ بنابراین مراحل و جنبه‌های شکلگیری تجردگزینی جوانان، متعدد و برحسب شرایط زمینه‌ای و مداخله‌گر در تجربه زندگی مجردی آنان است. در نهایت میتوان پیامدهای حاصل را نتیجه شکل‌گیری همین نگرشهای خنثی، دوسوگرا و منفی به ازدواج در نظر گرفت.

براساس یافته‌های پژوهش مبنی بر تأثیر تجربه‌ها و مشاهده الگوهای ناقص و گاهی متناقض در شکل‌گیری نگرش به ازدواج، میتوان گفت رفع معضلات ازدواج به فرهنگسازی و آموزش همگانی گسترده نیاز دارد. ترغیب جوانان و خانواده‌ها به آسانگیری ازدواج و ساده‌زیستی در زندگی، اشاعه فرهنگ صحیح ازدواج، ایجاد فضای گفتمان ازدواج در جامعه، ترغیب رسانههای عمومی از قبیل صداوسیما، مطبوعات و سایتها به اختصاص برنامه‌هایی ویژه ازدواج و خانواده، تهیه و تولید فیلم‌های آموزنده درباره ازدواج، ترویج فرهنگ مطالعه و کتابخوانی پیرامون موضوع ازدواج و خانواده میتواند فرهنگ جامعه را در این زمینه اصلاح کند. همچنین راه‌اندازی قفسه کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج و خانواده در اداره‌ها، دانشکده‌ها، مراکز پرجمعیت، آپارتمانها و... تبلیغ و معرفی کتاب و محصولات فرهنگی ازدواج و خانواده در صداوسیما، راه‌اندازی فروشگاههای تخصصی ازدواج و خانواده در همه استان‌ها و حمایت از تولیدکنندگان تولیدات فرهنگی در زمینه ازدواج و خانواده، سطح آگاهیهای عمومی را درباره ازدواج و تحکیم خانواده افزایش میدهد؛ زیرا همه انسانها به صورت فطری نیازمند مشاهده و تجربه وضعیت‌های مطلوب و اثربخش هستند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۸- تعارض کار و مادری: تجربه گذار به مادری زنان شاغل در شهر تهران

رسول صادقی، زهرا شهابی

جامعه‌شناسی کاربردی / سال سی ام شماره پیاپی (۷۳) شماره اول بهار ۱۳۹۸

چکیده

مادر شدن همیشه یکی از نقش‌های اصلی و کلیدی زنان در جامعه ایران بوده است اما در چند دهه اخیر با توجه به تغییرات نگرشی و افزایش گزینه‌های پیشرفت زنان از جمله تحصیل و اشتغال مادر شدن دیگر نقش اصلی و اجباری زنان شناخته نمی‌شود و آنان می‌توانند موقعیت‌های جایگزین را انتخاب کنند هدف این مقاله واکاوی معنا و ارزش مادری و تعارض کار و مادری بین زنان شاغل تحصیلکرده دانشگاهی است پژوهش کیفی و داده‌ها از طریق مصاحبه عمیق با ۳۰ مادر بیست تا چهل ساله شاغل با تحصیلات دانشگاهی ساکن در شهر تهران گردآوری شده و به شیوه تحلیل محتوای متعارف تحلیل شده است نتایج در پنج مقوله اصلی شامل حس منحصر به فرد مادری، مادری شیوه پذیرش اجتماعی و رهایی از ننگ نازایی تغییر معنا و ارزش مادری تصویر متناقض زن شاغل به منزله مادر ایده آل و تعارض کار و مادری ارائه و درباره آنها بحث شده است در نتیجه گیری از مقاله می‌توان گفت معنا و مفهوم مادری در جامعه ایران با توجه به موقعیت‌های جدید اجتماعی زنان باز تعریف شده است در این فرایند زنان شاغل به دلیل وجود نداشتن و اجرا نشدن برنامه‌های دوستدار خانواده با هزینه‌های فرزندآوری و تضادهای نقشی شغلی و مادری رو برویند.

واژه‌های کلیدی: اشتغال زنان، ارزش مادری، هافرست، تعارض کار و مادری، سیاستهای دوستدار خانواده

۱. مقدمه

گذار به مادری تجربه جدید و منحصر به فردی برای زنان است این تجربه در بستر باروری با تغییراتی همراه است. تحولات باروری در ایران در چند دهه اخیر بسیار محسوس و چشمگیر بوده است و میزان باروری کل کاهش یافته است این کاهش سریع با تغییرات چشمگیر اقتصادی اجتماعی و فرهنگی در وضعیت زنان در خانواده و جامعه همراه بوده است تحولات گسترده در نقشه‌ها و موقعیت زنان موجب شده است حضور زنان در عرصه‌های مختلف اجتماعی و فضاهای عمومی افزایش یابد و آنها با افزایش استقلال در جنبه‌های مختلف زندگی موقعیت و جایگاه بالاتری نسبت به دهه‌های قبل داشته باشند در نتیجه در کنش‌های مادری و فرزندآوری زنان تغییرات محسوسی ایجاد شده است زیرا مادری به طور تفکیک ناپذیر با نقش‌های زنان در جامعه و خانواده مرتبط است

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

باروری به طور جدا ناپذیری با نقش زنان در جامعه و اجتماع مرتبط است بنابراین تغییر موقعیت و جایگاه زنان در جامعه می‌تواند بر رفتار باورهایشان تاثیر بگذارد در این زمینه مادر شدن یکی از اصلی‌ترین نقش‌های زنان بوده است به نظر می‌رسد این دیدگاه در حال تغییر است و با توجه به فرصت‌ها و نقش‌هایی که به طور موازی برای زنان دسترسی پذیر است مادر شدن دیگر به منزله نقش اصلی زنان شناخته نمی‌شود و آنها می‌توانند موفقیت را در عرصه‌های دیگری نظیر اشتغال هم تجربه کنند زندگی زنان شاغل با تولد اولین فرزند به شدت دگرگون می‌شود مادران شاغل با دو نقش روبروی اند که گاهی اوقات این نقش را در تضاد با هم قرار دارند: نقش مادری و نقش شاغلی.

زنان شاغل که در بیشتر موارد به طور همزمان سه نقش همسری مادری و شغلی را دارند با انتظارات نقشی متفاوت روبرو هستند که باید قادر به پاسخگویی به همه آنها باشند این احتمال وجود دارد که آنها با محور قرار دادن الزامات یک نقش، برآورده کردن انتظارات نقش‌های دیگر را در حاشیه قرار دهند یا به ایفای انتظارات ایجابی اکتفا کنند اما آنچه مسلم است در جامعه ایران سطح و حجم وظایف و انتظارات ناشی از نقش‌های خانوادگی از سطح و حجم مسئولیت‌های ناشی از نقش‌های شغلی بیشتر است هدف این مقاله کندوکاو معنا و ارزش مادری بین زنان شاغل و نحوه رویارویی آنان با تعارض کار مادری است در این زمینه دو پرسش مطرح می‌شود: (۱) مفهوم و جایگاه مادری برای زنان شاغل دچار چه تغییراتی شده است؟ (۲) زنان شاغل برای ترکیب کار و مادری با چه مسائلی و مشکلاتی روبرو هستند؟

روش پژوهش

روش استفاده شده در این مقاله روش پژوهش کیفی است. شیوه نمونه‌گیری گلوله برفی است ابتدا یک نفر انتخاب شد که خصوصیات لازم را داشته است هنگام مراجعه به اداره یا شرکت مد نظر افراد دارای ویژگی‌های مدنظر توسط شخص اول و سپس نفرات بعدی معرفی شدند همچنین در انتخاب نمونه به حداکثر تنوع در مشارکت کنندگان توجه شود شیوه گردآوری داده‌ها در مصاحبه عمیق بود و مدت زمان مصاحبه‌ها به طور متوسط حدود یک ساعت طول کشید در تحلیل داده‌ها از روش تحلیل محتوای کیفی متعارف استفاده شد مشارکت کنندگان در این مطالعه شامل ۳۰ مادر بیست تا چهل ساله شاغل با تحصیلات دانشگاهی ساکن شهر تهران بودند.

۲. یافته‌های پژوهش

پژوهش در ۵ مقوله اصلی مطرح می‌شوند

- (۱) حس منحصر به فرد مادری

تحلیل یافته‌ها نشان دادند که بیشتر مصاحبه‌شوندگان مادر شدن را تجربه شیرین دانسته و از آن کردند که از مادر شدن خود رضایت دارند تنها یک نفر مادر شدن آنها به دلیل شرایطی که در آن قرار داشت شیرین می‌دانست. مادری به دلیل حجم مسئولیت‌هایی که برای مادر و مهر و محبتی که بین مادر و فرزند ایجاد می‌کند انگیزه‌های فردی را برای ادامه‌ی زندگی مفید افزایش می‌دهد

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

حس محبوب بودن برای فرزند حس نیاز به مادر آرامش خاصی برای مادر به ارمغان می‌آورد مادران با یک نگرانی دائمی درباره سلامت و آینده فرزند خود دست به گریبان اند و این احساسی است که هیچ کس به جز یک مادران را تجربه نمی‌کنند مشارکت‌کنندگان بیان کردند که پس از مادرشدن احساس می‌کنند ابعاد جدیدی به هویت شان اضافه شده است در این ابعاد به تکامل در جنبه‌های مختلف روحی روانی معنوی صبورت‌تر با طرح ترمه مسئولیت پذیرتر مهربان‌تر و فداکار تر شدن اشاره کردند.

همچنین افراد بررسی شده مادری را با ویژگیهای نظیر صبور بودند تربیت خوب فرزند وقت کافی سرد کردن برای فرزند و برطرف کردن همه نیازهای او بهترین دوست فرزند بودن تعادل برقرار کردن بین خود فرزند و همسر تعریف کردند

• (۲) مادری شیوه پذیرش اجتماعی و رهایی از ننگ نازایی

فشار اجتماعی و فرهنگی برای مادر شدن پذیرش اجتماعی فرد و اطرافیان بعد از مادر شدن و همچنین ترس از برچسب نازایی و ناباروری زنان بررسی شده را به مادری تحقیق کرده است حدود نیمی از مشارکت‌کنندگان اذعان داشتند که مادر شدن برایشان خیلی مهم نبوده و به آن فکر نمی‌کردند و تنها به دلایلی چون اجتناب از ننگ نازا بودن فشار اطرافیان و عشق به همسر اقدام به فرزند آوری کردند.

همچنین مادر شدن راهی برای رهایی از ننگ نازا بودن است. ۲۶ نفر از مشارکت‌کنندگان معتقدند جامع قضاوت سختگیرانه‌ای درباره بی‌فرزندگی دارد و به فرد که تصمیم می‌گیرد فرزند نداشتن نداشته باشد برچسب عقیم بودن میزند چهار نفر نیز بیان کردند که این جامعه نیست که فرد را در فشار قرار می‌دهد بلکه بستگان درجه یک هستند که از فرد توقع دارند حاصل ازدواجش فرزند باشد بنابراین بیشتر افراد به این نکته اشاره کرد که پیروی از هنجار اجتماعی <زن خوب یک مادر خوب > رهایی از ننگ نازایی و اجتناب از فشارهای اطرافیان باعث شده که زنان به مادر شدن ترغیب شوند چون در غیر اینصورت با برچسب نازا بودن روبرو خواهند شد.

• (۳) تغییر معنا و ارزش مادری برای زنان شاغل

امروزه مفهوم مادری با مفهوم مادری در زمان گذشته فراهم کرده است زنان در گذشته بعد از مادرشدن به طور کامل نقش مادری را داشتند آن به دلیل مسئولیت اجتماعی و شغلی کمتر مشغله و دغدغه ذهنی کمتر و زمان بیشتر برای نگهداری برای رسیدگی به فرزندان داشتند بنابراین ویژگی‌های خاصی نظیر داشتن فرزندان بیشتر وابستگی به تجربه اطرافیان امکانات کمتر و فعالیت فیزیکی بیشتر محبت دلسوزی و توجه بیشتر به فرزندان صبر و تحمل بیشتر خیلی جدی و مستبد بودند و گاهی کمتر را داشتند در حالی که زمان کمتر برای رسیدگی و نگهداری از فرزندان داشتن فرزند کمتر صبر و حوصله کمتر متکی نبودن به تجربه دیگران و به روز بودن امکانات بیشتر خودخواه بودن و فردگرا بودن سخت‌گیری بیشتر در تربیت فرزندان تحصیلات و آگاهی بیشتر مسئولیت بیشتر مشغله و دغدغه مندی از ویژگی‌های مادر امروزی است.

مادران امروز نسبت به مادران گذشته امکانات رفاهی بیشتری دارند و نیازی نیست به اندازه زنان قدیم از جسم نشان کار بکشند اما به دلیل تحصیلات و آگاهی بیشتر مثل گذشته فکر نمی‌کنند که باید همه زندگیشان در خانه داری و فرزندآوری خلاصه شود بلکه

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

معتقدند باید به تعالی استعدادها و توانایی‌های توانایی‌های درونی خود نیز اهمیت دهند ضمن اینکه به دلیل حجم بسیاری از مشکلات اقتصادی و اجتماعی ناگزیرند پایه پای مردان برای تامین معاش زندگی تلاش کنند و دیگر تنها زن خانه دار نباشند که بتوانند تمام روز خود را صرف رسیدگی به خانواده اش کند در عین حال به دلایل هماهنگ نبودن محیط کاری با وظایف مادری و همسری زیر فشارها و استرس‌های شدید نیز قرار دارند و زمانی که به خانه می‌رسند خسته و بی‌حوصله از یک روز طولانی کارین در نتیجه زمان و محبت کمتری صرف فرزندان خود می‌کنند و مادران امروز برای تربیت فرزندان خود بیش از همه چیز به اطلاعات روز تکیه میکنند و استفاده از تجربیات گذشتگان را کمتر مفید می‌دانند در حالی که ما دران گذشته روش‌های تربیتی خود را سینه به سینه از مادران و مادر بزرگ آن خود می‌آموختند اما مادران امروز با استفاده از منابع اطلاعاتی روش‌های تربیتی را برای فرزند خود برمی‌گزینند که در آن مادران را به دوستی هرچی بیشتر با فرزندان سوق می‌دهد. مادران امروزی مادران تعداد کمتری فرزندند. با این حال از نظر عاطفی و احساسی مادرانی از جنس ما دران گذشتند یعنی این مادران نیز به فرزندان خود عشق می‌ورزند و از تمام وجود خود برای رشد و سعادت آنها مایه می‌گذارند ولی به دلیل تغییر نگاه به نقش زن در جامعه و مشکلات اقتصادی موجود ناگزیرند نقشه یک شاغل را علاوه بر نقش مادری برعهده بگیرند نقشی که به نوبه خود شغل تمام وقت است و نیازمند توان و زمان بسیاری در نتیجه زیر فشار نقش و استرس‌های بیشتری قرار دارد.

• ۴) تصویر متناقض زن شاغل به منزله مادر ایده آل

تحلیل داده‌ها نشان داد در گذشته به دلیل نگاهی که جامعه نسبت به نقش مادر داشت یعنی همان تصویری کلیشه‌ای (سلطان غم مادر) باید صبر و تحمل بسیاری داشت و فرزندش را خوب تربیت می‌کرد همه وقت و توان خود را صرف فرزندش می‌کرد تا به منزله مادری متعالی شناخته شود درگذشت مرد نان‌آور خانه بود بنابراین اگر مادر در این زمینه فعالیت‌های انجام میداد در مسیر مشاغل خانوادگی بود مثلاً کشاورزی دامداری قالیبافی و... که در محیطی نزدیک سایر اعضای خانواده انجام می‌شد در نتیجه شغل مستقلی برای مادر محسوب نمی‌شد مادر در گذشته نیازی نبود تعادلی بین فرزند کار همسر و خود برقرار کند چون خود اولین گزینه‌ای بود که باید فراموش می‌شد و تمام وجود یک زن در همسر و فرزندش خلاصه می‌شد و این مهمترین تکامل و تعالی برای یک مادر محسوب می‌شد. زن، جوانی خود را صرف رشد و تربیت فرزند خود می‌کرد و در دوران پیری انتظار داشت فرزندان دست‌های عصای دست دو باشند و او را تیمار کند اما ویژگی‌های جدید نظیر ترکیب کار و خانواده انتظارات جدیدی اند که به منزله تصویر ایده‌آل یک مادر ذکر می‌شوند و این نشان دهنده تغییر جامع و دیدگاه آن نسبت به مادران امروزی است. نتایج نشان داد که حدود یک سوم مشارکت‌کنندگان معتقدند که مادر شاغل نمی‌تواند مادر ایده‌آلی باشد اما در مقابل سه نفر از مشارکت‌کنندگان مادران شاغل را مادر ایده‌آل میدانستند بخی هم نظرشان بر این بود که شاغل بودن یا نبودن دلیلی بر ایده‌آل بودن یا نبودن مادر نیست بلکه بستگی به طرز رفتار مادر با فرزند دارد چه بسا مادرهایی که شاغل اند ولی نسبت به مادران خانه دار زمان و توجه بیشتری صرف فرزند خود می‌کنند.

• ۵) تعارض کار و مادری

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

زنان شاغل با توجه به داشتن نقش‌های چندگانه مادری و کاری و دانشجویی به طور عمده با پدیده به عنوان تعارض کار و مادری و فشار نقش روبرو هستند این وضعیت سبب شده با مسائل و چالش‌های متعددی در زندگی خانوادگی و کاری خود روبرو شوند و در محیط کار به لحاظ ذهنی آسوده خاطر نباشند و به طور دائم در فکر فرزند خود باشند به نظر بسیاری از مشارکت‌کنندگان آنچه آنها در انجام حجم زیاد مسئولیت‌هایشان یاری داده است تلاش بیشتر و صرف انرژی چند برابری است که خود می‌تواند سبب فرتوت شدن هر چه بیشتر این دسته مادران شود. علاوه بر موانعی که شرایط شغلی برای انجام وظایف مادری به همراه دارد برخی مشارکت‌کنندگان به وجود فرزند و شرایط مادری به عنوان مانعی در مسیر از دست دادن شغل و پیشرفت تحصیلی و شغلی اشاره کردند.

۳. بحث و نتیجه‌گیری

مادر شدن برای زنان مطالعه شده اهمیت زیادی دارد ولی به طور عمده با یک فرزند این نیاز برطرف می‌شود تجاربی که مشارکت‌کنندگان از مادری ارائه کردن نشان می‌دهد مادر بودن برای آنان یک امر کاملاً در پی پر از عشق و محبت است ضمن اینکه مادر شدن برای آنها با افزوده شدن ابعاد جدیدی به شخصیتشان همراه بوده امروزه دیگر جنبه‌های اقتصادی در ارزش و فواید فرزند مهم نیست بلکه آنچه اهمیت اصلی دارد بعد عاطفی داشتن فرزند رسیدن به تکامل در ابعاد مختلف و رفع برخی از نیازهای اجتماعی از جمله طی کردن روند طبیعی به زندگی معنا بخشی به ازدواج بقای نسل دو برابر شدن از ناباروری و وقت گذراندن در ایام پیری با فرزند و نوه است. مصاحبه‌شوندگان هرچند تصمیم مادر شدن را امری اختیاری می‌دانستند زنانی را که تصمیم می‌گیرند در زندگی فرزند نداشته باشند خودخواه می‌دانستند و معتقد بودند تصمیم اشتباهی می‌گیرند چون مادر بودن لذت‌های بسیاری داشته تجربه بی پایان و بی بازگشت است و آنها با این تصمیم خود را از این لحظات محروم می‌کنند تحقیق نشان می‌دهد نشان دهنده که یک تفکر بین تمام زنان جامعه زنان تحصیل و شاغل این است که یک زن خوب حتماً مادر است و ازدواج موفق ازدواجی است که ثمره آن فرزند باشد. آنچه در این مطالعه به دست آمده این است که ارزش مادری در طول زمان دستخوش تغییر نشده بلکه آنچه که تغییر کرده معنا و مفهوم مادری است. نتایج نشان می‌دهد مادری به منزله یکی از مهمترین وظایف زنان شناخته می‌شود و ارزش اجتماعی زنان را افزایش می‌دهد امروزه مادر خوب و ایده آل بودن به طور انکارناپذیری با مشارکت در بازار کار مرتبط است مادران شاغل با وجود همه مشکلات موجود برای مادر شدن اهمیت زیادی قائل اند و داشتن یک فرزند را لازمه زندگی می‌دانند چون با داشتن فرزند تجربه منحصر به فردی را از نظر عاطفی و معنوی خواهند داشت که ارزش آن با هیچ چیز دیگر قابل مقایسه نیست. به این ترتیب گذار به مادری برای زنان شاغل ممکن است روند طبیعی و در عین حال چالش برانگیز باشد اضافه شدن هویت مادری به هویت‌های زنانگی و کارمندی فشارهای محیطی شغلی و فشارهای فرهنگی مرتبط با مادر خوب بودن می‌تواند گذار به مادری را برای زنان شاغل را با چالش‌های متعددی روبرو کنند در مقابل محیط اجتماعی و سیاسی مناسب با رویکرد دوستدار و حامی خانواده شرایط شغلی از زندگی و حمایت‌های عاطفی خانواده به ویژه طرف همسر می‌تواند نقش مهمی در طبیعی بودن گذار به مادری زنان شاغل ایفا کند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱۹- مقایسه سلامت روانی بین دانشجویان رشته‌های تحصیلی مختلف دانشگاه آزاد اسلامی واحد کرج

دکتر حامد برماس، سحرانه جوادی آسایش

فصلنامه اندیشه‌های تازه در علوم تربیتی، سال پنجم، شماره اول، زمستان ۱۳۸۸

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی مقایسه سلامت روانی دانشجویان با رشته‌های تحصیلی مختلف در دانشگاه آزاد اسلامی کرج می‌باشد. در چهارچوب طرح توصیفی و از نوع علی مقایسه‌ای با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده ۳۳۰ دانشجویان از ۱۱ دانشکده دانشگاه آزاد واحد کرج از جمله دامپزشکی تربیت بدنی الهیات ادبیات پرستاری مدیریت روانشناسی کشاورزی حقوق فنی و علوم انتخاب شدند به منظور سنجش سلامت روانی دانشجویان ارشد از پرسشنامه پرسشنامه سلامت عمومی GHQ ۱۹۹۷ استفاده شده است برای تحلیل داده‌ها از روش تحلیل مانوا و آزمون تعقیبی توکی استفاده شد نتایج نشان داد که در تمام زیرمقیاس‌های سلامت عمومی و مقیاس کلی در بین دانشجویان ۱۱ رشته تحصیلی تفاوت معناداری وجود دارد.

واژگان کلیدی: سلامت عمومی دانشجویان رشته تحصیلی

۱. مقدمه

افراد وقتی به مسیر زندگی خود فکر می‌کنند سالهایی دانشگاه را سازنده و آن را با نفوذتر از همه هر دوره دیگر بزرگسالی می‌دانند این نباید شگفت‌انگیز باشد زیرا سال‌های تحصیلی در دانشگاه دوره‌ای است که می‌توان به کاوش در زندگی‌ها نقشه‌ها غلبه بر تعارض‌ها بدبینی‌ها خصومت‌ها افسردگی‌ها و اضطراب‌ها دست یابد و به طور کلی سالهای تحصیل در دانشگاه محل مناسب کسب بهداشت روانی است بهداشت روانی علمی است برای به زیستن و رفاه اجتماعی که تمام زوایای زندگی از محیط خانه گرفته تا مدرسه دانشگاه محیط کار و نظایر آن را در بر می‌گیرد در بهداشت روانی آنچه بیش از همه مورد نظر است احترام به شخصیت و حیثیت انسانی است و تا هنگامی که حیثیت و شخصیت فرد برقرار نشود سلامت فکر و تعادل و بهبود روابط انسانی معنی و مفهومی نخواهد داشت بر این اساس بهداشت روانی دانشی است که به فرد کمک می‌کند تا با محیط خود سازگاری به دست آورد و برای حل مشکلات از راه‌حل‌های مطلوب اقدام نماید. در شرایط متعارف انتظار می‌رود که اکثر دانشجویان بتوانند دوره‌های تحصیلی خود را در زمان مقرر با موفقیت و شایستگی به اتمام رسانند از این رو سلامت روانی دانشجویان نقش عمده‌ای در مسائلی مانند قدرت تصمیم‌گیری شناخت استعدادهای فرد سازگاری با افراد جامعه و ... دارد. یکی از اقدامات مهم در خصوص حل مشکلات این دانشجویان ارائه خدمات ویژه در مراکز مشاوره دانشجویی است تاکنون در کشورهای مختلف جهان درباره عوامل موثر بر سلامت روانی و اختلالات

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

حالات روانی شایع در دانشجویان تحقیقات زیادی انجام شده است با توجه به اهمیت نقش سلامت روانی افراد بر عملکرد مطلوب شغلی و تحصیلی آنها آگاهی از میزان شیوع و نوع اختلالات روانی رایج در مراکز دانشگاهی می‌تواند نقش مهمی در برنامه ریزی های لازم به منظور کاهش این نوع مشکلات و حذف عوامل ساز زمینه ی آنها داشته باشد.

بر این اساس پژوهش حاضر بررسی وضعیت موجود است. آیا آنچه تاکنون انجام گرفته است کافی بوده و بهداشت روانی دانشجویان دانشگاه آزاد کرج از سطح مطلوبی برخوردار است یا خیر؟ پاسخ به این سوال مسیر فعالیت آتی را در حوزه بهداشت روانی دانشجویان مشخص می نماید.

۲. روش پژوهش

پژوهش حاضر بر مبنای روش علی-مقایسه ای صورت گرفته است. جامعه آماری این پژوهش را همه دانشجویان دانشگاه آزاد واحد کرج تشکیل می دهد که شامل ۲۸۰۰ دانشجویان شاغل به تحصیل در سال تحصیلی ۸۸_۱۳۷۸ می باشد که از بین ۱۱ دانشکده موجود در دانشگاه آزاد واحد کرج شامل دامپزشکی تربیت بدنی الهیات ادبیات پرستاری مدیریت روانشناسی کشاورزی حقوق و فنی علوم با استفاده از روش نمونه گیری تصادفی ساده ۳۳۰ دانشجویی انتخاب شدند و از هر دانشکده ۳۰ نفر به صورت تصادفی برگزیده اند در این پژوهش به منظور بررسی میزان برخورداری آزمودنی‌ها از سلامت روانی و ارزیابی علائم روانی آنها از پرسشنامه سلامت عمومی GHQ استفاده گردید.

۳. بحث و نتیجه گیری

نتایج پژوهش حاضر نشان می‌دهد در تمام زیرمقیاس‌های سلامت روانی و مقیاس کلی بین دانشجویان ۱۱ رشته تحصیلی تفاوت وجود دارد نتایج حاصل از آزمون تعقیبی توکی نیز نشان داد در مقیاس افسردگی دانشجویان رشته تحصیلی دامپزشکی فنی و کشاورزی میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان رشته الهیات برخوردار بودند و همچنین در مقیاس شکایات جسمانی دانشجویان رشته تحصیلی دامپزشکی میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان رشته الهیات تربیت بدنی و روانشناسی برخوردارند و همچنین در مقیاس شکایات جسمانی دانشجویان رشته تحصیلی کشاورزی میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان رشته الهیات برخوردارند. به طور کلی در مقیاس کلی سلامت عمومی دانشجویان رشته تحصیلی دامپزشکی ادبیات فارسی فنی علوم حقوق کشاورزی مدیریت و پرستاری از میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان الهیات برخوردارند. دانشجویان رشته تحصیلی دامپزشکی ادبیات فارسی کشاورزی مدیریت در مقیاس کلی سلامت عمومی از میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان رشته تربیت بدنی و روانشناسی برخوردارند. دانشجویان رشته تحصیلی مدیریت در مقیاس کلی سلامت عمومی دارای میانگین بالاتری نسبت به دانشجویان رشته تربیت بدنی هستند. نتایج این پژوهش نشان داد که دانشجویان رشته تربیت بدنی روانشناسی و بخصوص رشته الهیات نسبت به بقیه رشته های تحصیلی از لحاظ سلامت روانی وضعیت مطلوب تری را تجربه می‌کنند. به این ترتیب توجه به این مسائل که: کدام یک از دوره های آموزشی برآورده کننده نیازهای روحی روانی دانشجویان است در پایان دوره کارشناسی به کدام یک از نیازهای دانشجویان پاسخ داده

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

می‌شود و دانشگاه در مقابل این مشکلات به چه تدابیری متوسل می‌شود آقای را که در زندگی روانی دانشجویان را باید در ترمیم وضع خورد و خوراک آنها به وسایل آسایش آنها در خوابگاه‌های دانشجویی جستجو کرد یا مسئله فراتر از اینهاست. آیا دانشگاه‌ها هرگز به این نکته اندیشیده‌اند که به طور غیر مستقیم مسئولیت سازماندهی زندگی موفقیت آمیز افرادی را برعهده دارد که ظاهراً بهترین سالهای زندگی خود را می‌گذرانند. ایجاد اشتغال و در پی آن ازدواج نقش مهم و بسزایی در تامین بهداشت روانی دانشجویان در شرف فارغ التحصیلی بر عهده دارند. اشتغال و ازدواج باعث دوری از تنش و اضطراب بازگشته شده و به ایجاد جو بهداشت روانی و در پی آن شکوفایی علمی جامعه کمک می‌کند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲۰- نقش حمایت خانواده و دانشگاه در خلاقیت و ریسک‌پذیری دانشجویان ارشد و دکتری

دانشگاه بیرجند با میانجیگری امید

ریحانه ابراهیم‌آبادی و همکاران

نشریه علمی ابتکار و خلاقیت در علوم انسانی، / دوره نهم، شماره دو، پاییز ۹۸، صص ۱۰۳ تا ۱۳۲

چکیده

زمینه: عصر کنونی اثر نوآوری ابداع و تغییر است و عصری است که حرکت فراتر از زمان را می‌طلبد حرکت به سمت نوآوری و تحول مستلزم داشتن خلاقیت و ریسک‌پذیری است که این خود نیازمند وجود شرایط امکانات الزامات و محیط مناسب است

هدف: هدف اصلی پژوهش حاضر بررسی نقش حمایت خانواده و دانشگاه در خلاقیت و ریسک‌پذیری دانشجویان ارشد و دکتری دانشگاه بیرجند با میانجیگری امید انجام گرفته است پژوهش حاضر توصیفی - همبستگی و جامعه آماری شامل دانشجویان کارشناسی ارشد و دکتری دانشگاه بیرجند به تعداد ۳۰۶۴ نفر که با استفاده از نمونه‌گیری تصادفی ساده و بر اساس جدول مورگان تعداد ۳۴۰ نفر انتخاب شدند و برای سنجش متغیرهای پژوهش از پرسشنامه شربورن و استوارت پرسشنامه روحیه کارآفرینی وطن خواه و رضایی مقدم و امید شنایدر استفاده شد. جهت تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار توصیفی و آمار استنباطی و آزمون همبستگی و تحلیل رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج حاکی از آن بود که حمایت خانواده‌ها و دانشگاه پیش‌بینی‌کننده خلاقیت و با توجه به سطح معناداری و پیش‌بینی‌کننده ریسک‌پذیری نیست. همچنین حمایت خانواده و دانشگاه پیش‌بینی‌کننده امید است. امید پیش‌بینی‌کننده خلاقیت و ریسک‌پذیری است. یافته‌ها نشان داد که امید نقش میانجی بین حمایت خانواده و دانشگاه با خلاقیت و ریسک‌پذیری ایفا نمی‌کند و مدل پژوهش از برازش خوبی برخوردار است. در نتیجه دانشگاه باید با کاهش حمایت اجتماعی خود و تنها با دادن اطلاعات لازم و مفید آزادی عمل بیشتری به دانشجویان داده و حتی با وجود شکست آنان همچنان امیدوار به آینده و موفقیت کنند.

واژه‌های کلیدی: حمایت خانواده و دانشگاه، خلاقیت، ریسک‌پذیری، امید.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

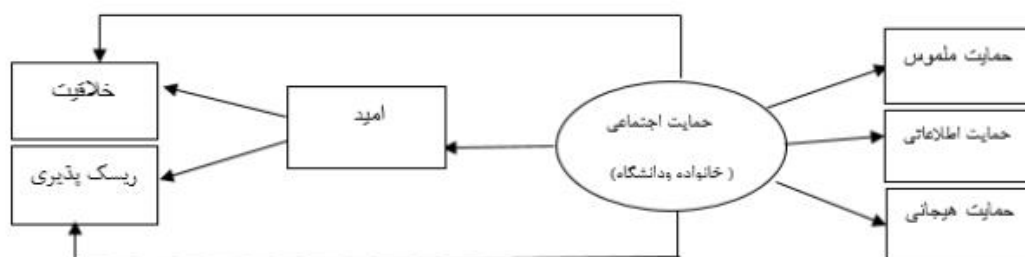
۱. مقدمه

امروزه در هزاره سوم همزمان با افزایش ارتباطات در سطوح ملی و بین‌المللی و نیز همزمان با تغییر و تحولات پرشتاب و فزاینده شاهد رقابت‌های روز افزون در سطح جهانی هستیم و به تبع آن نیاز به تطبیق دائمی با تحولات فناوری دیده می‌شود. این مسائل کشورهای مختلف جهان را بر آن داشته تا هر چه سریعتر نسبت به روز آمدن خود در ابعاد مختلف علمی اقدام کنند. در سایه این تغییر و تحولات نسبت به رشد و ارتقای جامعه و توسعه آن کمر همت بیندیم و به همین خاطر ابداع و نوآوری و تولید محصولات جدید با فرایندها و روشهای نه‌بیش از پیش اهمیت می‌یابد. اینجاست که اهمیت نیروی انسانی خلاق و مبتکر ریسک‌پذیر برجسته می‌شود. عوامل اجتماعی از جمله حمایت خانواده و دانشگاه می‌تواند نقش مهمی در میزان خلاقیت و ریسک‌پذیری افراد داشته باشد. حمایت از جانب خانواده دوستان و افراد نزدیک بر تصمیم دانشجویان برای تبدیل شدن به یک فرد خلاق و مبتکر تاثیر مثبت داشته است. در این اثنا دانشگاه‌ها به عنوان عالی‌ترین کانون پیشرفت علمی در همه زمینه‌ها محسوب می‌شوند که موجب اطلاع علم و دانش در جامعه می‌شوند. فراگرد خلاقیت عبارت است از هر نوع فراگرد تفکری که مسئله را به طور مفید و بدیع حل می‌کند. در واقع خلاقیت توانایی دیدن، آگاه شدن و پاسخ دادن نیز به شمار می‌رود خلاقیت همان و توانایی خلق ایده‌های جدید است که این ایده‌ها ممکن است به محصولات و خدمات نیز منجر شود. خلاقیت خلق ایده‌های جدیدی است که ممکن است به محصولات و خدمات جدید منجر شود. ریسک‌پذیری عبارت است از پذیرش مخاطره‌هایی که میتوانند از طریق تلاش‌های شخصی مهار شوند. شاید یکی از گسترده‌ترین ویژگی‌های ذکر شده از کارآفرینان و کارآفرینی تمایل به پذیرش مخاطره است. در واقع می‌توان گفت مخاطره‌پذیری پذیرش کارهایی که امکان شکست در آنها وجود دارد. امید نیز نیروی محرکه انسانی و عوامل مهم در دست‌یابی به موفقیت اجتماعی است که متاثر از امور مختلفی از جمله روابط فرد در خانواده است. امید یکی از سرمایه‌های انسانی و شاخصی از سلامت روان افراد است. امیدواری توانایی فرد را در حل مسائل اجتماعی بالا می‌برد و عوامل موثر در بالا بردن احساس کارآیی، عزت نفس و تلاش برای پیشرفت در زندگی است.

از آنجایی که امروزه موضوع کار و اشتغال و معضل بیکاری تنها یکی از مهمترین مسائل اجتماعی کشور در حال حاضر است ولی از طرفی با توجه به میزان رشد جمعیت در دو دهه گذشته می‌توان آن را مهمترین چالش اجتماعی چند دهه آینده به حساب آورد. یکی از راه‌حل‌های برجسته و مهم این موضوع که در سند چشم‌انداز ۲۰ ساله هم به آن اشاره شده است ابتکار و توسعه کارآفرینی است به گونه‌ای که به منظور افزایش روحیه نوآوری در افراد بایستی بر افزایش میزان خلاقیت و ریسک‌پذیری آنها تاکید نمود، لذا محقق در این پژوهش به دنبال بررسی رابطه بین خلاقیت و ریسک‌پذیری با حمایت اجتماعی با توجه به نقش متغیر میانجی امید به زندگی و به دنبال پاسخ به سؤالاتی است از قبیل اینکه: آیا بین حمایت اجتماعی از جانب خانواده و دانشگاه و میزان خلاقیت و ریسک‌پذیری دانشجویان رابطه وجود دارد؟ متغیر امید به زندگی نقش میانجی در رابطه بین خلاقیت و ریسک‌پذیری با حمایت اجتماعی ایفا می‌کند؟ برای این منظور مدل مفهومی ذیل پیشنهاد شده است.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

شکل ۱. مدل مفهومی تحقیق

در این پژوهش فرضیه‌های زیر آزمون شدند

خانواده و دانشگاه پیش‌بینی‌کننده خلاقیت و ریسک‌پذیری دانشجویان است

خانواده دانشگاه پیش‌بینی‌کننده امید دانشجویان است.

امید پیش‌بینی‌کننده خلاقیت و ریسک‌پذیری دانشجویان است.

نقش متغیر میانجی در رابطه بین حمایت خانواده و دانشگاه با خلاقیت دانشجویان دارد

نقش متغیر میانجی در رابطه بین حمایت خانواده و دانشگاه با ریسک‌پذیری دانشجویان دارد

مدل از برازش لازم برخوردار است

۲. روش پژوهش

پژوهش از نظر گردآوری داده‌ها جز پژوهش‌های توصیفی از لحاظ نوع کاربردی و از نظر روش‌های رابطه‌ای-همبستگی و به طور مشخص مبتنی بر مدل معادلات ساختاری بوده. جامعه آماری این پژوهش دانشجویان کارشناسی ارشد و دکترای دانشگاه بیرجند بودند که حجم نمونه بر اساس جدول مورگان ۳۴۰ تن برآورد شد به منظور جمع‌آوری داده‌ها از پرسشنامه‌های ذیل استفاده شد

پژوهش برای سنجش حمایت اجتماعی خانواده و دانشگاه از مقیاس حمایت اجتماعی ام اس شربورن و استوارت استفاده شد

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

پرسشنامه وطن خواه و رضایی مقدم برای سنجش خلاقیت و ریسک پذیری که متغیر خلاقیت با ۱۱ قوی و ریسک‌پذیری باده گوید در قالب ۵ سطح ای لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

امید اشنایدر در قالب ۵ سطحی لیکرت مورد سنجش قرار گرفت.

۳. بحث و نتیجه گیری

مفروضه خلاقیت و ریسک‌پذیری نه تنها به عنوان یک نیاز بلکه به عنوان شرط بقای یک جامعه مطرح است و بر آموزش کسب مهارت های لازم در بکارگیری این استعدادهای ویژه بشری تاکید بسیار شد است. خانواده به عنوان اولین کانون زندگی فرد دانشگاه نیز به عنوان محل ترویج علم و تقویت ویژگی هایی از این قبیل نقش بسزایی در تربیت افراد متخصص و کارآمد جامعه ایفا میکند. نتایج این پژوهش فرضیه اول نشان داد با توجه به میزان معناداری رابطه پیش بینی کنندگی بین حمایت خانواده و دانشگاه با خلاقیت به شکل کلی معنادار است. اما با توجه به میزان معناداری مولفه حمایت ملموس مشاهده میشود که این مولفه نقش پیش بینی کنندگی ندارد و تنها دو متغیر حمایت اطلاعاتی و حمایت هیجانی پیش بینی کننده خلاقیت هستند و رابطه مستقیم و معنادار است.

نهاد خانواده یکی از مهم ترین و پر اهمیت ترین نهادهای اجتماعی است به گونه ای که نقش خانواده در پرورش خلاقیت و ریسک‌پذیری فرد که لازمه کارآفرین شدن وی است بر کسی پوشیده نیست. در واقع خانواده ها می بایست زمینه های پیشرفت و خلاقیت و نوآوری را به وجود آورده و همگام با رشد کودک به دنبال نهادینه شدن این ویژگی ها درون فرزند خویش باشند تا افراد خلاق و پذیرش نیاز جامعه کنونی است بار آورند به این صورت که برای داشتن فرزند خلاق ضروری است خانواده خلاق و محیطی شاد و سر زنده وجود داشته باشد. از طرفی به محض ورود فرد به دانشگاه سازمان آموزشی بایستی این وظیفه خطیر را برعهده گیرد به گونه ای که با کمک جوانان جامعه کشور را به سمت و سوی جهانی شدن سوق دهد. در واقع از آنجایی که فارغ التحصیلان دانشگاه وارد محیطی می شوند که به سرعت در حال تغییر و نوآوری است موجب تغییر و تحول در رسالت دانشگاه شده است. در این راستا و بر اساس پژوهش های انجام گرفته از دیدگاه اساتید و دانشجویان عامل اجتماعی- آموزشی، انگیزشی و مدیریتی بیشترین تأثیر معنادار را بر وضعیت خلاقیت در دانشگاه دارند. از طرفی پژوهش حاضر و پژوهش های انجام شده در این راستا بیانگر نقش ضعیف دانشگاه در پرورش افراد ریسک پذیر است که حاکی از رسالت ضعیف دانشگاه است. به واقع از آنجایی که خلاقیت و ریسک پذیری به عنوان دو مولفه مهم و حیاتی رویارویی با تحولات اخیر نیازمند افراد خلاق و کارآفرین است.

نتایج فرضیه دوم نشان داد با توجه به میزان معنادار رابطه پیش بینی کنندگی بین حمایت خانواده و دانشگاه با امید به زندگی به شکل کلی معنادار است. به این صورت که حمایت خانواده دانشگاه پیش بینی کننده امید به زندگی دانشجویان است. امید به زندگی نیرو محرکه انسان و عامل مهمی در دستیابی به موفقیت های اجتماعی که متاثر از امور مختلفی از جمله روابط فرد در خانواده است. یکی از مهمترین توانایی های انسان که باعث سازگاری در شرایط زندگی می شود امیدواری یعنی داشتن پشتکار در دنبال کردن

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

اهداف و پیگیری راهکارهای لازم برای رسیدن به موفقیت است. نتایج فرضیه سوم نشان داد که با توجه به میزان معناداری رابطه پیش بینی کنندگی بین امید به زندگی و ریسک‌پذیری مستقیم و معنادار است.

تغییر و تحولات دنیای کنونی خلاقیت و نوآوری به عنوان شرط بقای جامعه و پیشرفت آن تلقی می‌شود که بر آموزش کسب مهارت های لازم در بکارگیری این استعداد ویژه بشری تاکید بسیار شده از آنجایی که کلیدی ترین مسئله در جامعه ما و تمام جوامع در حال توسعه خلاقیت است نیازمند افراد کارآفرین خلاق و ریسک پذیر است. با توجه به اینکه یکی از ویژگی های افراد خلاق داشتن و امید به زندگی و پشتکار و ریسک پذیری بر اساس نتایج تحقیقات پیشین می توان استدلال نمود که امید به زندگی با خلاقیت و پذیری رابطه معنادار دارد به گونه‌ای که با افزایش امید به زندگی که خلاقیت پذیر نیز افزایش می‌یابد. نتایج فردی چهارم و پنجم نشان داد که با توجه به سطح معناداری بالاتر از ۰.۰۵ امید به زندگی نقش متغیر میانجی در رابطه بین حمایت خانواده و دانشگاه با خلاقیت دانشجویان وجود ندارد

نتایج حاکی از موثر نبودن امید بر حمایت اجتماعی خانواده و دانشگاه با خلاقیت وزیری است نشان از ضعف کارکرد خانواده و دانشگاه در این زمینه است به گونه‌ای که خانواده به عنوان اولین نهاد اجتماعی و محل پرورش ویژگی های فرد بایستی از امید سرشار و فرزندان آینده‌نگر و امیدوار وارد جامعه کرده و دانشگاه به عنوان ادامه دهنده راه خانواده مهمترین مرکزی که نقش بسیار تاثیرگذاری بر روی افراد برای ورود به بازار کار دارد باید تمامی تلاش خود را به کار بندد تا جوانان پرشور خلاق و با نشاط پر امید به جامعه عرضه نماید.

نتایج فرضیه ششم معادلات ساختاری نشان از برازش مدل در تمامی شاخص‌ها داشت. سخن آخر اینکه بر اساس نتایج رابطه معناداری بین حمایت خانواده و دانشگاه با خلاقیت برقرار است به این صورت که هر چقدر میزان حمایت فرد از جانب خانواده و دانشگاه بیشتر باشد فرد از میزان خلاقیت بیشتری برخوردار خواهد بود و باید به نقش مهم و حیاتی خانواده و دانشگاه در پرورش خلاقیت افراد ادعان کرد از طرفی نتایج مبین این است که خانواده و دانشگاه باید زمینه‌های ایجاد روحیه ریسک پذیری را در افراد فراهم کنند. این پژوهش محدودیت‌هایی هم در بر داشته یکی اینکه محقق نسبت به صداقت پاسخ‌دهندگان آگاهی کامل نداشته. همچنین انجام تحقیق محدود به جامعه خاصی بود و تنها در دانشگاه دولتی انجام شده است. موارد زیر برای پژوهش‌های آتی پیشنهاد می شود

در جهت رشد و توسعه خلاقیت و پذیرش دانشجویان دانشگاه بایستی به تحول در نقش خود، بسترسازی مناسب جهت ایجاد فرهنگ کارآفرینی دانشگاهی که لازمه خلاقیت و ریسک پذیری افراد است تغییرات مدیریتی اثربخش و ارتقای فعالیت خود در زمینه های آموزشی و پژوهشی از جمله برگزاری کارگاه‌های مختلف مبادرت ورزد

استادان دانشگاه به بهبود نقش امید در زندگی و فعالیت دانشجویان توجه کرده و راهکارهای قابل قبولی ارائه نمایند

خانواده و دانشگاه آزادی عمل و اختیارات بیشتری به دانشجویان بدهند و از محدودیت عملکردی آنها بکاهند.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲۱- واکاوی کیفی چالش‌های ایفای همزمان نقش‌های دانشجویی و خانوادگی

اسماعیل بلالی و همکاران

فصلنامه شورای فرهنگی اجتماعی زنان و خانواده / دوره نوزدهم / شماره ۷۵ / بهار ۱۳

چکیده

جامعه ایران در دهه‌های اخیر شاهد مشارکت گسترده زنان در آموزش عالی است این شرایط جدید ایفای نقش‌های متعددی را به آنها تحمیل کرده و به همان نسبت که منشا بهبود کیفیت زندگی آنها شده است آنها را با چالش‌های جدیدی برای هماهنگ برداری خانه و خانواده و تکالیف تحصیلی مواجه کرده است از این رو ضرورت دارد ابعاد مقاله تعارض نقش خانوادگی و تحصیلی زنان و علت پیدایش آیین تعارضات و نحوه مواجهه دانشجویان با این چالش‌ها در یک مطالعه کیفی بررسی شود بدین منظور ۲۲ دانشجویی زن متاهل در مقطع ارشد و دکترا بر اساس نمونه‌گیری هدفمند و با حداکثر تنوع مشارکت‌کنندگان انتخاب شدند و مصاحبه‌های نیمه ساختاری به صورت انفرادی و رودررو انجام شد یافته‌های حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها نشان می‌دهد عملکرد نامناسب نظام آموزشی فشار نقش مادری و فرزندپروری فشار نقش همسری ضعف حمایت خانواده و نقش منفی خانواده جزو شرایط علی تعارض نقش تحصیلی با نقش خانوادگی دانشجویان متاهل است کاهش حس کنترل بر زندگی فرسودگی تحصیلی تضعیف صمیمیت زناشویی و کاهش ظرفیت روانی پیامدهای پدیده تعارض نقش است. مصاحبه‌شوندگان دو استراتژی سازگاری مثبت و منفی را در مواجهه با این تعارض اتخاذ کردند مقوله هسته‌ای اسصتخراج شده از این مطالعه غفلت نظام آموزش از نهار خانواده است

واژگان کلیدی: زنان، آموزش عالی، دانشجوی، نقش تحصیلی، نقش خانوادگی، تعارض نقش

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

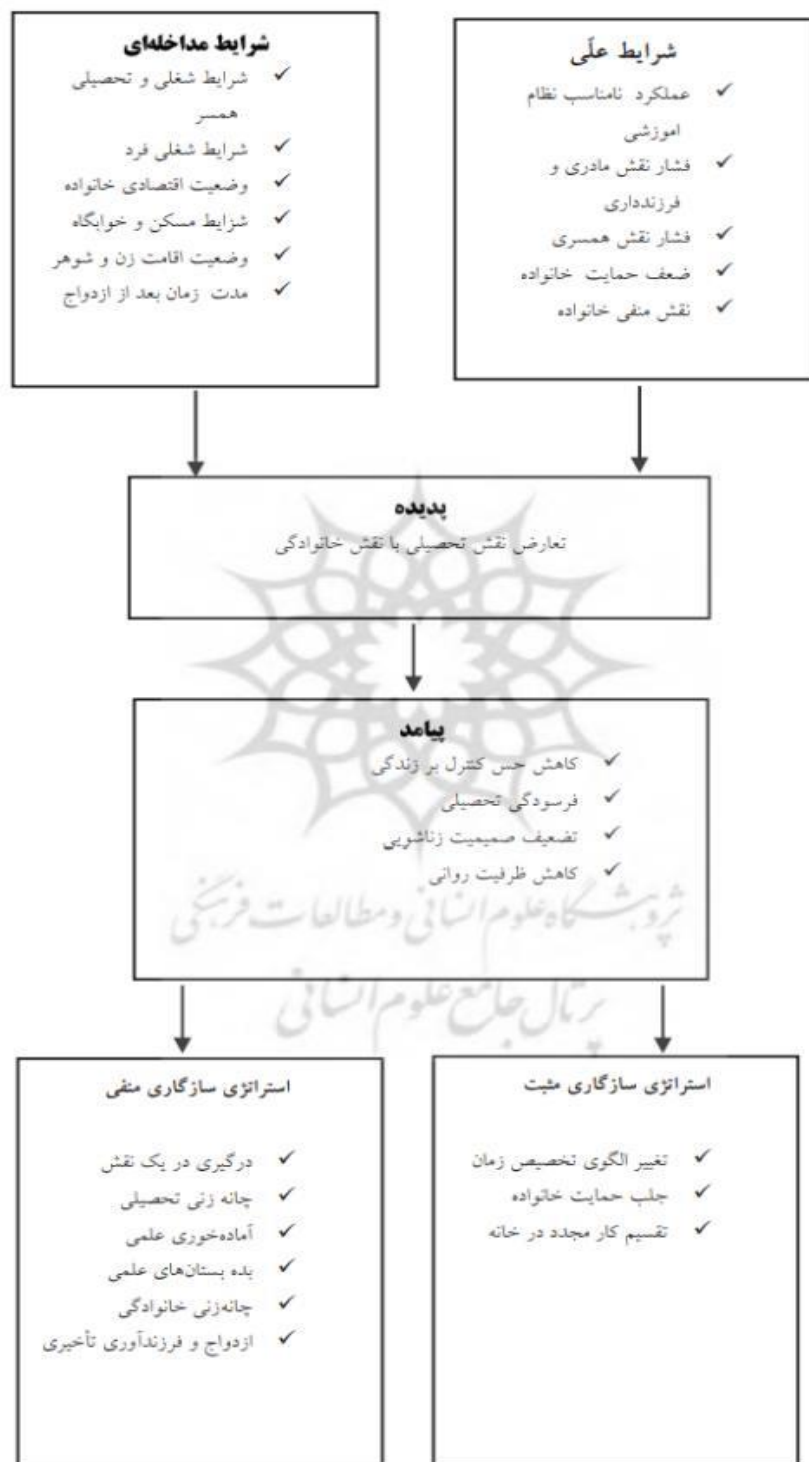
جامعه ایران در دهه های اخیر تحولات اجتماعی فرهنگی و آموزشی خطیری را تجربه کرده است یکی از مهمترین تحولات گسترش آموزش عالی در سطوح و مقاطع گوناگون و مشارکت هرچه بیشتر از آن در نظام آموزش عالی بوده است. نظام آموزش عالی در هر کشوری به عنوان یک نهاد و دانشگاه به عنوان یک سازمان اجتماعی وظیفه تامین نیازهای جامعه از نظر سرمایه انسانی حفاظت از دستاوردهای علمی و انتقال آن را نسل های آینده را بر عهده دارند. افزایش مشارکت زنان در آموزش عالی واقعیتی است که ابعاد چندگانه داشته و پیامدهای اجتماعی سیاسی اقتصادی و فرهنگی چندگانه ای مثبت و منفی دارد تحصیلات به عنوان یک منبع قدرت برای زنان نقش مهمی در تصمیم گیری تقسیم کار و نگرش آنها دارد البته دوره تحصیلی در دانشگاه به واسطه و زنان از چه راهبردهای برای فائق آمدن بر مشکلات متعدد ایفای این دو نقش استفاده می کنند.

۲. روش پژوهش

با توجه به اینکه زمینه اصلی پرسش های تحقیقی مبتنی بر نگرش ها و احساسات و برداشت های دانشجویان از پایان زندگی دانشجویی و زندگی زناشویی است لذا بر اساس تجارب پژوهشی و تجارب زیسته محقق و موضوع و مسئله تحقیق مناسب ترین استراتژی و روش تحقیق و تحقیق کیفی است این مطالعه بر دریافت زیسته ی تعارض نقشی تحصیلی با نقش خانوادگی زنان دانشجوی از نگاه خودشان متمرکز شده است. رویکرد پژوهش حاضر رویکرد زمینه ای است. انتخاب این رویکرد به دلیل ویژگی خاص موضوع که ماهیتی فرایندی بسیار و اکتشافی دارد بوده است. تجزیه و تحلیل داده های این پژوهش نیز با استفاده از روش استرس و کوربین و هم زمان با جمع آوری داده ها انجام میشود. داده های کیفی به دست آمده از مصاحبه ها دستی و با روش کدگذاری در سه مرحله کارگزاری باز، محوری و گزینشی تحلیل شد. با توجه به کیفی بودن این تحقیق همزمان از دو روش نمونه گیری هدفمند و نمونه گیری نظری استفاده شده است. از نمونه گیری هدفمند با حداکثر توان با برای گزینش زنان دانشجوی متاهل مورد مصاحبه و از نمونه گیری نظری برای تعیین تعداد زنان مورد مصاحبه، مکان بابی و معنایی داده های مورد نیاز و یافتن مسیر نظری پژوهش استفاده شده است. با توجه به هدف مطالعه ۲۲ دانشجوی زن متاهل در مقاطع ارشد و دکتری بر اساس نمونه نمونه گیری هدفمند با حداکثر تنوع مشارکت کنندگان از لحاظ رشته تحصیلی انتخاب شدند. به منظور تعیین اعتبار داده ها در پژوهش از بررسی مداوم داده ها تحلیل داده هاهمزمان با جمع آوری آم و ورور کد های استخراج شده توسط مشارکت کنندگان بررسی روند تجزیه و تحلیل داده ها با دو تن از پژوهشگران تحقیق کیفی و درگیری مداوم و طولانی مدت با داده ها استفاده شد

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

شکل (۱): مدل پارادایمیک تعارض نقش تحصیلی با نقش خانوادگی

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۳. بحث و نتیجه گیری

بی تردید تغییرات جنسیتی در آموزش عالی کشور توانسته به صورت مناسبات موجود در سطح جامعه و خانواده را تحت تاثیر قرار دهد. سازمان های بین المللی از ورود زنان به عرصه ی دانشگاه‌ها و تحصیلات عالی به عنوان فرصتی در مسیر ارتقای نقش فعال زنان در جامعه و دسترسی برابر آنها به فرصت ها و منابع یاد می‌کنند. آن چه کمتر به آن پرداخته شده روایت تجربه زندگی متاهل دانشگاهی از همزمانی ایفای دو نقش تحصیلی و همسری و مادری است. یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که دانشجویان برای ایفای همزمان دو نوع نقش با فشار نقش مادری /فرزندی ضعف حمایت خانواده و نقش منفی خانواده به عنوان شرایط علی موثر در تعارض تحصیلی و نقش خانوادگی مواجه اند . پیشنهاد این طیف از دانشجویان تمهید سازمانها و نظام های هنجاری برای حمایت از افرادی است که در معرض تعارض نقش اند اما در رویکرد انباشتگی نقش بر جمعی شدن مسئله تعارض و کمک به فرد برای اجتناب از برخورد شخصی با آن تهیه می‌شود که در راه حل های پیشنهادی دانشجویان برای تغییر در قوانین آموزشی مشاهده شد اما بر اساس رویکرد انباشتگی نقش روند نابرابر و ناموزون توزیع و تخصیص زمان و انرژی نسبت به مجموعه نقشه های متعدد فرد را به نفع نقشهای با اهمیت و به ضرر نقشهای کمتر مهم سوق می دهد همان گونه که استراتژی برخی از دانشجویان درگیر شدن در یک نقش بود که از نظر شان با اهمیت بود و البته برخی نیز با دور زدن قوانین و تخلف در واقع سطح نازلی از ایفای نقش تحصیلی را داشتند تعارض نقش تحصیلی و نقش خانوادگی به اذعان دانشجویان تبعات ناگوار و پیامدهای منفی را در بر داشته است.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲۲- نقش رعایت حریمهای ارتباطی در محیط شغلی بر کیفیت روابط بین همسری زنان شاغل

مزگان کارشناس و همکاران

نشریه علمی-فرهنگی - تربیتی زنان و خانواده / سال پانزدهم، شماره ۵۳، زمستان ۱۳۹۹: ۲۷-۵۳

چکیده

رعایت حریم های ارتباطی در محیط شغلی ارتباط تنگاتنگی با کیفیت روابط بین همسری زنان شاغل دارد و بر جنبه های متفاوت زندگی فرد تأثیر می گذارد. هدف این پژوهش بررسی نقش رعایت حریمهای ارتباطی در محیط شغلی بر کیفیت روابط بین همسری زنان شاغل است. این مطالعه کیفی با مشارکت ۵۱ نفر از بانوان در مراکز توانبخشی که در شهرستان نجف آباد شاغل هستند با روش نمونه گیری هدفمند و مصاحبه عمیق نیمه ساختاریافته تا رسیدن به اشباع نظری ادامه یافت و برای تجزیه و تحلیل داده ها از روش گراندد تئوری (نظریه داده بنیاد) استفاده شده است. نتایج به شناسایی چهار شناسه انتخابی، ده شناسه محوری و ۶۳ شناسه باز منجر شد. دو مقوله اصلی عبارت است از: ۵. پایداری زناشویی با زیر مجموعه های تحکیم روابط بین همسری، تأمین نیازهای احساسی همسر، همراه است. ۲. تعادل - کار خانواده که شامل زیرمجموعه های جداسازی نقشهای شغلی از خانوادگی، کمرنگ شدن تأثیر مشکلات شغلی بر رابطه زناشویی میشود. در نهایت الگوی رعایت حریمهای ارتباطی در محیط شغلی بر روابط بین همسری زنان شاغل هویدا گشت. یافته ها نشان می دهد رعایت حریمهای ارتباطی در محیط شغلی موجب بهبود کیفیت روابط بین همسری زنان شاغل می شود و در پی آن کیفیت زندگی زناشویی بر رعایت یا عدم رعایت حریمها در محیط شغلی اثرگذار، و رابطهای دوسویه در این میان برقرار است. عدم رعایت حریمهای ارتباطی در محیط شغلی موجبات مشکلات زناشویی و کاهش کیفیت روابط بین همسری را فراهم می سازد که افراد راهبرد سازگاران، ناسازگاران و اخلاقی را پیش میگیرند. زنان شاغلی که به رعایت حریمهای ارتباطی مقید نیستند، مشغله های فکری و نگرانیهای بسیاری چون ترس و اضطراب، پرخاشگری و تعارض در مقابل همسر خویش احساس می کنند. حریمشکنی در محیط شغلی موجب آسیبهایی همچون پنهانکاری، دروغگویی، دلخوری، مقایسه گری منفی همسر، بدبینی، سوءظن و بی اعتمادی، افزایش کنترل گری، تلافی و انتقامجویی، پیمان شکنی، طلاق و در نهایت کاهش سلامت روان زوجین میگردد. آسیبهای ناشی از عدم رعایت حریمهای ارتباطی در محیط شغلی تنها به رابطه با همسر معطوف نیست و گاهی این آسیبها به شغل فرد وابسته میشود و پیامدهایی چون ترک شغل را به همراه دارد. همچنین رعایت حریمهای ارتباطی موجب پایداری زناشویی، تعادل کار - خانواده و ارتقای سلامت روان میگردد.

کلیدواژه ها: جنسیت در مرزهای ارتباطی، حریمهای ارتباطی، جنسیت و محیط شغلی، کیفیت روابط زناشویی، مسائل زنان شاغل.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲۳- دانشجوی بودن و مادری کردن

شرح حالی از مادران مشغول به تحصیل

ریحانه خیلدار

دانشجوی کارشناسی روانشناسی دانشگاه شهید مطهری ره

چکیده

هدف اصلی پژوهش حاضر ارائه یک طرح کیفی شرح حال گونه از پرسش و پاسخی است که درباره تجربه مادران مشغول به تحصیل در دانشگاه کامپاس آنتاریو کانادا میباشد. در این پژوهش برای جمع‌آوری اطلاعات از مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته استفاده شده است و نتایج حاصل از این مصاحبه در ۶ زمینه کلیدی که رابطه بین مادری کردن و دانشجوی بودن را توصیف میکند دستهبندی میشود و به شرح ذیل میباشد :

۱. دوراهی کار و خانواده
۲. تاثیر تجارب حاصل از بارداری
۳. ساختن و استفاده از فرصتها
۴. تناقض بین حمايتها و برنامه‌های سیاسی و اجتماعی دولتها
۵. حمايتهاى دولتی و اداری از مادران
۶. سطح رضایت از مادر بودن در طول ادامه تحصیل و فارغ التحصیلی مادران

این شش عنصر کلیدی نقش مهمی در بررسی بحث تعارضات بین نقش مادر کافی بودن و تحصیل در دانشگاه دارند و موضوعات مرتبط با این بحث نیز شامل : سلامت مادر بعد از زایمان، تساوی حقوق جنسیتی، تنوع جنسیتی و همچنین رابطه بین تحصیلات آکادمیک و تجربه مادر شدن در دانشگاه کامپاس آنتاریو کانادا مورد بحث در این مقاله هستند. میتوان با اطلاعات و خلاصه‌های که در ادامه از این مقاله ارائه خواهد نتایج حاصل را در فرهنگ ایران نیز مورد بررسی و بحث و تحلیل قرار داد.

واژگان کلیدی: خانواده-کار، ارتباط جنسیتی، مادری کردن، بانوان دانشجوی، دوراهی تحصیل و مادری.

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۱. مقدمه

در سی سال گذشته و گسترش مدرنیته در سراسر جهان با حضور گسترده بانوان در جامعه روبه‌رو هستیم لذا شاهد حضور بیش از پیش بانوان در عرصه صنعت و نیز در دانشگاه و دیگر میادین اجتماعی هستیم، لذا بهمین دلیل بسیاری از بانوان ساعتهای زیادی از زندگی خود را برای کسب دانش و موفقیت صرف میکنند تا بتوانند به نتایج مطلوبی برای سالها تلاش خود برسند. اما در این بین یک نیاز اساسی و فطری که از ابتدا در وجود یک زن شکل می‌گیرد حس مادری کردن و پرورش دادن یک انسان در وجود خود میباشد که قابل نادیده گرفتن نیست لذا یک زن علاوه بر شیرینی موفقیت اجتماعی و تحصیلی خود به شدت علاقمند به مادر شدن است و حال درست در زمانی که باید فوق‌العاده تلاش کند تا موفقیت‌های علمی و تحصیلی کسب کند در حال تجربه مادر شدن می‌باشد و باید هم مادر خوب و کافی برای کودکش باشد و هم بتواند مسیر تحصیلی خود را کامل کند و در این مسیر دچار تعارضات و اختلالات زیادی خواهد شد. زنان در چنین شرایطی باید مدیریت و گفتمان مناسب را آموزش ببینند تا بتوانند سختی‌های این مسیر را با موفقیت کنار بگذارند چرا که اگر از مادری کردن بگذرند یعنی پشت به خواسته‌های فطری خود کردند و اگر از موفقیت‌های علمی خود و حضور در جامعه نیز بگذرند حس عقب‌ماندگی از هم‌قطاران خود را تجربه می‌کنند که تجربه‌ای افسرده‌سازی است و این افسردگی حاصل از کنار گذاشتن تحصیل می‌تواند روی روابط آنها در خانواده تاثیر منفی بسزایی بگذارد .

تحقیقات گذشته در این رابطه نشان میدهد که حمایت‌های اجتماعی و خانوادگی و دولتی از مادران شاغل و مشغول به تحصیل کمک شایانی در مدیریت خانواده و کار به مادران میکند، تسهیلاتی که میتواند مادران را در این مسیر یاری برساند به شدت اثر مطلوبی در طی کردن این مسیر برای مادران دارد.

اما جایگاه مادری کردن در طی سالهای اخیر به دلیل موجهای جدید فمینیسم در بین بانوان تحصیل کرده به شدت تغییر کرده و دچار تحریفات شدیدی شده است و این جریان اصالت را به مادری کردن نمی‌دهد و برعکس ارزش زن را به استقلال و عدم تکیه به خانواده میداند و همین مسئله آغاز آسیب‌های جدی برای بانوان می‌باشد زیرا فطرت زنان بر مبنای مهر و محبت سرشته شده و جدایی آنها از خانواده سرآغاز روزهای سخت برای بانوان خواهد بود. در کنار تحریفات شدید این جریان، در جامعه با مسائلی مانند همجنس‌گرایی، دوجنسیتی، اختلال هویت جنسی یا ترنس روبه‌رو هستیم که این آثار نتایج حاصل از نادیده گرفتن فطرت انسانی زنان و مردان و ساختار وجودیشان میباشد که افراد برای ارضای نیازهای اساسی و فطریشان به راههای نادرست پناه بردند و این زنگ خطر بزرگی برای جوامع می‌باشد .

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

۲. روش پژوهش

در این پژوهش با ۱۱ نفر از بانوان دارای مدرک کارشناسی و کارشناسی ارشد و دکتری مصاحبه به عمل آمد که دارای یک یا دو فرزند بودند و نتایج حاصل ذیل همان شش بحث کلیدی که در چکیده اشاره شد، مطرح گشت.

۳. بحث و نتیجه گیری

تحلیل مصاحبه‌های نیمه-ساختاریافته نشان داد که ۶ موضوع کلیدی در رابطه بین مادری کردن و ادامه تحصیل دانشگاهی وجود دارد:

1. دوراهی کار و خانواده

ماندن در بین دوراهی کار یا خانواده باعث بوجود آمدن شرایط زیر می‌شود :

الف. داشتن برنامه مدون و مدیریت زمان به شدت در این شرایط حائز اهمیت است .

ب. انعطاف-پذیری موقعیت و شرایط: در این شرایط باید اعضای خانواده موقعیت را درک کنند و انعطاف-پذیری لازم برای سازگاری با شرایط را داشته باشند .

ج. خواه ناخواه مادر در چنین شرایطی مجبور میشود امیال و علاقه‌های خود را تا حدی به خاطر خانواده نادیده بگیرد و باید این مورد توسط مادر لحاظ شود و شرایط خودش را بداند تا درگیر مقایسه-های بی-فایده با همقطاران خود که فرزندی ندارند، نشود

د. در چنین شرایطی مادر نیازمند به حمایت‌های خانواده و دوستان صمیمی و پدر و مادرش و همچنین همشیره‌ایش میباشد چرا که این حمایتها نقش مهمی در تابآوری او دارد و کمک شایانی به او می‌کند.

لذا برای حل تعارضات بین کار یا خانواده باید کل اعضای خانواده با یکدیگر همدل باشند و درک مناسبی از شرایط داشته باشند برای اینکه بتوانند در کنار هم زندگی را بسازند و به مادر کمک کنند تا ارتقا یابد و پیشرفت کند زیرا حال خوش مادر بازتاب چند برابری به خانواده دارد و باعث افزایش حس مثبت و نشاط در زندگی می‌شود.

۲. تاثیر تجارب حاصل از بارداری

تغییرات جسمانی حاصل از بارداری تاثیر بسزایی در نوع نگرش بانوان به بارداری داشته است زیرا آنها به اثرات جسمانی و بهم ریختن تناسب اندامشان بعد از بارداری فکر میکنند و تاثیری که در حضورشان در اجتماع خواهد گذاشت. همچنین تغییرات جسمانی در دوران بارداری در اجتماع و نوع دید مردم به آنها نیز تاثیر بسزایی در نگرش به بارداری داشته است و برخی از بانوان حتی تا مدت‌ها جنین خود

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

را پنهان می‌کردند و یا از تورم شکم خود ناراضی بودند و آن را در جامعه نقطه ضعفی تلقی می‌کردند. شاید بتوان گفت اینها گوشه‌هایی از تاثیرات دیدگاه فمینیسم بر نوع نگرش بانوان به بارداری باشد .

۳. ساختن و استفاده از فرصتها

بسیاری از زنانی که مورد مطالعه قرار گرفتند توانایی این را داشتند که از فرصتهای خود حداکثر استفاده را ببرند، آنها حتی فرصتهای مرده را نیز زنده میکردند و بهخوبی از آن بهره‌مند میشدند و حتی در کلاس درس نیز از خیلی از افراد جلوتر بودند چرا که آنها توانایی فرصت ساختن و استفاده از فرصتها را آموخته بودند چون آنها مدیریت زندگی را به دست داشتند و همین تجارب آنها در زندگی مشترک و فرزندپروری به شدت در شرایط سخت و مدیریت مسائل آنها را یاری میکرد. نتایج نشان داده است رابطه مثبت و معناداری بین موفقیت و رضایت تحصیلی و توانایی‌های مدیریتی دانشگاهی وجود دارد. همچنین پژوهشها نشان میدهد که علت بسیاری از استرسها در تحصیل و زندگی، عدم مدیریت درست میباشد که اگر بانوان در قالب زندگی خانوادگی مدیریت درست را بیاموزند تاثیر بسزایی در مدیریت استرسشان در تحصیل و موفقیتهای اجتماعی‌شان دارد.

۴. تناقض بین حمایتها و برنامه‌های سیاسی و اجتماعی دولتها

۵. حمایتهای دولتی و اداری از مادران

حمایتهای دولتی در حل مشکلات و تعارضات نقش مادران بسیار موثر است اگر مادری این حمایتها را ببیند برای ادامه مسیر دلگرم خواهد شد ولی متأسفانه تناقضات زیادی بین این حمایتها وجود دارد که در صورت حل این مسائل میتوان به آینده امیدوارتر بود و مسئله فرزندآوری نیز حل میشود زیرا بسیاری از مادران فرهیخته تمایل به فرزندآوری دارند ولی شرایط را برای خود هموار نمیبینند .

۶. سطح رضایت از مادر بودن در طول ادامه تحصیل و فارغ‌التحصیلی مادران

مادران در این مصاحبه‌هایی که به عمل آمد اذعان داشتند که شرایط تحصیلی برایشان نباید با یک بانوی فاقد فرزند یکی باشد و باید شرایط آنها در نظر گرفته شود. در برخی موارد فشارهای درسی به قدری بالاست که امکان ادامه تحصیل و فارغ‌التحصیلی از یک مادر سلب میشود و همین منجر به ناامیدی او عدم علاقه برای ادامه مسیر میشود لذا باید شرایط بانوان متاهل فرزنددار در سازمان وزارت علوم در نظر گرفته شود .

در طی این دو سال و نیم که جهانیان با بیماری همه‌گیر کووید ۱۹ دست و پنجه نرم کردند همه ما به خوبی با نقش اثرگذار خانواده و حمایت‌های آنها آشنا شدیم و این نقش پررنگ به هیچ وجه قابل کتمان نیست اما باید دانست که شرایط کنونی و مدرنیته نقش زن

همایش چالش‌های تحصیل، ازدواج و اشتغال دختران و بانوان ایرانی

(۴ مردادماه ۱۴۰۱)

را دچار تحریف کرده است و دانشگاهیان مسئولیتی خطیر در روشن سازی نقش زن و رسالت بانوان دارند لذا با برنامه‌ریزی دقیق و اصلاح خطاهای شناختی بانوان و همچنین آقایان جامعه، میتوان جلوی آسیب‌های اجتماعی ناشی از تحریف نقش زن در خانه و خانواده را بگیریم و کمک کنیم تا بانوان در کنار نقش‌آفرینی اجتماعیشان که تکلیف آنهاست بتوانند نقش مادری را هم خوب ایفا کنند و پرورش دهنده نفوس عالیه‌ی نسل بعد جامعه‌مان باشند .

متن چکیده مقاله حاضر با استناد به مطالب حاصل از پژوهش کیمبرلی هیبلر در مقالهی دانشجویی بودن و مادری کردن) شرح حالی از مادران مشغول به تحصیل (است که در سال ۲۰۲۱ در ژورنال موضوعات خانواده چاپ شده است و از سایت سیج قابل دسترسی است